

Konsensuksen rakentaminen metsäsertifioinnin päätöksenteossa – vuorovaikutus Suomen sidosryhmien välillä FSC- ja PEFC-järjestelmissä

Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskunta- ja kauppatieteiden
tiedekunta
Historia- ja maantieteiden laitos
Ympäristöpolitiikka
Pro gradu -tutkielma
40 op
Tiina Vikman 181060
Joulukuu 2014

Tiivistelmä

Tässä tutkielmassa tarkastellaan konsensuksen rakentamista kahden metsäsertifiointijärjestelmän, FSC:n ja PEFC:n, kansallisessa päätöksenteossa. FSC ja PEFC ovat hallintorakenteiltaan ja jäsenistöltään toisistaan poikkeavia järjestelmiä. FSC:ssä jäsenet jaetaan intressien mukaan ekologiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen kamariin, kun PEFC:ssä sidosryhmä edustaa yksinomaan taustatahoaan. Konsensushakuisuus on kuitenkin järjestelmien päätöksenteolle Suomen tasolla yhteinen piirre. Järjestelmien eroavaisuudet antavatkin mahdollisuuden tarkastella rinnakkain kahta erilaista ratkaisua vuorovaikutuksen ohjautumisesta ja konsensus-päätöksenteon etenemisestä.

Tutkielman aineisto koostuu puolistrukturoiduista teemahaastatteluista, jotka on tehty FSC- ja PEFC-järjestelmien päätöksentekoon osallistuvien sidosryhmäedustajien kanssa. Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty teoriasidonnaista sisällönanalyysia. Vuorovaikutusta tarkastellaan tutkielmassa verkostomaisena toimintaympäristönä. Konsensuksen prosessin ymmärtämiseksi tutkielman teoreettiseen viitekehykseen on nostettu vuorovaikutuksen laatua ohjaavia tekijöitä. Tutkielmassa vastataan kysymykseen siitä, minkälaiset puitteet sidosryhmien väliselle vuorovaikutukselle on metsäsertifiointijärjestelmien päätöksenteossa Suomen tasolla luotu. Lisäksi tavoitteena on syventää ymmärrystä luottamuksen asemasta päätöksenteossa ja havainnollistaa sosiaalisen pääoman merkitystä sidosryhmien välisessä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutusta ohjaavien tekijöiden kautta tarkoituksena on määrittää, mitä konsensus kahdessa erilaisessa metsäsertifiointijärjestelmässä merkitsee.

Vuorovaikutuksen laatua ohjaavat tekijät ja niiden merkitys havainnollistuvat kummassakin järjestelmässä yhtenäisinä. Sosiaalinen pääoma näyttäytyy järjestelmissä avoimena keskusteluna sekä kaikkien osapuolten kunnioittamisena ja kuulemisena. Luottamus kokemuksena ja sen tarve päätöksenteossa määritellään aineistossa vaihtelevasti. Vaikka vuorovaikutuksen laatua ohjaavat tekijät nähdään kummassakin järjestelmässä samantyyppisinä, vaikuttavat intressierojen voimakkuus ja päätöksenteon rakenteet konsensuksen määrittymiseen. Aineiston perusteella konsensus näyttäytyy metsäsertifioinnin päätöksenteossa sekä kompromissina että yhteisymmärryksenä.

Asiasanat: metsäsertifiointi, FSC, PEFC, päätöksenteko, konsensus, vuorovaikutus, luottamus, sosiaalinen pääoma

Summary

This thesis examines consensus building in the national decision making of two forest certification systems, the FSC (*Forest Stewardship Council*) and the PEFC (*Programme for the Endorsement of Forest Certification*). The governance and member structures in these two certification systems are dissimilar. The members of the FSC are divided into either the environmental, economic or social chamber according to interest, while members in the PEFC simply represent themselves. Consensus, however, is a mutual characteristic for the two certification systems' decision making in Finland. The differences between the systems offer a possibility to examine two distinctive solutions of how interaction and consensus building are steered in the decision making of forest certification.

The data of this thesis consists of semi-structured interviews gathered from interest group representatives of both the FSC and the PEFC decision making bodies in Finland. The data is analyzed through a theory-bound analysis. Interaction in decision making is examined as a network environment. The theoretical framework of this thesis consists of factors that steer interaction, which will be a basis of understanding the process of consensus building. The thesis seeks an answer to what kind of a setting is created in the forest certification decision making in Finland for interaction between interest groups. Furthermore the aim is a deepened understanding of the position of trust in forest certification decision making and to demonstrate the meaning of social capital in the interaction of various interest groups. Finally, through the factors that steer interaction, the aim of this thesis is to define what consensus in the decision making of two dissimilar forest certification systems means.

The factors that steer interaction are demonstrated similarly in both certification systems. Social capital appears in both systems as open discussion, respect and hearing of all parties involved in the decision making. Trust as an experience, and the need of trust in decision making of forest certification, is defined variably. Even though the factors that steer interaction in decision making are considered similar in both certification systems, the structures of the decision making bodies and the level of differences between interests affect the definition of consensus in each system. On the strength of the data, consensus in the decision making of forest certification appears both as a compromise and as mutual understanding.

Sisältö

1 Johdanto	1
1.1 Lähtökohtia Suomen metsäsertifiointin päätöksenteon tarkasteluun	1
1.2 Tutkimusasettelu ja tutkielman rajausta	2
1.3 Tutkimusongelma ja -kysymykset.....	3
2 Metsäsertifiointin lähtökohtia	5
2.1 Ympäristöpoliittisia kysymyksiä metsäsertifiointissa	5
2.1.1 Konsensus-päätöksenteko.....	5
2.1.2 Uskottavuus ja hyväksyttävyys – metsäsertifiointi ohjauksena	7
2.2 Kestävä metsätalous ja metsäsertifiointin synty	8
2.2.1 Kansainväliset lähtökohdat	9
2.2.2 Metsäsertifiointin ja sen sidosryhmien muotoutuminen Suomessa.....	10
2.3 Metsäsertifiointijärjestelmät	13
2.3.1 Kahden järjestelmän rinnakkaiselo.....	13
2.3.2 FSC:n päätöksentekorakenne.....	15
2.3.3 PEFC:n päätöksentekorakenne	19
3 Vuorovaikutuksen laatua ohjaavat tekijät tutkielman käsitteellisinä lähtökohtina	22
3.1 Vuorovaikutus päätöksenteon lähtökohtana.....	22
3.1.1 Verkostomainen hallintamalli lähtökohtana vuorovaikutukselle	22
3.1.2 Intressierot ja vallankäyttö vuorovaikutuksessa	25
3.2 Sosiaalinen pääoma ja luottamus vuorovaikutuksessa	27
3.2.1 Luottamus vuorovaikutuksen edellytyksenä.....	27
3.2.2 Epäluottamus ja epävarmuus	28
3.2.3 Sosiaalinen pääoma ja luottamuspääoma	32
4 Aineisto ja menetelmät.....	35
4.1 Aineistonkeruu ja sen valmistelu	35
4.2 Aineiston analyysimenetelmät	38
4.2.1 Hermeneuttis-fenomenografinen tutkimusote	38
4.2.2 Teoriasidonnainen sisällönanalyysi	40
4.3 Aineiston ohjautuminen käsitteiden kautta	43

4.4 Aineiston käytettävyys	45
5 Vuorovaikutuksen laatua ohjaavat tekijät Suomen metsäsertifiointin konsensus-päätöksenteossa ...	46
5.1 Vuorovaikutusta ohjaavat puitteet.....	46
5.1.1 Päätöksentekorakenteista.....	47
5.1.2 Näkökulmia osallistuvuuden ohjautumisesta	49
5.2 Luottamuksen asema ja sosiaalisen pääoman merkitykset vuorovaikutuksessa	52
5.2.2 Luottamuksen, epävarmuuden ja epäluottamuksen rinnakkaisuus.....	52
5.2.3 Sosiaalisen pääoman merkitykset	57
5.3 Konsensuksen rakentaminen ja yhteisymmärryksen tasot	64
5.3.1 Mitä konsensus tarkoittaa metsäsertifiointin päätöksenteossa?	64
5.3.2 Intressierojen vaikutukset konsensuksen rakentamiseen	67
5.3.3 Demokraattiset piirteet konsensus-päätöksenteossa	73
6 Johtopäätökset	77
6.1 Hallintamalleina säännöstelty ja säännöstelemättömämpi	77
6.2 Sosiaalisen pääoman rakentaminen sidoksissa intressien vahvuuteen	78
6.3 Konsensus kompromissina ja yhteisymmärryksenä	80
7 Lopuksi.....	82
Lähteet.....	84
Kirjallisuus ja verkkolähteet.....	84
Haastattelut	89
Liitteet	90

Lyhenteet

CoC	Chain of Custody
FFCS	Finnish Forest Certification Scheme
FFCC	Finnish Forest Certification Council
FSC	Forest Stewardship Council
MTK	Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto
PEFC	Programme for the Endorsement of Forest Certification/ Pan European Forest Certification
PEFCC	Pan European Forest Certification Council
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development/ YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi
WWF	World Wide Fund for Nature/Maailman luonnonsäätiö

1 Johdanto

1.1 Lähtökohtia Suomen metsäsertifiointin päätöksenteon tarkasteluun

Metsäsertifiointin intressit ovat monipuoliset, ja päätöksenteko ilmentää intressien yhteensovittamista. Metsäteollisuuden kansantaloudellisesti merkittävä asema, talousmetsien pienmetsänomistajiin keskittynyt omistusrakenne ja paine vastata yhä ympäristötietoisempaan metsätuotteiden kysyntään luovat mielenkiintoiset lähtökohdat metsäsertifiointin tarkastelemiselle Suomen tasolla. Neuvottelut metsäsertifiointin käynnistämiseksi alkoivat maailmanlaajuisesti kaksi vuosikymmentä sitten, ja kehitys alkuvaiheista tähän päivään on metsäsertifiointin sidosryhmien vuorovaikutuksen näkökulmasta monimuotoinen.

Tutkielmassani tarkastelen konsensushakuisen päätöksenteon muotoutumista kahden metsäsertifiointijärjestelmän, FSC:n (*Forest Stewardship Council*) ja PEFC:n (*Programme for the Endorsement of Forest Certification*), kansallisessa päätöksenteossa. Keskeinen kansallinen päätöksentekoverkosto rakentuu yhdistysten hallitusten ja viiden vuoden välein uudistettavien standardien ympärille. Toimijalähtöisessä kysymyksenasettelussa tutkitaan vuorovaikutuksen laatua määrittäviä tekijöitä, joista korostetaan sosiaalista pääomaa ja luottamusta. Aineistossa edetään metsäsertifiointin päätöksenteossa havainnoitujen vuorovaikutuksellisten kysymysten analysoinnista neuvottelun tuloksellisempaan näkymään, eli konsensuksen rakentamiseen. Kysymyksenasettelun kautta pyrin havainnollistamaan niitä työkaluja, joiden kautta konsensus eri intressiosapuolten välillä rakentuu.

Vaikka tutkielmassa tarkastellaan kahta metsäsertifiointijärjestelmää rinnakkain, tarkoituksena ei ole verrata niiden sisällöllistä paremmuutta. FSC- ja PEFC -järjestelmien suora vertaaminen on tutkielman kysymyksenasettelun kannalta turhaa ja mahdotontakin, sillä jo päätöksenteon rakenne näissä kahdessa eroaa toisistaan huomattavasti. Käsittelenkin kahta järjestelmää rinnakkain siksi, että konsensuksen rakentamista tulisi havainnoida mahdollisimman monipuolisesti. Metsäsertifiointijärjestelmien lähtökohtaiset erot ja kahden erillisen neuvottelukulttuurin tarkasteleminen rinnakkain tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää konsensuksen saavuttamista yhdellä metsäympäristöpolitiikan osa-alueella yhä paremmin.

1.2 Tutkimusasettelu ja tutkielman rajaus

Tutkielman ongelmanasettelu on usean vaiheen kautta kehittynyt tulos. Tutkimusasettelu muotoutui paitsi käsitteellisen viitekehyksen kautta, myös hyvin teoreettiselta ymmärryspohjalta aihepiiriä kohtaan. Teoreettinen lähestymistapa aiheeseen on eittämättä vaikuttanut kysymyksenasetteluun ja sitä kautta aineistonkeruuseen sekä sen valmisteluun. Teoreettisen viitekehyksen muotoutumisprosessi määritteli isoilta osin myös tutkielman rajauksen.

Tutustuin alun perin metsäsertifiointiin ympäristöpolitiikan välineenä tehdessäni opintoihini kuuluvaa harjoittelua Suomen ympäristökeskuksella kesällä 2012. Harjoittelussa kiinnostuin siitä, kuinka eri lähtökohdista FSC ja PEFC olivat Suomessa kehittyneet. Lisäksi kiinnostuin siitä, minkälaista vuorovaikutus on sidosryhmien välillä markkinaohjautuvassa, mutta toisaalta vapaaehtoisessa järjestelmässä. Erityisen rakentavana kontrastina metsäsertifioinnissa näen sen, että rinnakkain toimii kaksi järjestelmää, joiden hallinto ja jäsenistö rakentuvat hyvin erilaisista lähtökohdista. Kyseinen kontrasti, ja se, mikäli erot näkyvät myös järjestelmien sidosryhmien vuorovaikutuksessa, on mielenkiintoisuudessaan muotoutunut yhdeksi kysymyksenasettelun peruspilareista.

Tutkimuskohteen rajaaminen edellytti teoreettisista lähtökohdista kehittyneelle aiheelle oman jalostumisensa. Koska olin lähestynyt aihetta hyvin teoreettisesta näkökulmasta eikä käytännön ymmärrys metsäsertifioinnin hallinnollisesta asetelmasta ollut kovin vahva, päädyin tekemään kaksi tutkimusasettelua tarkentavaa, puolistrukturoitua teemahaastattelua toukokuussa 2013. FSC:n osalta haastatelluksi pyysin WWF:n (*World Wide Fund for Nature – Maailman luonnonsäätiö*) metsäasiantuntija Panu Kunttua. Katsoin WWF:n edustajan olevan FSC-järjestelmän osalta tutkimuskysymystä tarkentavaan haastatteluun sopiva siksi, että WWF on keskeinen taho FSC-järjestelmän kansainvälisessä käynnistämisessä. PEFC:n osalta haastattelin Metsäntutkimuslaitoksen Jari Parviaista, joka toimi PEFC:tä Suomessa hallinnoivan Suomen metsäsertifiointi ry:n puheenjohtajana vuosina 1999-2006 ja oli mukana luomassa metsäsertifiointia Suomeen. Haastattelut käsittelivät metsäsertifiointia ympäristöpolitiikan ohjauskeinona yleisesti, sekä metsäsertifioinnin sidosryhmien muotoutumista ja luottamuksen problematisoimista metsäsertifioinnissa. Nämä haastattelut määrittivät päätöksentekoon kuuluvan sidosryhmäverkoston selkeimmin käsitteellistä ongelmanasetteluani heijastavaksi tutkimuskohteeksi. Tutkimuskohteeksi muotoutui molempien

metsäsertifiointijärjestelmien kansalliseen päätöksentekoon osallistuvat sidosryhmät, mikä tarkoittaa sertifiointijärjestelmien yhdistysten hallituksen jäseniä sekä standardientekoon osallistuvien tahojen sidosryhmiä.

Haastattelujen perusteella luottamus- ja vuorovaikutusongelmanasettelun sai yhdistettyä tutkimuskohteeseen selkeästi, ja kahden hyvin erilaisen metsäsertifiointijärjestelmän tarkasteleminen samantasoisien päätöksentekojen näkökulmasta mahdollistui. Järjestelmien erot hahmottuivat täten jo ennen tarkennetun tutkimusasettelun aineistonkeruuta, ja samalla selventyi, minkälaisia haasteita aiheen rajaus voi tuottaa. Tutkimuskohdetta tarkentavien haastattelujen pohjalta kävi muun muassa selväksi, että vaikka sidosryhmien tarkastelun rajaa kansalliselle tasolle, on aineistossa myös osin tarkasteltava kansainvälisen tason päätöksentekoa ja sen vuorovaikutusta kansallisen tason kanssa. Vuorovaikutuksen rajaaminen tiettyyn ryhmittymään on haastavaa monia intressiosapuolia sisältävässä verkostossa, ja aineistonkeruussa käsitteellisestä viitekehyksestä on pidettävä kiinni. Alustavat haastattelut olivat täten tärkeitä määrittäjiä sille, että käsitteellinen pohja tutkielmassani kantaisi eteenpäin ja että sen pohjalta pystyisi rakentamaan myös käytännössä toimivan ongelmanasettelun.

1.3 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Toimijalähtöinen näkökulmani kahden metsäsertifiointijärjestelmän päätöksenteon tutkimiseen perustuu järjestelmien eroihin. Tarkan tutkimuskysymyksen jalostumisessa keskeisessä asemassa olivat kuitenkin vuorovaikutuksen peruselementit ja se, miten ne näyttäytyvät juuri metsäsertifioinnin päätöksenteossa. Kummassakin järjestelmässä keskeisenä päätöksenteon linjauksena on konsensushakuisuus. Tutkimusasettelua tarkentavien haastattelujen pohjalta halusin syventää ymmärrystäni kahdesta hyvin erilaisesta lähestymistavasta konsensuspolitiikan harjoittamiseen.

FSC-järjestelmästä on tehty kansainvälisellä tasolla lukuisia tutkimuksia, mutta PEFC:stä ei ole. FSC:tä ja PEFC:tä yhdistävää ympäristöpoliittista tutkimusta on melko vähän löydettävissä, mikä voi osin johtua järjestelmien erityyppisistä hallintomekanismeista. Tutkimusasettelun lopullisen muodon kannalta olennaiseksi tekijäksi muodostui kuitenkin Eero Palmujoen ja Philipp Pattbergin (2013) artikkeli metsäsertifioinnista hallintamallina Suomessa. Artikkelin tarkastelee kumpaakin järjestelmää, ja tuo niiden hallintomallierot esille. Huomasin, että sertifiointijärjestelmien hallintomallien

problematiikkaa onnistutaan artikkelissa havainnollistamaan seikkaperäisesti juuri sen ansiosta, että järjestelmiä tarkastellaan rinnakkain. Hallintomallit saavat uusia piirteitä kansallisen kontekstin puitteissa ja muotoutuvat toimijoiden kautta (Palmujoki ja Pattberg 2013, 35-36). Kyseinen näkökulma on toimijakeskeisen kysymyksenasettelun suuri vaikutin tässä tutkielmassa. PEFC:lle ja FSC:lle on muodostunut hyvin erilaiset hallintomallit ja päätöksenteon rakenteet eroavat toisistaan perustavanlaatuisilla tavoilla. Järjestelmillä on lisäksi osallistuja- ja toimijalähtöisiä eroja. Hallintomalli ja toimijalähtöisyys muotoutuvat Suomen kansallisessa kontekstissa omanlaisiksi toimintaympäristöikseen. Mielenkiintoisena tutkimusasetteluna pidänkin sitä, miten vuorovaikutus rakentuu ja miten luottamus muotoutuu näiden järjestelmien päätöksenteossa juuri Suomen kontekstissa. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, miten vuorovaikutuksen ja luottamuksen problematiikka vaikuttaa järjestelmän tavoitteellisuuteen ja tuloksellisuuteen, eli miten järjestelmien päätöksenteossa neuvotellaan ja kuinka kummallekin järjestelmälle lähtökohtainen konsensushakuisuus muotoutuu.

Laajojen käsitteiden raja-alue ongelmanasettelun kohdistamiseksi on välttämätöntä. Pyrin kohdistamaan teoriaa läpi tutkielman metsäsertifiointin verkostomainen päätöksenteko huomioon ottaen. Vuorovaikutusta käsitellään aineistossa institutionaalisesta näkökulmasta ja metsäsertifiointin päätöksenteossa edellytettävää intressien yhteensovittamista korostaen. Luottamuksen käsitteistöä käsitellään yhtenä vuorovaikutuksen ydinmerkityksistä, ja sosiaalinen pääoma vahvistaa näkökulmaa päätöksenteon, intressiosapuolten ja verkoston problematiikkaa kohti. Konsensuksen kysymyksenasettelu nousi aineistonkeruun edetessä keskeisempään asemaan, eikä sillä ole niinkään omaa teoreettista näkökulmaa. Konsensus asettuikin kokonaisuutena käsitteellisen annin jatkeeksi ja vuorovaikutuksen teoreettisen näkökulman tulokseksi. Tutkielmassa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

Vuorovaikutuksen toimintaympäristö:

- *Minkälaiset puitteet sidosryhmien vuorovaikutukselle on luotu FSC- ja PEFC-järjestelmien kansallisessa päätöksenteossa?*

Luottamuksen ja sosiaalisen pääoman asema vuorovaikutuksessa:

- *Miten luottamuksen ja epäluottamuksen rinnakkaisuus näyttäytyy metsäsertifiointin päätöksenteossa?*
- *Minkälaista sosiaalista pääomaa metsäsertifiointissa tarvitaan?*

Konsensuksen rakentaminen metsäsertifioinnissa:

- *Miten intressierot sidosryhmien välillä vaikuttavat konsensus-päätöksentekoon?*
- *Miten konsensus metsäsertifioinnin päätöksenteossa määrittyy?*

Kysymyksenasettelun perustana on vuorovaikutuksen puitteiden hahmottaminen kummassakin sertifiointijärjestelmässä. Kysymyksenasettelu etenee kohti luottamuksen asemaa ja sosiaalisen pääoman merkityksiä sidosryhmien edustajien vuorovaikutuksessa ja lopulta kohti konsensuksen rakentamista.

2 Metsäsertifioinnin lähtökohtia

2.1 Ympäristöpoliittisia kysymyksiä metsäsertifioinnissa

2.1.1 Konsensus-päätöksenteko

Konsensus-päätöksenteko ja äänestys ovat metsäsertifioinnissa yleisimpiä päätöksentekotapoja. Sertifiointistandardien sisältö on vahvasti riippuvainen siitä, miten niitä koskeva päätöksenteko on toteutettu. (Nussbaum & Simula 2005, 29.) Sekä PEFC:n että FSC:n päätöksenteko nojaa konsensushakuisuuteen.

Metsäsertifioinnin standardeissa painotetaan tasaista vallanjakoa kaikkien päätöksentekoprosessiin osallistuvien intressitahojen kesken, mikä voidaan toteuttaa konsensus- tai äänestämispohjaisella päätöksenteolla. Mikäli jokin tietty intressiryhmä on ottanut vahvan aseman esimerkiksi tietyn standardin kehittämisessä, heijastaa lopullinen päätös todennäköisesti kyseisen intressin näkökantaa siitä huolimatta, että muut intressiryhmät ovat olleet päätöksentekoprosessissa mukana. Mikäli päädytään äänestämiseen, on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että jokaisella intressiryhmällä on yhtä paljon ääniä käytettävissään. Metsäsertifioinnissa, jossa jako sosiaalisten, taloudellisten ja ekologisten intressien välillä on yleensä selkeä, äänestäminen voi olla ongelmallista, mikäli jokin intressiryhmä ei siihen osallistu. Konsensus-päätöksenteolla kyseiseltä ongelmalta voidaan välttyä. Aidossa konsensus-neuvottelussa päätös voidaan tehdä vain, jos yhdelläkään päätöksentekoon

osallistuvalla ei ole merkittävää eriävää mielipidettä tuloksesta. Esimerkiksi metsäsertifiointistandardilla on oltava jokaisen standardityöryhmään osallistuvan hyväksyntä. Konsensus-päätöksenteko tuo toisaalta päätöksenteon tuloksellisuuteen oman riskinsä, sillä käytännössä jokaisella osallistujalla on veto-oikeus ja yksittäinen jäsen voi estää päätöksen etenemisen. (Nussbaum & Simula 2005, 29.)

FSC:tä Suomessa edistävän ja kehittävän yhdistyksen sääntöjen mukaisesti hallituksen ja yhdistyksen kokouksissa päätökset tehdään ensisijaisesti konsensusperiaatteella (Vastuullisen metsänhoidon yhdistys 2013). FSC:ssä kamarijako sosiaalisten, ekologisten ja taloudellisten intressiosa-alueiden välillä sekä velvoite jokaisen intressiryhmittymän läsnäolosta päätöksenteossa mahdollistaa yllämainitun intressiryhmien osallistumisen ja oikeudenmukaisen päätöksenteon jakautumisen sitä kautta. FSC:n kamarijakoa käsitellään tarkemmin luvussa 2.3.2. PEFC:ssä konsensus-päätöksentekoa painotetaan erityisesti sertifiointistandardien kehittämistyössä. Kansainvälinen PEFC on määrittänyt edellytykset kansallisten standardien kehittämisprosessille (PEFC International 2014d). Kansainvälisen PEFC:n määrittelemät edellytykset kansalliselle standardien kehittämiselle ovat muun muassa avoin tiedottaminen, jotta kaikki mukaan haluavat intressitahot pääsevät osallistumaan perustettuun työryhmään, standardiluonnoksen jälkeen 60-päiväinen julkinen konsultaatio lisäkommenttien varmistamiseksi sekä standardien virallisesti hyväksytty todiste työryhmän konsensus-päätöksenteosta (ibid.). Konsensus-päätöksenteko on edellytys standardien uusimiselle, joka on metsäsertifioinnin kehittämis- ja sisällöllistä päätöksentekoa. Sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen intressijako otetaan PEFC:tä Suomessa edistävän yhdistyksen, Suomen metsäsertifiointi ry:n säännöissä huomioon, vaikkei intressiosa-alueita ole päätöksentekoon kamareittain, kuten FSC:ssä jaoteltukaan (Suomen metsäsertifiointi ry 2014). Päätöksenteossa pyritään ottamaan jokainen intressiosa-alue huomioon. Esimerkiksi standardien uudistamistyöryhmään kutsutaan avoimesti osallistumaan kaikki sidosryhmät, joilla on metsäsertifiointia kohtaan intressejä. PEFC:n arkipäiväinen päätöksenteko, jossa päteivät yhdistyssäännöt, kuuluu Suomen Metsäsertifiointi ry:n hallitukselle ja sen alaisille toimielimille, jotka esitellään tarkemmin luvussa 2.3.3.

2.1.2 Uskottavuus ja hyväksyttävyyys – metsäsertifiointi ohjauskeinona

Metsäsertifioinnin määrittäminen ympäristöpoliittisena ohjauskeinona rakentaa tämän tutkielman kannalta pohjaa sille, mistä lähtökohdista metsäsertifiointijärjestelmässä konsensusta tavoitellaan. Sertifioinnin ajatus perustuu siihen, että tuote on jäljitettävä, ja sille asetettuihin standardeihin ja kriteereihin voi luottaa. Sertifioinnin hyväksyttävyyys ja uskottavuus rakentuvat niin sertifiointijärjestelmän sisällä toimivien osapuolten välisestä yhteisymmärryksestä, kuin myös siitä, miten jäljitettävästi tuote rakentuu ja luotettavaksi sertifioitu tuote markkinoilla koetaan.

Sertifiointi on hallintajärjestelmänä moniulotteinen johtuen universaalista ja kansallisesta kaksoisroolistaan. Moniulotteisuutta lisäävät järjestelmän piirissä toimivat osapuolet, jotka sertifikaatista riippuen saattavat edustaa jopa vastakkaisia intressejä. Sertifiointijärjestelmät perustuvat standardien noudattamiselle, jotka puolestaan perustuvat yleisiin periaatteisiin ja niitä tarkentaviin indikaattoreihin (Palmujoki & Pattberg 2013, 127). Sertifiointijärjestelmiin osallistuvien toimijoiden ja sidosryhmien intressit ja normit heijastavat järjestelmän indikaattoreita ja periaatteita (ibid.). Nämä edellytykset vaikuttavat täten välillisesti myös päätöksentekokulttuurin muotoutumiseen ja toimijoiden väliseen yhteistyöhön. Sertifikaatin sisältö ja ominaisuudet voivat vaihdella vahvasti sertifiointijärjestelmien välillä, ja sisältö on myös riippuvainen osallistuvista sidosryhmistä ja niiden intresseistä. Sertifiointijärjestelmän osallistujakirjo määrittää myös osin järjestelmän uskottavuutta. Monipuolisuus sidosryhmien osallistuvuudessa ja edustuksellisuudessa on haaste jokaiselle sertifiointijärjestelmälle ja erityisesti niille, jotka pyrkivät täyttämään osallistuvuustavoitteensa maailmanlaajuisella tasolla (Tollefson ym. 2008, 298-299). Sertifiointijärjestelmän päätöksenteossa mukana olevat sidosryhmät ja edustuksen monipuolisuus vaikuttavat järjestelmät uskottavuuteen. Voidaanko metsäsertifiointia täten yleensäkin kategorisoida yhden ohjauskeinon piiriin, vai riippuuko ohjauskeinon määrittely sertifiointijärjestelmästä ja sen piirissä toimivista sidosryhmistä?

Suomen metsälainsäädäntö ei koskaan ole ollut kovin yksityiskohtaista, ja metsäsäätely toteutetaan osin ei-sitovammalla säätelyllä, kuten metsäsertifioinnilla (Pappila 2008, 220, 217-218). Ohjauskeinokeskustelu metsäsertifioinnista antanee myös viitteitä sille, minkälaisia intressejä painottavana järjestelmänä ulkopuoliset metsäsertifioinnin näkevät. Metsäsertifiointi ohjauskeinona voidaan määritellä hyvin vaihtelevin tavoin. Määritelmä riippuu sertifiointia tarkastelevan näkökulmasta sekä siitä, mitä tarkastelija näkee sertifioinnin tavoittelevan. Lisäksi sertifioinnin

määritelmissä on huomattavia tarkkuuseroja; osa määrittelee sertifiointin yksinkertaisesti ei-valtiolliseksi ympäristöhallinnaksi, ja osa puuttuu sen markkinointivetoisuuteen. Yleistä ympäristösertifiointia kuvataan esimerkiksi yksityiseksi ympäristön hallintajärjestelmäksi (Palmujoki & Pattberg 2013), ei-valtiolliseksi sääntelymuodoksi (Pappila 2008) ja ei-valtiolliseksi markkinavetoiseksi hallintajärjestelmäksi (Cashore 2002). Palmujoki ja Pattberg (2013, 124) kuvailevat ympäristösertifiointia universaaliksi hallintamalliksi, jolla he haluavat korostaa järjestelmien samankaltaisuutta maailmanlaajuisella tasolla huolimatta kansallisista eroavaisuuksista.

Kolmannen osapuolen, kuten auditointiyrityksen, suorittama sertifiointikriteerien ja -standardien valvonta on yksi sertifiointin uskottavuuden perusedellytyksistä. Lähtökohtana sertifiointissa on, että toiminnalle suoritetaan institutionaalista valvontaa. Auditointien pohjalta uskottavuutensa rakentavalla sertifiointilla, jonka prosessissa monta toimijatahoa yhdistyy, epäluottamukselle sertifioitujen yritysten kohdalla voi ainakin joltakin taholta olla perusteita. (Boström ja Klintman 2011, 168-170.) Markkinavetoisen ja ei-valtiollisen ympäristöhallintamenetelmän noudattaminen perustuu markkinakannustimiin sekä hallintajärjestelmän vastaanottajien tai yleisön, kuten esimerkiksi ympäristöjärjestöjen, tekemään arviointiin (Cashore 2002, 504). Sertifikaatin peruslähtökohtana on taata puutuotteiden kestävä tuotanto ja pitää tuotantoketjua itsessään läpinäkyvänä, mitä tuotteen tunnus, eli sertifiointimerkintä kuvastaa.

Vaikka sertifiointijärjestelmä itsessään on universaali malli, käydään paikallisella tasolla poliittisia neuvotteluja eri toimijoiden kesken (Palmujoki ja Pattberg 2013, 125-126). Sertifioitujen tuotteen uskottavuus muotoutuu sen kehittämisprosessin ja sertifikaatin edellytyksien hyväksyttävyydestä. Osapuolten välisen yhteistyön on toimittava, jotta päätöksiä saadaan tehtyä, mutta samalla sertifikaattia on tuotteistettava ja kehitettävä yhä markkinaystävällisemmäksi. Toimiva verkostoyhteistyö ja päätösten hyväksyttävyys sekä tuotteen uskottavuus ja markkinavetoisuus ovat sertifikaatin menestymisedellytyksinä toisistaan riippuvaisia seikkoja.

2.2 Kestävä metsätalous ja metsäsertifiointin synty

Metsäsertifiointin synty niin kansainvälisellä tasolla kuin Suomessa on tulos monivaiheisista neuvotteluista eri sidosryhmien välillä. Tutkielmani aihepiirin kannalta on hedelmällistä antaa erityistä

painoarvoa juuri Suomen metsäsertifioinnissa ja erityisesti sen kehittämisvaiheessa muodostuneille sidosryhmille ja eri osapuolten välisille suhteille. Tuntemalla taustat sertifioinnin perustamisesta Suomeen, voidaan sertifiointijärjestelmien päätöksentekokulttuurien eroja paremmin ymmärtää. FSC:n vahvasti kansainväliset lähtökohdat ja PEFC:n kattojärjestelmä kansallisille ohjelmille näkyy järjestelmien neuvottelukulttuureissa nykypäivänäkin.

2.2.1 Kansainväliset lähtökohdat

Maailmanlaajuisella tasolla metsäsertifioinnin kehittäminen käynnistyi YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi UNCED:stä Rio de Janeirossa vuonna 1992. Muiden maailmanlaajuisten ympäristöohjelmien ja -sopimusten ohella konferenssissa hyväksyttiin ns. metsäperiaatteet, jotka koskevat metsien käyttöä, suojelua ja kestävää kehittämistä. UNCED:n metsien kestävää käyttöä koskevien päätösten avulla kestäville metsätaloudelle saatiin luotua maailmanlaajuiset puitteet. UNCED:n metsiä koskevat päätökset linjattiin Euroopan tasolle Helsingin metsäministerikonferenssissa vuonna 1993. Helsingin metsäministerikonferenssia seurasi asiantuntijoista koostuva seurantakonferenssi Genevessä vuonna 1994, jossa määriteltiin yleiseurooppalaiset kestävän metsätalouden kriteerit ja niiden toteutumista mittaavat indikaattorit. (Viitala 2003, 13-18.)

Kiinnostus ei-valtiollisia, markkinalähtöisiä itseohjauskeinoja kohtaan metsäsektorilla on usean kehityskaaren lopputulos. 1980-luvulla eri puolilla maailmaa kohdattiin ristiriita kansalaisyhteiskunnan nostaman kasvavan ympäristönsuojelun paineen sekä siihen käytettävissä olevien rajallisten julkisten resurssien välillä. Ympäristöhallinnan yksityistäminen oli yksi ratkaisu kyseiseen ongelmaan. Markkinasuuntaisilla ohjauskeinoilla nähtiin olevan yhä enemmän merkitystä erinäisten huolta nostattavien kysymysten esiintuomisessa maailmanlaajuisesti, ja kansainvälisillä ohjauskeinoilla pystyttiin luomaan painetta kansallisen tason ympäristönsuojeluun niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Markkinapohjaisten kampanjoiden merkitys kasvoi, kun huomattiin, että markkinavoimia käyttämällä voitiin saada aikaan poliittisia reaktioita. Metsäsertifioinnin kehittämistä nopeutti myös 1980-luvun lopusta lähtien yhä enemmän huomiota saanut trooppisten metsien tuhoamisen torjuminen. Kyseisen myötä alettiin kiinnittää yhä enenevissä määrin huomiota puutuotteiden alkuperään ja tuotteiden merkintöihin. Metsäsertifioinnin käynnistämistä vauhditti myös UNCED:n konferenssi,

jossa ei onnistuttu luomaan maailmanlaajuista metsäsopimusta, vaan päädyttiin metsäperiaatteiden listaamiseen. (Cashore, Auld & Newsom 2004, 9-11.)

Ei-valtiollisten ja markkinalähtöisten itseohjauskeinojen esilletuloon johtaneet tapahtumat ja asennemuutokset rakensivat perustan yksityisen sektorin vahvistumiselle ympäristöhallinnassa. Sertifiointijärjestelmien osalta ero perinteiseen, teollisuusaloitteeseen itseohjauskeinojen kehittämiseen maailmanlaajuisella tasolla oli se, että sertifiointia perustamassa olivat kansainväliset ympäristöjärjestöt ja sosiaaliset ryhmät, WWF johtavana tahona. Tuloksena oli kansainvälisen FSC:n perustaminen. (ibid.) FSC perustettiin vuonna 1993 ja rekisteröitiin laillisesti vuonna 1995 (Viitala 2003, 41-42). FSC-sertifiointijärjestelmän kilpailijaksi luotiin vuonna 1999 hanke nimeltä PEFC (*Pan European Forest Certification*). PEFC-sertifiointijärjestelmä toimii kehyksenä eri maiden kansallisesti kehitetyille järjestelmille, niiden keskinäiselle hyväksymiselle ja yhteisen sertifikaatin antamiselle. (Viitala 2003, 165.)

2.2.2 Metsäsertifiointin ja sen sidosryhmien muotoutuminen Suomessa

Metsäteollisuus ja metsänhoito ovat keskeisiä tekijöitä Suomen taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä, ja ne nähdään vakiintuneina osina suomalaista identiteettiä (Palmujoki ja Pattberg 2013, 23). Metsäsertifiointi voidaan suomalaisessa metsäsääntelyssä nähdä erityismekanismina kestävän metsätalouden edistämiseksi. Koska metsäsertifiointi on ei-valtiollista ja vapaaehtoista, ovat sen hallintatavat perinteisistä sääntelyrakenteista irtautuneita. Toisaalta metsäsertifiointi on yksi vanhimmista ja myös laajimmalle levinneistä sertifiointimuodoista (Palmujoki ja Pattberg 2013, 123), joten eri sertifikaattien rakenteet ovat ehtineet jo vakiintua yhteiskunnassa.

Tarve metsien hoidon ja käytön kestävyys todistamiselle alkoi Suomessa muodostua 1980-luvulla, kun metsänhoidon käytännöt saivat yhä voimakkaampaa kritiikkiä esimerkiksi metsänomistajilta, luonnonsuojelijoilta, joiltakin metsänhoidon tutkijoilta ja lopulta jopa suurelta yleisöltä. Metsätalouden edustajat puolustivat metsänhoidon virallisia, olemassa olevia käytäntöjä tiukasti, ja ristiriidat kärjistyivät. Kyseiset konfliktit johtivat suomalaisen metsätalouden imagokriisiin. Metsätalouden toimintaympäristössä oli tapahtumassa suuria arvomuutoksia, kuten esimerkiksi yhä korostuneempaa luonto- ja ympäristöarvojen sekä metsien virkistyskäytön painottamista. Kyseisiin ajattelutapojen

muutoksiin oli sopeuduttava, ja Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto (nyk. Metsäteollisuus ry) sekä Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK alkoivat työryhmän avuin kehittää toimenpiteitä metsänhoidon imagon parantamiseksi. (Viitala 2003, 21-25.)

Vaikka metsäsertifiointi maailmanlaajuisella tasolla käynnistyiikin tyytymättömyydestä siihen, ettei globaalia metsäohjelmaa saatu perustettua, toivat UNCED:n konferenssi ja Helsingin metsäministerikonferenssi suomalaiselle metsäsektorille pysyvämpää muutosta. Suomessa perustettiin konferenssien jälkeen Metsätalouden ympäristöohjelma ja metsälainsäädäntöä alettiin uudistaa. Metsänhoitosuosituksen uudistamisessa käydyt neuvottelut ympäristöjärjestöjen ja metsäsektorin välillä toivat osapuolia toisiaan lähemmäksi, mikä vaikutti myönteisesti yhteistyöhön. Yhteistyö osapuolten välillä oli olennainen luottamusta vahvistava tekijä tulevia metsäsertifiointijärjestelmästä käytäviä neuvotteluja ajatellen. (Viitala 2003, 21-25.) Metsätalouden ympäristöohjelma nousi merkitykseltään keskeiseksi suomalaisen metsätalouden ympäristöimagon parantamisessa ja kotimaisten ristiriitojen ohjaamisessa. Ympäristöohjelman pohjalta toteutetut toimenpiteet, keskeisen metsälainsäädännön uudistaminen ja luonnonsuojelulliset uudistukset, kuten uuden luonnonsuojelulain hyväksyminen, vanhojen metsien suojeluohjelma sekä luonnonsuojeluohjelmien rahoituspäätös, nähtiin riittävänä näyttönä uudistuneesta metsäpolitiikasta kansainväliseen suuntaan. (Viitala 2003, 33-39.)

Suomen metsäsektorin ympäristöpoliittisten linjausten riittämättömyyteen herättiin ympäristösuuntautuneisuuden kasvaessa kansainvälisellä tasolla yhä vahvemaksi. Kansainvälisillä markkinoilla alettiin painottaa metsäteollisuudessa kolmannen osapuolen auditointimekanismia. Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto ja MTK huomasivat, etteivät Suomessa itsenäisesti toteutetut metsäimagon parantamistoimenpiteet olisi välttämättä riittäviä vastaamaan kansainvälisten markkinoiden kehittyviin edellytyksiin. Vuonna 1996 metsäsertifiointia alettiin suunnitella Suomessakin. (mm. Cashore ym. 2007, s. 11-12, Viitala 2003, 69-75).

Vaikka muun muassa metsänhoitosuosituksen linjaukset oli toteutettu yhteisymmärryksessä eri tahojen välillä, oli ympäristöjärjestöjen ja metsätalouden välillä edelleen sertifiointineuvottelujen alkaessa ristiriitoja. Vuonna 1996 Maa- ja metsätalousministeriön nimeämän sertifiointitoimikunnan aloittamat selvitykset olivat valtiojohtoisia, ja tarkoituksena oli selvittää juuri Suomen olosuhteisiin sopivan sertifiointijärjestelmän käyttöönottoa. Sertifiointikysymyksissä oli kuitenkin havaittavissa huomattavia

jännitteitä, sillä ympäristöjärjestöt jättäytyivät pois toimikunnan työstä sen valtiojohtoisuuden takia. Toimikunnan toimeksianto neuvoteltiin kuitenkin Suomen luonnonsuojeluliiton ja WWF:n hyväksymäksi, jotta ne pystyisivät myöhemmin liittymään toimikunnan työhön. Kyseisen jälkeen valmisteltiin aloite työryhmästä, joka laatisi metsäsertifioinnin standardit ja kriteerit. Työryhmässä, joka oli erillinen sertifointitoimikunnasta, olivat mukana MTK, Metsäteollisuus ry, Suomen luonnonsuojeluliitto ja WWF. (Viitala 2003, 72-73.) Standardityöryhmällä ja sertifointitoimikunnalla ei ollut sisällöllistä yhteistyötä, ja tämä mahdollisti osaltaan myös erilaisten sidosryhmien yhteistyön kussakin ryhmässä. Standardityöryhmään suunniteltiin lähtökohtaisesti osapuolia ympäristöjärjestöistä ja metsäteollisuuden edustajia, koska näiden keskinäinen luottamus oli osoittautunut toimivan aiemmissa yhteistyökuvioissa esimerkiksi Metsätalouden ympäristöohjelmaa laadittaessa. Yhteistyö Metsäteollisuus ry:n, MTK:n ja ympäristöjärjestöjen välillä osoittautui kuitenkin haasteelliseksi standardityöryhmän yhteisestä tavoitteenasettelusta huolimatta. Osapuolilla oli eri käsitykset siitä, oliko jo yhteistyön alkamisen aikoihin sovittu sitoutumisesta ympäristöjärjestöjen kannattamaan kansainväliseen FSC-sertifointijärjestelmään vai ei. (Viitala 2003, 75-79.)

Suomen sertifointijärjestelmän neuvottelut olivat vaikeat erityisesti siksi, että koko järjestelmää lähdettiin luomaan puhtaalta pöydältä, eikä mallia otettu mistään muusta maasta (Viitala 2003, 101). Erimielisyydet standardityöryhmän eri osapuolten välillä liittyivät sertifointijärjestelmän peruselementteihin, kuten siihen, kuinka tarkkaan kukin sertifioitava alue tulisi määritellä. Standardityöryhmässä keskityttiin ensisijaisesti metsäsertifioinnin sisällöllisiin kysymyksiin, kuten siihen, tulisiko sertifointi olemaan alueellista vai tilakohtaista ja minkälaisia kriteerit tulisivat olemaan. Sertifointiin linjattiin alun alkaen niin ympäristö-, taloudellista kuin sosiaalista kestävyyttä edistävät kriteerit. Kyseiset kriteerit sisältyivät myös UNCED:n päätöksiin. (Viitala 2003, 85-87.) Keväällä 1997, vuoden pituisten neuvottelujen jälkeen, ehdotus Suomen metsäsertifointijärjestelmäksi saatiin aikaan 29 eri tahoa edustavan osapuolen kesken. Yhteistyön tulos nähtiin maailmanlaajuisesti merkittävänä siksi, ettei Suomi pienmetsälövaltaisena maana saanut neuvotteluja varten otettua sertifointimallia mistään muualta. Ehdotusta kritisoivat ympäristöjärjestöt Greenpeace ja Luonto-Liitto, jotka perustelivat sen epäonnistuneen vanhojen metsien ja avainbiotooppien suojelussa, joiden osalta järjestöt näkivät peruspuutteita myös Suomen metsälainsäädännössä. (Cashore ym. 2007, 12-15, Viitala 2003, 112-117.)

Alun alkaen Suomessa oli lähtökohtaisesti pyritty yhteen eri sidosryhmien yhteisesti neuvottelemaan metsäsertifiointijärjestelmään. Hakkuu- ja metsänhoidolliset kiistat yksityisten metsänomistajien, luonnonsuojelijoiden ja Metsähallituksen välillä 1980-luvun lopussa ja 1990-luvulla olivat kuitenkin olleet omiaan muodostamaan perustan kahdelle kilpailevalle metsäsertifiointijärjestelmälle Suomessa (Palmujoki & Pattberg 2013, 127). Suomen ratkaisu sertifiointijärjestelmästä oli koko maan kattava mutta alueellisuuteen perustuva sekä laajalti asiaankuuluvien tahojen kesken neuvoteltu tulos (Viitala 2003, 119). Standardityöryhmän työn tultua päätökseen, toivat ympäristöjärjestöt pöydälle vaatimuksensa uunituoreen sertifiointijärjestelmän kytkemisestä FSC:hen. Kun FSC-työryhmää ei saatu perustettua, eivät WWF ja Suomen luonnonsuojeluliitto katsoneet voivansa jäädä työstämään sertifiointijärjestelmää eteenpäin. Neuvotteluyhteys ympäristöjärjestöjen kanssa päätettiin kuitenkin säilyttää, ja kyseiset ympäristöjärjestöt toimivat huomioitsijoina jatkotyössä. (Viitala 2003, 122.) Tämän jälkeen standardityöryhmä jatkoi ehdotuksen viimeistelyä, ja järjestelmä nimettiin FFCS:ksi (*Finnish Forest Certification Scheme*). Maaliskuussa 1999 FFCS:n hallintoelimeksi perustettiin FFCC (*Finnish Forest Certification Council*). (Cashore ym. 2007, 16.) Lokakuussa 1999 Suomen kansallinen metsäsertifioinnin neuvottelukunta päätti hakea PEFCC:n (*Pan-European Forest Certification Council*) hyväksyntää suomen metsäsertifiointijärjestelmälle FFCS:lle, ja hyväksyntä saatiin toukokuussa 2000 (Viitala 2003, 171-172).

2.3 Metsäsertifiointijärjestelmät

Tässä kappaleessa painotetaan metsäsertifiointijärjestelmien päätöksentekorakenteita. Järjestelmien päätöksentekoelimet esitellään sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla. Koska sertifiointijärjestelmien standardieroja ei tässä tutkielmassa tarkastella, ei sertifikaattien painopisteitä tai standardien ja indikaattoreiden sisällöllisiä seikkoja myöskään sertifiointijärjestelmien esittelyssä käsitellä. Järjestelmien erojen havainnollistamiseksi on niiden rinnakkaiseloja ennen järjestelmien erillistä tarkastelua tarpeellista lyhyesti kuvata.

2.3.1 Kahden järjestelmän rinnakkaiselo

Maailmanlaajuisesti metsäsertifiointi on lähtenyt liikkeelle FSC:stä, joka on kansalaisjärjestöaloitteinen järjestelmä. FSC:n kilpailijoiksi on luotu uusia järjestelmiä teollisuus- ja metsänomistajien aloitteesta,

mitä PEFC-sertifiointi edustaa. PEFC:n suomalaista sertifikaattia voidaan kuvata sekä yksityistä että yleistä etua ajavaksi itsesääntelyjärjestelmäksi, sillä sen tavoitteisiin kuuluu niin metsätalouden edistäminen kuin kestävän metsäluonnon ylläpitäminen. (Pappila 2008, 209-210.) FSC ja PEFC ovat kaksi suurinta maailmanlaajuista metsäsertifiointijärjestelmää, ja molemmat ovat käytössä myös Suomessa.

Järjestelmien painoerot ja levinneisyys havainnollistuvat taulukossa 1. Taulukon avulla ohjaan järjestelmien tarkastelun lähtökohdaksi sen, että niiden puitteet ovat sekä kansainvälisellä että Suomen tasolla niin erilaiset, ettei rinnakkaistarkastelulla kannata tässä tutkielmassa osoittaa muuta kuin kaksi eri tapaa hallinnoida ja kehittää metsäsertifiointijärjestelmää. FSC-järjestelmä on maailmanlaajuisesti PEFC:tä vanhempi, mutta PEFC:llä on ollut sertifioitua metsäpinta-alaa Suomessa pidempään ja järjestelmä kehittyi Suomessa nopeammin. Koska PEFC on järjestelmänä lähtenyt liikkeelle kansallisista metsäsertifiointijärjestelmistä sekä sertifioinut metsänsä metsäkeskuksittain, ja FSC:n Suomen yhdistyksen tunnustaminen kansainvälisellä tasolla kesti useita vuosia, ei järjestelmien levinneisyyttä Suomen kontekstissa voi toisiinsa verrata. Talousmetsäalassa mitattuna PEFC on kilpailijaansa laajempi, ja alkuperäketjun sertifikaateissa mitattuna FSC on suurempi.

	FSC	PEFC
Perustamisvuosi	1993	1999
Sertifioitu metsäala globaalisti (marraskuu 2014)	183 miljoonaa ha	265 miljoonaa ha
Alkuperäketjun sertifikaatteja globaalisti (marraskuu 2014)	28 303 kpl	10 374 kpl
Osuus Suomen talousmetsistä (2014)	2 %	95 %
Maantieteellinen keskittyneisyys sertifioituissa alueissa	Eurooppa n. 43 % Pohjois-Amerikka 40 %	Pohjois-Amerikka 60 % Eurooppa 33 %

Taulukko 1: PEFC- ja FSC -järjestelmien kokoverailu. (Lähteet: PEFC International 2014a & 2014b, FSC International 2014a, FSC International 2013, Metsäteollisuus ry 2014, kansainvälisen PEFC:n ja FSC:n verkkosivujen metsähehtaari- ja alkuperäketjuseuranta)

Talousmetsien omistusjako ja sertifiointijärjestelmän kansallinen jäsenistö ovat toisistaan ainakin osittain riippuvia seikkoja. Metsäalaa metsänhoitoyhdistysten kautta sertifiomalla PEFC sai Suomessa vahvan alun. PEFC:n ryhmäsertifiointiin perustuva pienmetsänomistajakeskittynyt metsähehtaariala sekä myöhemmin Suomeen rantautunut FSC, jossa jako on metsäteollisuusyrityksen omistamiin maihin keskittynyt, ovat perusta järjestelmien levinneisyydelle Suomessa. Suomen metsätalousmaasta yksityismetsänomistajilla on 52%, valtiolla 35% ja yhtiöillä 8% (Metsäntutkimuslaitos 2013, 36). Puuntuotannon metsätalousmaasta yksityismetsänomistajat omistavat 61% (ibid.). PEFC:n laaja talousmetsäala (ks. taulukko 1) Suomessa perustuu alueellisten metsänhoitoyhdistysten päätöksiin sertifiointista. Vuosina 1999-2000 metsäkeskusalueittain toteutetut liittymiset PEFC:iin mahdollistuivat uuden metsänhoitoyhdistyslain kautta, jonka mukaan metsänhoitomaksua maksava metsänomistaja on automaattisesti myös metsänhoitoyhdistyksen jäsen. Metsänhoitoyhdistyksessä jäsenenä olevan yksittäisen metsänomistajan metsäala liittyi täten automaattisesti PEFC-sertifiointiin, mikäli metsänomistaja ei erikseen ilmoittanut sertifiointista kieltäytyvänsä. (Viitala 2003, 173-174.)

2.3.2 FSC:n päätöksentekorakenne

Kansainvälisellä tasolla FSC:n kehittäminen alkoi sertifiointista kiinnostuneiden sidosryhmien yhteisestä kokoontumisesta vuonna 1990. Mukana oli muun muassa ympäristöjärjestöjä, ihmisoikeusorganisaatioiden edustajia ja puutavarakauppiaita. Kokoontumisessa sovittiin järjestelmästä, joka tunnustaisi ”hyvin hoidetut metsät hyväksyttävänä alkuperänä metsästä saataville tuotteille”. (Viitala 2003, 41-43.)

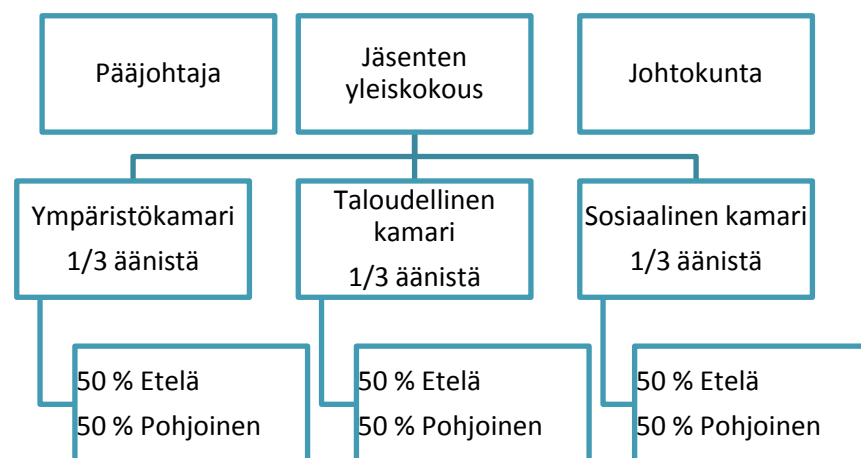
FSC perustettiin jäsenyyteen pohjautuvaksi järjestöksi, joka on voittoa tavoittelematon sekä valtioista riippumaton. Vuonna 1993 pidettiin FSC:n perustuskokous Torontossa, Kanadassa. Läsnä oli 126 edustajaa 26 eri maasta, ja sektoreittain edustajat jakautuivat siten, että 50 % edusti taloudellista, 37 % ekologista sekä 13 % sosiaalista kamaria. FSC:n säännöt, metsänhoidon periaatteet sekä kriteerit ja ohjeet sertifioiduille hyväksyttiin vuoden 1994 elokuussa. Laillisesti FSC rekisteröitiin marraskuussa 1995. (ibid.) FSC loi kymmenen periaatetta ja niiden pohjalta tarkempia kriteerejä, jotka olivat laajoja, kestävään metsätalouteen liittyviä edellytyksiä. Periaatteet ja kriteerit sisälsivät edellytyksiä liittyen muun muassa ympäristön hoitamiseen, sosiaalisen yhteisön oikeuksiin, metsätalousmaiden valvontaan sekä vanhojen metsien säilyttämiseen. Lisäksi FSC valtuutti kansallisten ja alueellisten toimistojen

perustamisen, mikä mahdollistaisi aluekohtaisten standardien kehittämisen. (Cashore ym. 2004, 12.) Jäsenet FSC:ssä jakautuvat melko tasaisesti organisaatioiden ja henkilöjäsenten välillä. Kansallisia toimistoja FSC:llä on kolmekymmentä. (FSC International 2013.)

FSC:llä on kolme sertifikaattityyppiä; metsänhoidon, tuotantoketjun sekä kontrolloidun puun sertifikaatit. Metsänhoidon sertifikaattia varten kolmas, riippumaton osapuoli tarkistaa, että metsätaloustoimet on toteutettu FSC:n vaatimusten mukaisesti. Pienten metsätalousalueiden sertifiointia voidaan helpottaa ryhmäsertifioinnin avulla, ja alle 200 hehtaarin kokoiset alueet kuuluvat luokkaan, jossa voidaan suorittaa kevennettyjä tarkastuksia. Tuotantoketjun, eli *Chain of Custody* (CoC) -sertifikaatin avulla sertifioitu puu jäljitetään. Ilman tuotantoketjun sertifikaattia puutuotetta ei saa merkitä FSC-tuotemerkillä. Kontrolloitu puu on sertifioimatonta, mutta tietyt FSC-kriteerit täyttävää materiaalia. ”FSC Mix” -tuotemerkintä kuvaa tuotetta, johon on käytetty sekä FSC-sertifioitua, että sertifioimatonta, FSC -kontrolloidun puun kriteerit täyttävää materiaalia. Kontrolloidun puun kriteereiksi on määritelty muun muassa laittoman puun hakkuun ja korkean suojeluarvon metsistä tulevan puun käyttämisen välttäminen. (FSC Finland 2014a.)

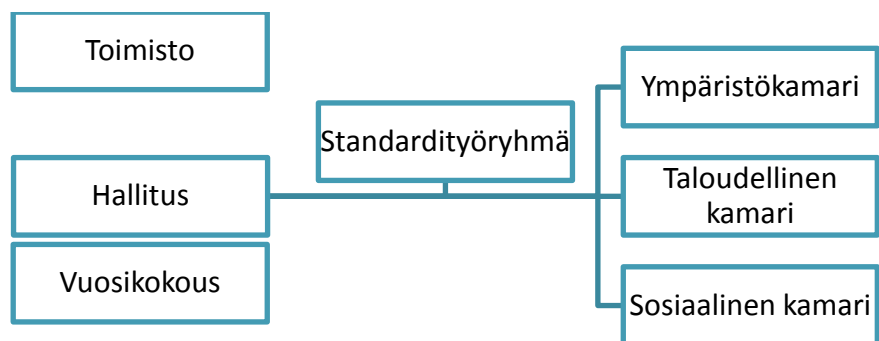
Kansainvälinen FSC-järjestön jäsenistö rakentuu eri organisaatioita tai instituutioista edustavista tahoista sekä henkilöjäsenistä. Jäsenen on haettava yhteen FSC-järjestön kolmesta kamarista, eli taloudelliseen, sosiaaliseen tai ekologiseen kamariin. Jäsen hakeutuu toimintansa intressejä parhaiten vastaavaan kamariin. Kamarit on lisäksi jaettu pohjoisen ja etelän alakamareihin. (FSC International 2014b.) Käytännössä pohjoinen alakamari edustaa teollisuusmaita ja etelä kehitysmaita (Boström ja Klintman 2011, 51). Sosiaalisessa kamarissa on jäseninä muun muassa kansalaisjärjestöjä, alkuperäiskansojen etujärjestöjä, akateemisia tahoja sekä henkilöjäseniä, jotka ovat todistettusti sitoutuneita sosiaalisiin hyötyihin metsätaloudessa. Taloudellinen kamari koostuu jäsenistä, joilla on liiketaloudellinen intressi metsätaloudessa ja metsätuotteissa, kuten esimerkiksi metsätaloutta edistävät liitot, tuottajat ja tukku- ja vähittäismyyjät. Ekologisen kamarin jäsenistöön kuuluu muun muassa voittoa tavoittelemattomia kansalaisjärjestöjä sekä tutkimus- ja teknillisiä instituutioita. FSC:n äänestyksissä käytetään painotettua äänioikeutta, eli jokaisella kamarilla on 33,3 % äänien kokonaismäärästä. Lisäksi äänet jaetaan jokaisen kamarin sisällä siten, että pohjoinen ja etelä saavat molemmat 50 % kamarin sisäisistä äänistä. Kyseisellä kamarien äänioikeusjaottelulla on pyritty pitämään yllä tasapuolisuutta intressiryhmien ja taloudellisen vallan välillä. (FSC International 2014b.)

FSC-järjestössä toimii kolme johtoelementiä. Yleiskokous (*general assembly*) kokoontuu kolmen vuoden välein, sillä on ylin päätösvalta ja siihen on tervetullut koko jäsenistö. Yleiskokouksessa jäsenillä on oikeus tehdä aloitteita. Toinen päätöksentekoelementti on johtokunta (*FSC Board of Directors*), joka koostuu yhdeksästä jäsenestä. Jokaisesta kamarista äänestetään johtokuntaan kolme edustajaa. Kolmantena keskeisenä hallintoelimenä toimii koko FSC-järjestön pääjohtaja (*Director General*), joka ohjaa FSC:tä ja sen työntekijöitä. Pääjohtajan toimipaikka sijaitsee Bonnissa Saksassa. (ibid.) Kansainvälisen FSC:n organisaatorakenne on havainnollistettu kuviossa 1.

Kuvio 1: Kansainvälisen FSC:n organisaatorakenne (Lähde: FSC International 2014b)

Suomen FSC-yhdistys perustettiin vuonna 2001. Yhdistyksen viralliseksi nimeksi vaihdettiin vuonna 2013 Vastuullisen metsänhoidon yhdistys ry. Yhdistyksen tehtävänä on edistää FSC:n työtä alueellisesti ja paikallisesti. Vastuullisen metsänhoidon yhdistys toimii yhteistyösopimuksella kansainvälisen FSC:n kanssa. Kansainvälinen FSC tunnusti Suomen FSC:n vuonna 2004, mutta Suomen standardi hyväksyttiin kansainvälisellä tasolla vasta vuonna 2006. Yhdistyksen säännöt ja työmenetelmät noudattavat kansainvälisen FSC:n tavoitteita, sääntöjä ja periaatteita. Yhdistyksen hallitus asettaa standardityöryhmän laatimaan suomalaisen metsäsertifiointin standardin, ja ylläpitää sekä kehittää standardia ja sen toteutusta. (FSC Finland 2014b.) Vastuullisen metsänhoidon yhdistyksen tarkoituksena on edistää vastuullista metsätaloutta ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti. Suomen FSC-standardien laatimisen lisäksi yhdistyksen toimenkuvaan kuuluu tiedottaminen, lausuntojen antaminen ja esitysten tekeminen. (Vastuullisen metsänhoidon yhdistys 2013.) Suomen FSC:n organisaatorakenne on havainnollistettu kuviossa 2.

Kuvio 2: Vastuullisen metsänhoidon yhdistys ry:n organisaatiorakenne (Lähde: FSC Finland 2014b)

Standardit ja toimintaperiaatteet FSC:lle laaditaan järjestön päämajassa Bonnissa. Esityksiä uusista standardeista tai olemassa olevien kehittämisestä voivat tehdä jäsenet, hallitus tai yleiskokous. Esityksistä on laadittava aiempöytäkirja, joka toimitetaan sidosryhmien kommentoitavaksi, ja saatujen kommenttien perusteella Policy and Standards -yksikön kyseisestä uudistusta laatima tekninen työryhmä laatii standardiluonnoksen, joka toimitetaan hallitukselle hyväksyttäväksi. Mikäli muutos on suurempi, kuten kriteerien ja periaatteiden uudistus, saatetaan luonnoksesta äänestää koko jäsenistön kesken ennen hallitukselle toimittamista. (FSC Finland 2014a)

Koska FSC on kansainvälisellä tasolla kehitetty sertifiointijärjestelmä, on se sovitettava yhteen kansallisten toimintatapojen kanssa. Rakenteelliset seikat, kuten valtion asema maailmantaloudessa, kotimaisen metsäteollisuuden rakenne sekä metsänhoidon ja -talouden asema julkisessa toimintaohjelmassa, vaikuttavat metsäteollisuuden ja metsänomistajien FSC:lle antamaan tukeen. Joissakin maissa kyseiset rakenteelliset seikat helpottavat FSC:n pääsyä kansallisille markkinoille, ja toisissa ne rajoittavat sitä. Tapauksissa, joissa rakenteet rajoittavat sertifikaatin tuloa markkinoille, on FSC:n sopeuduttava metsäteollisuuden ja metsänomistajien kritiikkiin järjestelmästä. Toisaalta maissa, joissa vastaanotto on myönteisempää, voivat paikalliset rakenteet muuntua sertifiointijärjestelmään soveltuviksi eikä FSC:n tarvitse sopeuttaa kansainvälistä lähestymistapaa. (Cashore, Auld & Newsom 2004, 8.)

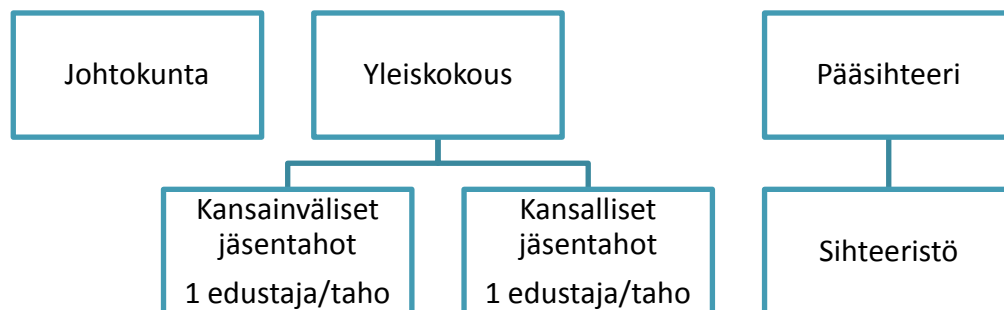
2.3.3 PEFC:n päätöksentekorakenne

PEFC on lähtenyt liikkeelle kansallisten hankkeiden yhteenliittymisestä, mistä johtuu, että kattojärjestön kansallisten elinten säännöissä ja niiden sitouvuksissa on eroja (Cashore ym. 2004, 13). Aloitteena PEFC on täten kulkenut toimintamallina ”alhaalta ylöspäin”, eli kansalliselta tasolta kansainväliselle, kun taas aloite FSC:stä on lähtöisin vastakkaisesta, eli kansainvälisestä kansalliselle kulkevasta suunnasta. Koska aloite PEFC:lle lähti metsänomistajaorganisaatioilta, nähdään se lähtökohtaisesti kritiikkinä FSC:tä kohtaan siitä, ettei tämä ottanut tarpeeksi metsänomistajien intressejä huomioon (Cashore ym. 2004, 15).

Vuonna 1999 luodulle PEFC-hankkeelle aloitteen tekivät Suomen, Saksan, Norjan, Ruotsin, Ranskan ja Itävallan metsänomistajajärjestöt. Metsänomistajajärjestöjen lisäksi kehittämistyöhön tuli mukaan myös valtion ja kuntien metsien sekä metsäteollisuuden edustajia. 17 maata allekirjoitti aiesopimuksen PEFC:stä huhtikuussa 1999. Kesäkuussa 1999 PEFC perustettiin virallisesti, ja yhdistyksen nimeksi tuli PEFC (Pan-European Forest Certification Council), eli PEFC-neuvosto. PEFC:n jäseneksi liittyi 12 maan kansalliset PEFC-elimet. PEFC:ssä äänivaltaisia jäseniä ovat kansalliset elimet, kuten Suomessa Metsäsertifiointin neuvottelukunta, joka myöhemmin nimettiin Suomen Metsäsertifiointi ry:ksi. Neuvoston uusista jäsenistä päättää yleiskokous, joka on PEFC:n ylin päätöksentekaelin. Metsänomistajajärjestöt ovat vastuussa siitä, että kaikki intressitahot kutsutaan kansallisiin elimiin. (Viitala 2003, 165-168.) Kasvattaessaan jäsenyyksiä myös Euroopan ulkopuolisiin maihin PEFC:n nimi muutettiin Programme for the Endorsement of Forest Certification –muotoon vuonna 2003 (Tollefson jne. 2008, 39). Nykyisin maailman talousmetsistä noin kaksi kolmasosaa on PEFC:n mukaisesti sertifioitu (PEFC Finland 2014a).

Sertifiointi PEFC-järjestelmässä voi tapahtua kahden erityyppisen sertifikaatin kautta. Metsäsertifikaatin tarkoituksena on taata PEFC:n määrittelemät edellytykset kestäväälle metsänhoidolle ekologisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta, ja alkuperän seuranta (CoC) -sertifikaatti on tarkoitettu puuraaka-aineen seurantaa todistavaksi merkiksi puun alkuperäisestä lähteestä lopputuotteeseen saakka. (PEFC International 2011.) PEFC-merkkiä haetaan kansalliselta PEFC-elimeltä, ja sen käyttöoikeuden voivat saada esimerkiksi puutavaraa ostavat, metsästä puuta korjaavat tai puuta jalostavat ja markkinoivat yritykset. (PEFC Finland 2014b)

Kansainvälisellä tasolla PEFC:llä on FSC:n tapaan kolme päätöksentekuelintä (kuvio 3). Vaikutusvaltaisin päätöksentekuelin on yleiskokous, jossa on sekä kansallisia että kansainvälisiä äänioikeutettuja jäseniä ja lisäksi tarkkailijoita. Kansallinen jäsen tarkoittaa tässä yhteydessä PEFC:n kansallista toimistoa, ja kansainvälinen osapuoli itsenäisiä kansalaisjärjestöjä, yrityksiä tai liittoja, jotka ovat sitoutuneet noudattamaan PEFC:n periaatteita (PEFC International 2014c). Jokaisella kansallisella jäsenellä ja kansainvälisellä osapuolella saa olla yleiskokouksessa yksi edustaja. Jäsenillä on oikeus esittää aloitteita esityslistalle tai johtokunnalle. Yleiskokouksen työtä tukemassa on johtokunta, johon valitaan jäsenet yleiskokouksesta. Lisäksi päätöksentekuelimenä toimii pääsihteeri, jolla on hallinnassaan Sveitsin Genevessä toimiva sihteeristö. (PEFC International 2014a.)

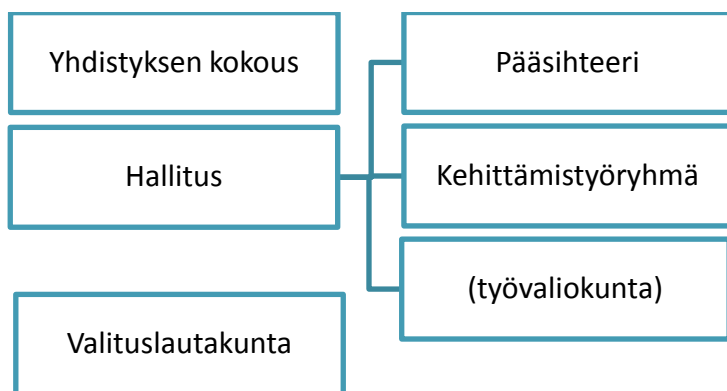

Kuvio 3: Kansainvälisen PEFC:n organisaatiorakenne (Lähteet: PEFC International 2014a ja 2014c)

PEFC:llä on kaksi kategorialla äänioikeutetuille jäsenille; kansalliset jäsenet sekä kansainväliset sidosryhmäjäsenet. Kansalliset jäsenet muodostavat oman hallintaelimensä maassa, jossa ne PEFC:tä kehittävät. Kansainväliset sidosryhmät voivat olla esimerkiksi yrityksiä tai kansalaisorganisaatioita, jotka ovat sitoutuneita noudattamaan PEFC-periaatteita. Kansalliset elimet ovat perusta PEFC:n päätöksenteolle, ja organisaatio näkee ”alhaalta ylös” -hallinnan olevan tehokkain lähtökohta osallistuvuuden takaamiselle. Täten päätöksenteon lähtökohta on se, että paikallista osaamista täydennetään kansainvälisesti aktiivisten organisaatioiden asiantuntijuudella.

PEFC Suomen virallinen nimi on Suomen metsäsertifiointi ry. Yhdistyksen tehtävänä on FSC:n tapaan edistää metsien käyttöä taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästi sekä kehittää Suomen metsäsertifiointia. Yhdistyksessä toimii hallituksen asettama kehittämistyöryhmä (kuvio 4), jonka tehtävänä on muun muassa arvioida sertifiointikriteerien kehittämistarpeita sekä tehdä ehdotuksia

metsäsertifiointiin toteuttamiseen ja sen edistämiseksi. Lisäksi yhdistyksellä on metsäsertifiointin valituslautakunta, joka laatii ratkaisusuosituksia jäsentahojen metsäsertifiointiin liittyvästä toiminnasta. Erimielisyystapauksen kukin osapuoli valitsee valituslautakuntaan jäsenen. Hallitus nimeää yhdistykselle hallituksen alaisuudessa toimivan pääsihteerin, joka vastaa yhdistyksen käytännön järjestelyistä. Yhdistyksen pääsihteeri toimii metsäsertifiointin valituslautakunnan sihteerinä, jonka puheenjohtajan valitsee keskuskauppakamari. (Suomen metsäsertifiointi ry 2014.)

Kuvio 4: Suomen metsäsertifiointi ry:n organisaatiorakenne (Lähde: Suomen metsäsertifiointi ry 2014)

Kansainvälisen PEFC:n kriteeristö luotiin alun perin vuosien 1993 ja 1998 Lissabonin ja Helsingin metsäministerikonferenssien pohjalta, mutta sertifiointin säännöt ja menettelyt jätetään kansallisten elinten toteutettavaksi (Cashore ym. 2004, 14). Suomen Metsäsertifiointi ry käynnisti alkuvuodesta 2013 suomalaisissa metsissä käytettävien PEFC-kriteerien tarkistustyön. Tarkistuksella uudistetaan Suomen kriteerit ja varmistetaan, että ne noudattavat uusimpia kansainvälisen PEFC:n vaatimuksia. Uudistetut kriteerit saatiin viimeisteltyä kesäkuussa 2014. (PEFC Finland 2014c.)

3 Vuorovaikutuksen laatua ohjaavat tekijät tutkielman käsitteellisinä lähtökohtina

Tutkielman perustana on kaksi päätöksentekoon osallistuvien keskinäiseen vuorovaikutukseen liittyvää kysymyksenasettelua; luottamuksen ilmeneminen sekä konsensuksen rakentuminen toimijoiden välillä. Näiden kahden taustoittavaksi kysymykseksi muotoutuu vuorovaikutuksen tarkastelu toimijoiden välillä, mikä voidaan nähdä luottamuksen ja konsensuksen taustoittavana kontekstina ensin tutkielman teoriaosuudessa ja sen jälkeen aineiston analyysissa. Luottamuksen ilmeneminen metsäsertifioinnin päätöksenteossa teoretisoidaan täten vuorovaikutuksen näkökulmasta ja problematisoidaan yhteistyökysymyksenä. Yhteistyökysymyksenä käsitellään myös epäluottamuksen ja epävarmuuden sävyjä. Lopuksi luottamuksen kokonaisuutta tarkastellaan pääomanäkökulmasta, jolla käsite muovautuu selkeämmin päätöksenteon tuloksellisuuteen. Molempien metsäsertifiointijärjestelmien päätöksenteossa tavoitetilana pidettävä konsensus on aineistosta noussut kysymyksenasettelu, eikä se sisälly välittömänä, itsenäisenä käsitteenään teoriapohjustukseen. Konsensuksen teoretisointi sisältyy osin vuorovaikutusta käsittelevään pohjustukseen.

3.1 Vuorovaikutus päätöksenteon lähtökohtana

3.1.1 Verkostomainen hallintamalli lähtökohtana vuorovaikutukselle

Vuorovaikutuksen perusta metsäsertifioinnissa on metsäalan toimijoiden ja sidosryhmien välillä sekä globaalilla että kansallisella tasolla. Sertifioinnin vuorovaikutus ei perustu perinteiseen demokraattiseen edustukseen, koska järjestelmän rakenne muokkautuu sen kansallisessa toteuttamisvaiheessa. Maailmanlaajuisien mallien omaksuminen paikalliselle tasolle on kahdensuuntainen prosessi; toimijoiden vuorovaikutus ja normipainotuksien vaihtelut muokkaavat järjestelmän käytäntöjä kumpaankin suuntaan. (Palmujoki ja Pattberg 2013, 126.)

Perusta sertifiointijärjestelmän päätöksenteon vuorovaikutukselle on päätöksentekojärjestelmän rakenteessa. Sertifiointijärjestelmien kehystäminen eri funktionaalsiin tehtäviin, eli esimerkiksi sertifioinnin lähtökohtien ja tavoitteiden määrittäminen, jakavat hallintamalleja paikalliselle tasolle. Kehysten avulla maailmanlaajuiset metsäsertifioinnin hallintamallit sovelletaan suomalaiseen

metsänhoitoon ja -suojeluun. Kehystämisen voidaan hallintamallien kautta tulkita vaikuttavan kunkin sertifiointijärjestelmän sidosryhmien vuorovaikutukseen. Palmujoki ja Pattberg (2013, 127-128) kuvaavat PEFC:n standardityöryhmän olevan esimerkki korporatiivisesta hallinnosta metsänomistajien etujärjestöjen, Metsäteollisuus ry:n ja muiden kansallisen tason metsäsektorin toimijoiden toimiessa työryhmän jäsenenä, kun puolestaan FSC:n standardityöryhmä edustaa kahden eri tahon, eli ympäristöjärjestöjen ja metsäteollisuuden, poliittista kamppailua.

Vuorovaikutusta käsitteenä pystyy määrittelemään tarkemmin toimintaympäristön mukaan. Tässä tutkielmassa vuorovaikutusta käsitellään osittain institutionaalisesta näkökulmasta, sillä kysymyksenasettelun toimintaympäristö koskee organisatorista päätöksentekoa. Vaikka institutionaalisen vuorovaikutuksen käsitettä ei nosteta tutkielman aineiston kanssa analysoitavaksi, havainnollistaa käsite metsäsertifioinnin päätöksentekoa verkostomaisena vuorovaikutusympäristönä. Institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimus voidaan nähdä erilaisten instituutioiden toimintalogiikan erityispiirteiden selvittämisenä (Ruusuvuori, Haakana ja Raevaara 2001, 11). Ihmisten välisen vuorovaikutuksen perustana on tietty järjestys, ja yhteistyöhön osallistuvat muokkaavat vuorovaikutuksellaan yhteistyötä institutionaaliseksi (ibid.). Sebastian Oberthür ja Thomas Gehring (2006, 20-21) tuovat esiin Oran Youngin vuonna 1996 tekemän luokittelun neljästä eri vuorovaikutustyyppistä. Juurtuneisuudella (*embeddedness*) viitataan hallinnollisen instituution valta-asetelmaan kuten suvereniteettiin, ja verkottuneisuudella (*nestedness*) pienemmän instituution linkittymiseen laajempaan instituutioon. Ryhmittyneisyydellä (*clustering*) tarkoitetaan useiden instituutioiden tarkoituksellista yhdistämistä yhden aihepiirin alle ja päällekkäisyydellä (*overlap*) erillisten, itsenäisten ja erityyppisiin tarkoituksiin perustettujen järjestelmien risteämistä, vaikuttaen toistensa toimintatapoihin.

Metsäpolitiikan avautuminen uusille intressiryhmille ja muunnos joustavampaan verkostoyhteistyöhön edellyttää yhä parempaa kykyä luoda siteitä ja sovittaa yhteen eri sidosryhmien voimavaroja (Saarikoski, Åkerman & Primmer 2012, 669). Eri intressejä edustavia osapuolia yhteen tuovaa sertifiointijärjestelmää kuvaa ”boundary objects” -käsite, suomeksi rajakohde, joka havainnollistaa sertifiointijärjestelmän verkostomaista päätöksentekoa. Sertifiointijärjestelmää tai sertifikaattia voidaan rajakohteen nimissä tarkastella linkkinä, joka tuo eri verkostoja yhteen yhteisten tulosten aikaansaamiseksi. (Eden 2008, 384.) Eden (2008, 392) kuvaa FSC:n rakentaneen uudenlaisen,

olemassa olevista rakenteista poikkeavan hallintaverkoston ja saanut erilaisin resurssein ja intressein varustettuja sidosryhmiä osallistumaan yhteen järjestelmään, mutta huomioi kyseisenlaisen järjestelmän tarvitsevan jatkuvaa panostusta ja neuvottelua toimiakseen.

Vuorovaikutuksen monimuotoisuutta metsäsertifiointijärjestelmissä voidaan havainnollistaa yllä mainittujen vuorovaikutustyyppien avulla. Juurtuneisuutta ei pystyne suoraan yhdistämään metsäsertifiointiin, mutta muiden vuorovaikutustyyppien ominaisuuksia järjestelmässä näkyy rinnakkain. Ryhmittyneisyys kuvaa metsäsertifiointijärjestelmää siten, että jäsentahoja eri lähtökohdista yhdistyy saman aihepiirin alle. Ryhmittyneisyydellä voidaan viitata metsäsertifioinnin jäsenkuntaan yleensä, mutta myös metsäsertifioinnin sisällä tapahtuvaan ryhmittymiseen. FSC:ssä ryhmittyneisyys näkyy kamarijaottelussa, kun taas PEFC:ssä se näkyy tapauskohtaisemmin esimerkiksi standardien kehittämistyössä. Verkottuneisuutta metsäsertifioinnissa kuvaa puolestaan instituutioiden linkittyminen yhteen johonkin laajempaan instituutioon. Metsäsertifiointijärjestelmien voidaan tulkita edustavan laajempia instituutioita, jonka kautta pienemmät instituutiot linkittyvät. Erityispiirteenä metsäsertifioinnissa on tosin se, että instituutiot, jotka järjestelmään linkittyvät, ovat hyvin erikokoisia ja niiden koko vaihtelee maailmanlaajuisesta ja kymmeniä kansallisia toimistoja sisältävistä organisaatioista yksinomaan kansallisiin toimijoihin. Pällekkäisyyden tulkitsen näkyvän erityisesti metsäsertifiointijärjestelmien välillä. Palmujoki ja Pattberg (2013, 123-124) kuvaavat FSC- ja PEFC-järjestelmiä institutionaalisen vuorovaikutuksen näkökulmasta siten, että yhden järjestelmän toiminta vaikuttaa toiseen, mikä johtaa järjestelmien samankaltaistumiseen.

Kahden rinnakkaisen metsäsertifiointijärjestelmän olemassaolo saattaa markkinaohjauksellisesta näkökulmasta muuttaa kummankin toimintakulttuuria. PEFC:n ja FSC:n voidaan katsoa kehittyneen samankaltaisiksi sertifiointijärjestelmiksi. Samankaltaisuuden ilmiötä kuvataan toimijoiden kilpailudynamiikaksi, ja se on seurausta siitä, miten toimijat reagoivat kilpaileviin sertifiointijärjestelmiin. Muun muassa sertifiointijärjestelmien standardienasettelun neuvottelut ovat poliittinen prosessi, joka toteutetaan kansallisella tasolla, mutta maailmanlaajuisen mallin mukaisesti. (Palmujoki ja Pattberg 2013, 123-124.) Metsäsertifiointijärjestelmissä poliittiset prosessit ovat moniulotteisia. Prosessit eivät kopioidu sellaisenaan ”ylhäältä alas”, vaan ne muotoutuvat uudelleen ja muokkaavat samalla myös maailmanlaajuista mallia. Käytäntöjä ja politiikan sisältöä tarkasteltaessa rajat kahden erilaisen metsäsertifiointijärjestelmän välillä hämärtyvät. Paikalliset erot tulevat esille

juuri toimijoiden kautta; käytäntöjä kehystetään eri konteksteissa eri tavoin. (Palmujoki ja Pattberg 2013, 134-135.)

PEFC ja FSC -sertifiointijärjestelmät ovat hallintamalleiltaan jo lähtökohtaisesti erilaiset, sillä toisessa aloite on lähtenyt kansalliselta tasolta ja toisessa kansainväliseltä. Sertifiointijärjestelmät eroavat toisistaan päätöksentekokulttuurin osalta, sillä keskeiset päätöksentekuelimet rakentuvat erilailla ja erilaisista intressitahoista. Lisäksi kansainväliseltä tasolta tulevien edellytysten sitovuuksissa on sertifiointijärjestelmien välillä eroja. Jos paikalliset hallintamallit ja sertifiointijärjestelmän päätöksentekoon osallistuvat osapuolet eroavat toisistaan huomattavasti, miten kyseinen näkyy osapuolten vuorovaikutuksessa? Mitkä seikat osapuolten vuorovaikutuksen laatuun sertifioinnin päätöksenteossa vaikuttavat?

3.1.2 Intressierot ja vallankäyttö vuorovaikutuksessa

Sertifiointijärjestelmä ja sen sidosryhmät saattavat koostua hyvin erityyppisiä aisoista ajavista osapuolista, ja täten on kyse myös kunkin osapuolen intressien edistämiskamppailusta. Intressien edistämiseksi edellytetään puolestaan sekä toimivaa vuorovaikutusta että onnistunutta vallankäyttöä. Valta näkyy kaikessa vuorovaikutuksessa ja se on keskeinen osa organisatorista toimintaa. Yhtenä vallan tärkeimmistä funktioista voidaan nähdä se, että sitä käytetään työkaluna tietyn edun saavuttamiseksi. Vaikka valta voi olla päätarkoitus ja saavutus, on sillä yhteiskunnassa kuitenkin useammin instrumentaalinen käyttöarvo, jonka avulla saavutetaan jotakin muuta. (Fairholm 2009, XIV-XVI.) Tässä tutkielmassa valtaa tarkastellaan pääosin työkaluna jonkin asian saavuttamiseksi, ja vuorovaikutukseen sekä konsensuksen rakentamista tarvittavaan sosiaaliseen pääomaan vaikuttavana tekijänä päätöksenteon kontekstissa.

Epäluottamuksella on kytkeänsä valvontaan ja vallanasetteluun; luottamuksen taso kahden toimijan välillä vaikuttaa vallankäyttöön. Kun osapuolet luottavat toisiinsa, on molemmilla myös valtaa, mutta mikäli yhteistyössä ilmenee epäluottamusta, haluavat molemmat osapuolet jollakin tapaa kontrolloida toista. Täten sertifiointiprosessi on myös erilaisten valtasuhteiden verkosto. (McDermott 2012, 635-636.) Luottamus ja epäluottamus vaikuttavat halun jakaa valtaa muiden kanssa, mutta muut seikat saattavat vaikuttaa siihen, kuinka paljon valtaa voidaan jakaa. Ne, joilla on jo tarpeeksi valtaa intressien

itsenäiseen toteuttamiseen, eivät välttämättä koe hyötyvänsä yhteistyöstä muiden kanssa, eivätkä täten koe luottamuksen rakentamista tarpeelliseksi. (McDermott 2012, 636.) Valta jakaantuu epätasaisesti ihmisten välillä, koska halu vallankäyttöön ja mahdollisuudet käyttää sitä vaihtelevat ihmisten välillä. Pysyäkseen yhteistyössä ihmisten on kuitenkin saatava keskinäiset valtasuhteensa sovittua. (Harisalo ja Miettinen 2010, 77.)

Oman aseman hyödyntämistä ja intressien edistämistä ajatellen vallalle voidaan esittää niin myönteisiä kuin kielteisiäkin merkityksiä. Ihmisten välistä vuorovaikutusta ei yleensä käytetä omien intressien edistämiseksi, mutta ne harvat jotka käyttävät, eivät anna muiden kyseenalaistaa omia intressejään. Näissä tilanteissa valtaa voidaan kuvailla ”alistavaksi, ohjaavaksi, pakottavaksi, ja jopa tuhoavaksi”. Myönteisiä näkökulmia vallasta voidaan esittää tilanteista, joissa vuorovaikutus on toimivaa. (Harisalo ja Miettinen 2010, 78-79.) Vallankäyttö vahvistaa vuorovaikutusta seuraavien ehtojen täytyessä:

- Yhteisö on osallistuvampaa, kun valtaa käytetään *keinona*, ei *tavoitteena*
- Ihmiset hyötyvät panoksestaan ja pitävät hyötyjenjakoa oikeudenmukaisena
- Osallistumisella on konkreettista vaikutusta kehittämistyöhön
- Menestys on yhdessä tuotettua, mikä motivoi panostamaan vuorovaikutukseen

(Harisalo ja Miettinen 2010, 78–79.)

Vallankäyttö on erilaisten yhteisöjen ja ryhmien toiminnan ymmärtämisen kannalta oleellista (Fairholm, XIII). Vallalle voi kontekstista riippuen muodostaa sekä myönteisen että kielteisen tarkoitusperän, ja se voidaan nähdä niin eettisesti hyväksyttävänä kuin epäeettisenäkin toimintana. Valta voi tarkoittaa esimerkiksi kontrollia tai voimaa, jolloin sen assosioi negatiivisiin yhteyksiin. Vallan voi kuitenkin myös nähdä eettisesti neutraalina työkaluna, jonka tavoitteena on yhteisen edun kehittäminen. Perusajatuksena on, että valta itsessään ei ole positiivista tai negatiivista, vaan sen vaikutukset ovat toimijan arvoissa ja motiiveissa. (Fairholm 2009, XIV-XVI.)

Organisaatioiden vallankäytössä keskeisenä on päätösten legitimitetti, eli se, kuinka hyväksyttävinä ihmiset heitä koskevia päätöksiä pitävät. Legitimiteetikriisi puolestaan muodostuu organisaatioon, mikäli päätökset ylittävät kyseisen hyväksyttävyyden kynnyksen. Legitimiteetikriisi murentaa luottamuksen, ja ajaa organisaation osapuolia yhä kilpailevampaan asetelmaan ja halu

sopimislouenteiseen päätöksentekoon vähenee. Vallan kielteisen ja myönteisen merkityksen erottaa yllämainitun perusteella se, edistetäänkö vallankäytöllä yhteisön osallistuvuutta ja vuorovaikutusta, vai ei. (Harisalo ja Miettinen, 77–81.)

3.2 Sosiaalinen pääoma ja luottamus vuorovaikutuksessa

3.2.1 Luottamus vuorovaikutuksen edellytyksenä

Läpinäkyvyys ja osallistuminen luovat mahdollisuuden luottamuksen rakentamiselle määrättyssä yhteisössä (Pappila 2012, 39). Tämän näkemyksen pohjalta sertifioinnin hyötyjä tarkastellaan nimenomaan paikallisina. Huomionarvoinen kysymys on, mikäli osallistuminen ja läpinäkyvyys ovat keskeisiä seikkoja myös päätöksenteon toimivuudessa.

Luottamus voidaan käsittää kolmessa eri kontekstissa: yksilöihin (*individuals*), sosiaalisiin suhteisiin (*social relationships*) tai sosiaalisiin järjestelmiin (*social systems*) keskittyneenä. Ensimmäisen lähestymistavan perusteella keskitytään yksilön tunteisiin ja arvoihin, ja luottamus kytkeytyy ensisijaisesti ihmisen persoonallisuuteen, eikä sitä niinkään liitetä mihinkään sosiaaliseen kontekstiin. Toisen lähestymistavan mukaan luottamus on kollektiivisempaa, ja se voidaan nähdä osana yhteiskunnan instituutioita. Luottamus voidaan sosiaalisten suhteiden näkökulmasta määritellä sosiaalisiksi resurssiksi, jota tarvitaan tietyn järjestelmän puitteissa tavoitteiden saavuttamiseksi. Kolmannen näkökulman mukaan luottamus on yleistä etua, jota tietyn yhteisön jäsenet ylläpitävät. Luottamus nähdään edellytyksenä instituutioiden tehokkaalle ja edustukselliselle toiminnalle. (Misztal 1998, 13-14.)

Luottamuksella on keskeinen asema ongelmanratkaisussa, sillä luottamuksellinen yhteistyö rohkaisee jakamaan tarpeellista tietoa osapuolten välillä ja on ratkaiseva tekijä siinä, että yhteistyön osapuoli antaa toisen vaikuttaa tämän päätöksiin (Misztal 1998, 12). Yhteistyön perusta ja sen onnistumisen edellytys on luottamus, ja epäluottamus voi puolestaan tuhota yhteistyön. Yhteistyöverkostossa luottamus rakentuu osallistujamäärän kasvamisen myötä yhä monimutkaisemmaksi. Yhteistyötä tekevän ryhmän jäsenten on vastavuoroisesti luotettava toisiinsa, mutta samalla ryhmään muodostuu yleinen luottamuksen ilmapiiri, joka määrittää yhteistyön toiminnan kokonaisuutena. Lisäksi ryhmässä

on oltava luottamusta ulkopuolisiin tahoihin, kuten muihin yhteistyökumppaneihin, johtoon jne. (Sztompka 2000, 62-63.) Sztompkan luettelemat yleiset funktiot luottamukselle kuvaavat yhteistyöverkoston monimutkaisuutta ja sitä kautta luottamuksellista yhteistyötä havainnollistavasti. Luottamuksessa tulisi tarkastella erikseen seuraavia toimintoja ja tarkoituksia:

- *Luottamuksen antamisen tarkoitukset, eli sen suuntaaminen ja myöntäminen sekä vastuun antaminen*
- *Suhteen osapuolien henkilökohtaiset sekä suhteen ympärillä olevan laajemman yhteisön sosiaaliset tarkoitukset*
- *Henkilökohtaisten tarkoitusten erottaminen luotettavan ja luottajan välillä*

(Sztompka 2000, 103.)

Vuorovaikutuksen laatua sosiaalisissa suhteissa muokkaa luottamuksen ja epäluottamuksen rinnakkaisuus. Suhteet eri ihmisten välillä koostuvat näkökannoista, jotka voi eri osapuolten välisessä vuorovaikutuksessa muodostaa kategorioiksi sen mukaan, minkälainen suhde kunkin osapuolen välillä muodostuu (Lewicki, Mcallister & Bies 1998, 443-444). Lewicki viittaa J.J. Gabarron (1978, 290-303) ajatuksiin esittämällä, että ihmistenvälisessä luottamuksessa voidaan kääntyä kysymyksestä ”Kuinka paljon luotan?” kysymykseen ”Missä seikoissa ja millä tavalla luotan?”. Tällä tavalla luottamuksen rajat kussakin sosiaalisessa suhteessa pystytään määrittelemään selkeämmin. Kyseinen heijastuu institutionaaliseen vuorovaikutukseen; jotta organisaatiossa saavutettaisiin tietty tavoite, on hyödynnettävä sosiaalista verkostoa käymällä eri osapuolten välillä neuvotteluja. Osapuolta konsultoidaan sen mukaan, missä seikassa tämä on asiantunteva. Eri osapuolet tarvitsevat yhteistyötä esimerkiksi jonkin informaatioväylän turvaamiseksi, ja tällöin osapuolet ovat toisistaan riippuvaisia, halusivat he sitä tai eivät (Lewicki 1998, 443). Kyseinen osapuolten välinen riippuvuus kertoo juuri tapauskohtaisista vuorovaikutuksen tarpeista, joissa luottamus eri osapuoliinkin on jaoteltava eri aiheiden ja osaamisalueiden mukaan.

3.2.2 Epäluottamus ja epävarmuus

Luottamus edellyttää toiminnallista sitoutumista. Epäluottamus koostuu kielteisistä odotuksista muiden toiminnasta itseä kohtaan, ja kyseisen yhteydessä toiminnallinen sitoutuminen on puolustuksellista.

Luottamuksen ja epäluottamuksen välille esittäytyy neutraalina osapuolena välivaihe, ”*mistrust*”, joka eroaa kummastakin siten, ettei se sisällä selviä odotuksia muiden toiminnasta. ”Mistrust” -käsitteellä viitataan väliaikaisen vaiheeseen luottamuksen rakentamisessa tai sen menettämisessä. Mistrust -käsitteen suunta on riippuvainen siitä, mistä se alun perin on peräisin. Mikäli kyseinen välivaihe on peräisin luottamuksen menettämisestä, johtaa se todennäköisemmin epäluottamukseen kuin luottamukseen. (Sztompka 2000, 27.) Luottamus ja epäluottamus toimivat toistensa kääntöpuolina, sillä ne esiintyvät samanaikaisesti ja yhtä ei ole ilman toista. Epäluottamus luo täten luottamukselle kysynnän. (Harisalo ja Miettinen 2010, 46.)

Epäluottamuksen aiheuttajat voidaan jaotella tarkoituksellisuuteen sekä tahattomuuteen. Tarkoituksellisesti epäluottamusta saatetaan aiheuttaa, mikäli asetetaan etusijalle jonkin tietyn toiminnan aiheuttamat hyödyt verrattuna toiminnan mahdollisesti aiheuttamaan epäluottamukseen muita osapuolia kohtaan. Tahaton epäluottamus puolestaan syntyy asioiden eriävistä tulkinnoista. Päätöksenteossa epäluottamus voi syntyä siitä, että osapuolet tukeutuvat erilaiseen tietoperustaan. Epäluottamusta voi lisäksi aiheuttaa sanojen ja tekojen välinen ristiriita, eli esimerkiksi lupausten tai sopimusten rikkominen. Organisaatioissa olisi luottamuksen lisäksi keskityttävä myös epäluottamuksen arviointiin jo sen arvaamattoman luonteen takia; luottamuspääoma on rakennettava vaivalla, mutta se voi romuttua hyvinkin nopeasti. (Harisalo & Miettinen 2010, 47–49.)

Luottamus ja epäluottamus muotoutuvat moniulotteisten ihmis- ja organisaatiosuhteiden kautta, ja kummatkin elementit ovat yleensä osapuolten välillä läsnä. Perinteisen vastakkainasettelun sekä ”hyvä ja paha” -jaottelun sijaan luottamusta ja epäluottamusta voidaan tarkastella kontekstisidonnaisina ja pikemminkin aihepiireittäin vallitsevina ulottuvuuksina - ei absoluuttisina, koko suhdetta määrittelevinä ominaisuuksina. Luottamusta ja epäluottamusta voidaan täten jaotella omien tarpeiden ja vastakkaisen osapuolen kykyjen ja ominaisuuksien mukaan. (Lewicki ym. 1998, 439–442.)

Vahva luottamus <i>(high trust)</i>	Riippuvuutta suositaan <i>(interdependence promoted)</i> Uusia aloitteita <i>(new initiatives)</i> Korkeatasoinen yhtäpitävyys <i>(high-value congruence)</i> Mahdollisuuksien tavoittelu <i>(opportunities pursued)</i>	Luottamusta, mutta tarve varmentaa <i>(Trust but verify)</i> Mahdollisuuksien tavoittelu ja jatkuva riskien ja haavoittuvuuden tarkkailu <i>(Opportunities pursued and down-side risks/vulnerabilities continually monitored)</i>
	Heikko luottamus <i>(low trust)</i> Vapaamuotoinen tuttavallisuus <i>(casual acquaintances)</i> Rajallinen riippuvuus <i>(limited interdependence)</i> Ammatillisella tasolla pysyvä huomiointi <i>(professional courtesy)</i>	Riippuvuudesta suoriudutaan <i>(interdependence managed)</i> Ennakko-oletamus haitallisista tarkoituseristä <i>(harmful motives assumed)</i> Vainoharhaisuus <i>(paranoia)</i>
Heikko epäluottamus <i>(low distrust)</i>		Vahva epäluottamus <i>(high distrust)</i>

Kuvio 5: Luottamuksen ja epäluottamuksen ulottuvuudet. Sovellettu Lewickin, McAllisterin & Biesin (1998, 445) kuviosta Integrating Trust and Distrust: Alternative Social Realities.

Luottamus ja epäluottamus rakennetaan uusiksi, monipuolisiksi ulottuvuuksiksi Lewickin, Mcallisterin ja Biesin tekemässä teoretisoinnissa, josta olen tähän tutkielmaan koonnut sovelletun version (kuvio 5). Keskeinen ajatus on luottamuksen ja epäluottamuksen vastakkainasettelun purkamisessa; vahva epäluottamus *(high distrust)* ei ole sama asia kuin heikko luottamus *(low trust)*. Ajattelun pohjaksi nimetään Niklas Luhmannin vuonna 1979 julkaistu Trust and Power -teoksessa esitetty hahmotelma luottamuksesta ja epäluottamuksesta toistensa toiminnallisina vastineina *(functional equivalents)*. Kyseisen pohjalta käsitteet esitetään erillisinä rakenteina, jotka kuitenkin vaikuttavat toisiinsa. Epäluottamus ja luottamus havainnollistetaan kuviossa 5 toiminnallisina vastineina. Käsitteet esiintyvät

joko vahvoina tai heikkoina, ja ne luonnehditaan erillisinä ulottuvuuksinaan. Taulukon ytimenä toimii eri ulottuvuuksien yhdistäminen; kyseisellä vahvan ja heikon luottamuksen ja epäluottamuksen yhteen kytkemisellä käsitteet tuodaan osaksi vuorovaikutussuhteita ja mittaamaan vuoropuhelun laatua. Käsitteet taulukkoon kytkemällä hahmotetaan, minkä laatuista vuorovaikutusta mikäkin yhdistelmä tuottaa. Esimerkiksi vahvan luottamuksen ja heikon epäluottamuksen yhdistelmässä riippuvuutta toiseen osapuoleen suositaan, uusia aloitteita tuodaan yhteistyöhön enemmän, yhteistyö on korkeatasoisen yhtäpitävää ja erilaisia uusia mahdollisuuksia tavoitellaan. Toisaalta tilanteessa, jossa epäluottamus on vahva ja luottamus heikko, kuvaillaan sosiaalista suhdetta esimerkiksi riippuvuuden kannalta hyvin eri tavalla; yhteistyöstä selviydytään ja suoriudutaan. Kyseisessä yhdistelmässä ennakko-oletukset yhteistyöstä ovat yleisestikin taulukon mukaisesti negatiivisemmat: toisella osapuolella oletetaan olevan haitallisia tarkoituksia yhteistyöstä, ja vuorovaikutuksesta ollaan vainoharhaisia.

Luottamus yhteistyötilanteessa luo uudentyyppisen riskin; yksi ryhmän jäsen saattaa tehdä virheen ja heikentää samalla koko ryhmän, eli jokaisen ryhmän jäsenen, tulosta. Yhteistyössä piilevä riski kasvaa, kun kyse on ns. vapaamatkustusta kannustavasta toiminnasta, jossa hyvistä tuloksista hyötyy jokainen ryhmän jäsen riippumatta siitä, minkälainen yksittäisen jäsenen työpanos on ollut. Kyseisenlaista vapaamatkustuksen riskiä pyritään ennaltaehkäisemään erilaisin kannustimin ja valvontakeinoin. (Sztompka 2000, 63.) Sosiaalinen ympäristömme koostuu epävarmuudesta ja kontrolloimattomuudesta, emmekä pysty ennustamaan tarkkaan muiden ihmisten käyttäytymistä. Ongelmanasettelu luottamuksessa voi olla sellainen, että pyrimme kontrolloimaan toisten toimintaa. Yhteiskunnassa on harvoin asetelmia, joissa valta ja kontrolli ovat niin keskittyneitä, ettei luottamusta tarvita ja toisten toimintaa voidaan ennustaa sitä valvomalla. Toimintaa ei yleensä voi kontrolloida kokonaisvaltaisesti, vaan on kyettävä muodostamaan luottamussuhteita. Luottamussuhteet luovat omalta osaltaan vapautta toimijoille. Kun toimimme epävarmuuden ja riskien puitteissa, on luottamus toimintamme etuna. (Sztompka 2000, 21-23.)

Epävarmuus sosiaalisissa suhteissa asenteiden, odotusten ja uskomusten suhteen kasvaa, mitä monimutkaisempi luonne suhteella on. Suhteen monimutkaisuus riippuu muun muassa muutoksista, tiedon määrästä ja jakamisesta sekä mahdollisista ristiriidoista rooleissa. Organisatoriset asetelmat ovat erityisen alttiita niin luottamuksen kuin epäluottamuksen samanaikaiseen esiintymiseen, sillä niissä

ihmistenväliset suhteet kehittyvät monimutkaisemmassa ympäristössä ja osapuolien välillä on todennäköisemmin epävarmuutta ja rooliristiriitoja. Sosiaaliset rakenteet pysyvät parhaiten tasapainossa, kun osapuolten välillä on havaittavissa sekä luottamusta että epäluottamusta. Epäluottamusta pidetään täten tehokkaan organisaation edellytyksenä. (Lewicki ym. 1998, 449-454.)

3.2.3 Sosiaalinen pääoma ja luottamuspääoma

Vuorovaikutusta tarkastellaan tässä tutkielmassa avaimena onnistuneeseen konsensus-päätöksentekoon. Sosiaalisen pääoman käsite auttaa ymmärtämään mitä vuorovaikutuksen laatu intressiosapuolia yhdistävässä, verkostopohjaisessa päätöksenteossa tarkoittaa. Luottamuspääoma on ydinosa sosiaalista pääomaa, ja tutkielman kysymyksenasettelun pohjalta sitä tarkastellaan myös omana käsitteenään. Tässä kappaleessa tarkastelen sosiaalista pääomaa ja luottamuspääomaa käsitteiden peruslähtökohdista, mutta ohjaan metsäpolitiikan esimerkin kautta ymmärrystä käsitteiden tarpeesta.

Metsäpolitiikassa sosiaalinen pääoma ei intressiosapuolten välillä välttämättä ole alkuun kovin vahvaa. Näin oli tapaustutkimuksessa kahdesta alueellista metsäohjelmaa kehittämään perustetusta metsäneuvostoista Pirkanmaan ja Lounais-Suomen metsäkeskusalueilla. Toiseen neuvostoon perustettiin intressiosapuolten välillä ennestään olemassa olleiden jännitteiden takia ja konfliktin välttämiseksi erillisosastot. Erillisosastojen tekemä työ oli tuotava laajempaa intressikirjoa edustavaan ohjausryhmään, mutta yhteisymmärrykseen ei päästy ja ympäristö- ja taloudellisten toimijoiden työsuhteet heikentyivät entisestään. (Saarikoski ym. 2012, 675-676.) Kyseinen esimerkki kuvastaa osallistavamman metsäpolitiikan haasteita, ja niitä voidaan heijastaa osin myös metsäsertifiointiin. Metsäsertifioinnissa on pyritty luomaan rakenne suoralle vuoropuhelulle sidosryhmien välillä ja erityisesti FSC:ssä on jaettu intressitahot erillisiin ryhmiin kuten toisen alueellisen metsäneuvoston esimerkissä yllä. Alueellisen metsäneuvoston esimerkissä tultiin kuitenkin siihen tulokseen, että erillisosastoihin jakaminen ei yrityksistä huolimatta voimistanut sosiaalista pääomaa intressiosapuolten välillä.

Sosiaalisen pääoman käsitteistön ympärille voidaan kiteyttää kolmenlaisia aineksia: sosiaaliset verkostot ja niiden organisoitumisen tavat, luottamus sekä normatiiviset säännöt ja vastavuoroiset odotukset (Ilmonen 2000, 10). Sosiaalinen pääoma voi toimia niin yhteistyön edellytyksenä kuin myös

sen lopputuloksena. Erityyppiset verkostoyhteydet ja sosiaalisen pääoman ulottuvuudet luottamuksesta vastavuoroisuuden normeihin ja verkostoihin tekevät käsitteestä monimutkaisen, ja sosiaalista pääomaa voi tästä syystä olla haasteellista mitata. (Wagner & Fernandez-Gimenez 2008, 325-326.) Sosiaalinen pääoma ”antaa ihmisille säännöt, käyttäytymisen yleiset ohjeet ja toiminnan tuen”, ja se auttaa määrittelemään muun muassa harkinnan rajoja, valinnan vapautta ja konfliktien käsittelyä. Yhteiset käytännöt, säännöt ja arvot luodaan perustaksi ennakoitavalle ja luottamukselliselle käyttäytymiselle. Yhteistyön onnistuminen puolestaan ruokkii sosiaalisen pääoman järjestelmän vahvistamista; jos säännöt toimivat, niiden ympärille rakennetaan uutta. Sosiaalinen pääoma voidaan täten nähdä epävarmuutta ja riskejä vähentävänä tekijänä. (Harisalo ja Miettinen 2010, 39-45.) Sosiaalinen pääoma voi kuitenkin myös olla haitallista ryhmien ja yhteisöjen yhteistyölle. Verkostoyhteistyössä, jossa on intressikonflikteja entuudestaan, esimerkiksi yksilö voi käyttää valtaa oman sidosryhmänsä etujen eteenpäinviemiseksi sen sijaan, että edistettäisiin verkoston yhteistä hyvää. (Wagner & Fernandez-Gimenez 2008, 325.)

Sosiaalista pääomaa voidaan tarkastella niin yhteisöllisestä kuin individualistisesta näkökulmasta. Yleistetty luottamus on Robert D. Putnamin mukaisen sosiaalisen pääoman ydinarvo, ja pohja yhdistyksille ja muille sosiaalisille verkostoille, joita ei ole luotu pelkästään yhden ryhmän intressien edistämiseksi (Siisiäinen, 2003, 208-213). Pierre Bourdieun mukaan sosiaalinen pääoma on verkosto, jonka henkilö onnistuu ympärilleen muodostamaan, ja sitä tarvitaan muiden pääomatyyppien saavuttamiseen. Osapuolet käyvät panoskamppailua, ja erilaiset konfliktit muotoilevat sosiaalisen pääoman uudelleen. Pyyteettömyyden tarkastelemiseen Bourdieu tuo vahvan näkökulman siitä, että tekojen takana on aina syy, joka muotoutuu eri osapuolien intressien mukaan. Putnamin mukaan yleinen luottamus ja intressien edistäminen ovat yhteensovittamattomia, ja Bourdieu epäilee yleensäkin sitä, että pyyteettömyyttä voi olla olemassa ilman intressejä. (ibid.)

Luottamuksen keskeinen kytkeytyminen sosiaalisen pääoman käsitteeseen havainnollistuu esimerkiksi siten, että ”luottamusta ei voida luoda ikään kuin ylhäältä, vaan se vaatii sitä, että ihmiset ovat konkreettisesti tekemisissä toistensa kanssa”. (Ilmonen 2000, 14.) Luottamuksen tarkasteleminen pääomana luo polun siihen, että luottamukselle on kysyntää. Kun osapuolten välillä on luottamusta, on ideoita ja kokemuksia helpompi jakaa ja mikäli luottamuspääoman muodostaminen epäonnistuu, kaikkooa myös oma-aloitteisuus. Vahva luottamuspääoma toimii kannustimena ja motivoivana tekijänä

ihmisten yhteisissä tavoitteissa, ja sitoo samalla osapuolia yhteen tavoitteen saavuttamiseksi. Luottamuspääoma voidaan nähdä pohjana muiden pääomien, kuten taloudellisen ja tiedollisen, kasvattamiselle. Lisäksi se voidaan nähdä pohjana sosiaaliselle pääomalle, jonka avulla ”ihmiset voivat verkostoitua yli erilaisten rajojen”. (Harisalo ja Miettinen 2010, 39-45.) Luottamuspääoma luo uskottavuutta sosiaaliselle pääomalle, ja se saa ihmiset kokemaan toimintansa oikeudenmukaiseksi ja edistämään sitä. Sosiaalinen pääoma muokkautuu luottamuspääoman avulla joustavammaksi. Hyvä yhteys luottamuspääoman ja sosiaalisen pääoman välillä on organisaatioissa toiminnan edellytys: mikäli yhteys muuttuu heikommaksi, haluavat ihmiset hyödyntää sosiaalista pääomaa yhä enemmän omaksi edukseen. (Harisalo ja Miettinen 2010, 118–119.) Luottamus ja luottamuksellisuus nähdään etuna, jota voidaan tarkastella tietynlaisena näkymättömänä varallisuutena organisaatiossa.

Vuorovaikutuksen merkitysten pohjana toimii tulkinnallisen pääoman käsite, joka muodostuu luottamuspääomasta. Tulkinnallinen pääoma voidaan luonnehtia kyvyksi ”aavistaa ihmisten mielissä liikkuvia virtauksia ja muotoilla niistä motivoivia ja yhdistäviä tarkoituksia ja merkityksiä”. Tulkinnallista pääomaa omaava osaa ajatella asioita muiden osapuolten näkökulmasta ja ilmaista asiat siten, että viesti menee perille. (Harisalo ja Miettinen 2010, 57–60.) Yksi tulkinnallisen pääoman tärkeimpiä tavoitteita on edellytyksien luominen ihmisten keskinäiselle vuorovaikutukselle. Tulkinnallisen pääoman ajattelun kautta vuorovaikutus on ”strateginen tapa luoda arvoa”. (Harisalo ja Miettinen, 69.) Strateginen tapa luoda arvoa vuorovaikutuksessa voi olla kytköksissä siihen, kuinka suunnitelmallista ihmisten välinen vuorovaikutus on. Vuorovaikutuksen ja vallan yhteyden voisi kuvitella näkyvän selkeänä juuri suunnitelmallisessa vuorovaikutuksessa.

Sertifiointijärjestelmän päätöksenteko toimii verkostomaisesti, ja neuvottelutaidot sekä sosiaalisten verkostojen hallinta eri osapuolten välillä on päätöksenteon tuloksellisuuden kannalta iso hyöty. Päätöksenteon tuloksellisuuden kannalta mielenkiintoiseksi muodostuu yleisen luottamuksen ja intressien edistämisen yhteensovittaminen. Sertifiointijärjestelmissä lopputuloksen, eli sertifioitun tuotteen, on nautittava luottamusta ja oltava uskottava. Prosessi kyseiseen on kuitenkin eri intressiosapuolten kantojen yhteensovittamisesta riippuvainen. Miten näiden kahden yhteensovittamisessa on metsäsertifiointijärjestelmissä onnistuttu? FSC- ja PEFC -sertifiointijärjestelmät rakentuvat hyvin erilaisten tahojen, kuten ympäristöjärjestöjen ja

metsänomistajaliittojen, aloitteille, ja intressierot heijastuvat myös edunvalvontaan, eli sertifioinnissa siihen, minkälaisia asioita sertifikaatin kautta halutaan edistää.

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Aineistonkeruu ja sen valmistelu

Tutkimusasettelun muotoutuessa päätin, että kerään alustavien haastattelujen tapaan myös varsinaisen aineiston teemahaastatteluin. Puolistrukturoitujen haastattelujen toteuttaminen veti puoleensa erityisesti valitsemani aiheen kokemuksellisen luonteen takia. Tutkimuskysymyksien avulla etsitään vastauksia siihen, miten päätöksentekoon osallistuvat hahmottavat vuorovaikutuksen luonnetta ja luottamuksen asemaa päätöksenteossa, ja tässä yhteydessä jopa konsensus ja demokratia voivat näyttäytyä eri osallistujille erivivahteisina seikkoina. Puolistrukturoitu haastattelumalli on joustava ja antaa tilaa tutkijan näkökulman muotoutumiselle, jota itselleni suhteellisen tuntemattoman kentän odotin tuovankin. Teemahaastattelua voidaan kutsua puolistrukturoiduksi haastatteluksi ja toisin päin, ja sen tarkoituksena on edetä etukäteen valittujen teemojen varassa ja tarkentavien kysymysten kautta (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 75). Teemahaastatteluun saan rajattua teoreettisen viitekehýkseni, mutta samalla annan tilaa aiheen monipuoliselle käsittelylle.

Tutkijan oma päätös on se, mikäli jokaiselle haastatellulle esitetään samat suunnitellut kysymykset ja esitetäänkö ne esimerkiksi samassa järjestyksessä (ibid.). Päädyin pitkällisen harkinnan jälkeen pitämään haastattelukysymykset lähtökohtaisesti jokaiselle haastatellulle samana. Tutkittavan ilmiön hahmottamisen kannalta on näin selkeämpää tarjota tiedonantajille assosiaation virikkeitä samasta lähtökohdasta. Pidin tämän lähtökohdan aineistonkeruussani perustana, sillä katsoin, että sertifiointijärjestelmän päätöksenteko saattaa jo ilmiönä näyttäytyä erilaisena toimijasta riippuen, minkä voi olettaa vaikuttavan myös siihen, miten haastattelukysymyksiä tulkitaan. Koska haastatteluissa käsiteltiin päätöksentekoon osallistuvien vuorovaikutusta ja aineisto on luonteeltaan mekaanisen tiedon sijaan kokemuspohjaista, halusin lähtökohtaisesti pitää valitsemastani keskustelun struktuurista kiinni. Haastateltujen ei tarvinnut valmistautua keskusteluihin etukäteen, ja runkoa läpikäydessä painotin haastattelun keskustelunomaisuutta, ja sitä, että puolistrukturoidun rungon

tärkein tehtävä oli toimia keskustelua ohjaavana, eivätkä teemajärjestys tai kysymykset ole absoluuttisia. Hahmotin haastatelluille aihepiirin keskeiset teemat sähköpostitse haastattelua sovittaessa tai kysyttäessä lähetin haastattelurungon katsottavaksi. Jokainen haastattelu tehtiin kasvotusten.

Haastateltujen valikoiminen teemahaastatteluja varten oli selkeä prosessi. Kahden tutkimuskysymystä tarkentavan haastattelun pohjalta olin tutustunut päätöksentekoon osallistuvaan toimijaverkostoon ja saanut ehdotuksia mahdollisista haastatelluista. Halusin haastatella toimijoita mahdollisimman tasaisesti kummankin sertifiointijärjestelmän puolelta. Pysin siihen, että aineistossa on mukana toimijoita, jotka osallistuvat vain yhteen järjestelmään, ja toimijoita jotka ovat mukana kummankin järjestelmän toiminnassa. Aineistonkeruun edellytyksenä oli myös se, että haastateltava tai haastateltavan edustama taho on osallistunut ja osallistuu tarpeeksi aktiivisesti metsäsertifioinnin päätöksentekoon osatakseen tarkastella vuorovaikutuksellisia ja toimijoiden väliseen neuvotteluun liittyviä kysymyksiä. Päätin, että kysyn ensisijaisesti kummankin järjestelmän hallitusten jäseniä haastatteluun, jotta saan mahdollisimman ajantasaista tietoa toimijoiden välisestä vuorovaikutuksesta. Oli kuitenkin otettava huomioon myös se, että pidempään mukana olleilta toimijoilta saa myös näkökulmaa siihen, miten vuorovaikutus on vuosien varrella järjestelmissä kehittynyt. Aineiston monipuolisuuden kannalta FSC-järjestelmän puolelta olennaista oli saada kaikkien kolmen kamarin (ekologinen, sosiaalinen, taloudellinen) edustajia haastateltaviksi. PEFC-järjestelmässä intressiosapuolia ei ole jaettu kamareihin, joten intressijakautuneisuus ei näy niin strukturoituna. Kyseisen valossa katsoin, että aineistoa tulisi kerätä aluksi parilta keskeisesti mukana olevalta erityyppiseltä toimijalta, jonka jälkeen PEFC:n toimijaverkosto hahmottuu paremmin ja päätöksen muista haastattelupyynnöistä voi tehdä johdonmukaisemmin.

Keskeisiä huomioon otettavia seikkoja haastateltujen valitsemisessa olivat täten intressitahojen monipuolisuus, toimijan aktiivisuusaste päätöksentekoon osallistumisessa sekä yleinen tieto järjestelmän neuvottelukulttuurin kehittymisestä nykypäivään. Koska tutkielmassa tarkastellaan päätöksentekokeleimiä haastateltujen kokemusten pohjalta, havainnollistaa päätöksenteossa mukana olevien välistä vuorovaikutusta myös se, mikä päätöksenteossa on ajankohtaista sekä kuinka pitkä ja monipuolinen kokemus kullakin haastatellulla järjestelmän ja sen päätöksenteon parissa on. Vaikka järjestelmässä edustettu organisaatio olisi ollut päätöksenteossa mukana vuosia, voi itse haastatellulla olla lyhyempi tai suppeampi kokemus osallistumisesta. Täten olikin tärkeää käydä haastattelun kanssa

aluksi tämän osallistumista läpi ja pitää pöydällä mahdollisuus tarkentavien kysymysten esittämiseen muilta organisaation edustajina päätöksentekoon mahdollisesti osallistuneiden osalta. Tutkimuksen ongelmanasettelun kannalta on mielekästä huolehtia siitä, että aineisto kuvaa niin neuvottelukulttuurin kehittymistä ja osallistujien kokemusta vuorovaikutuksesta menneiltä vuosilta, kuin myös nykyistä dynamiikkaa päätöksentekoon osallistuvien kesken.

Teemahaastattelussa etukäteen valitut haastatteluteemat perustuvat siihen, mitä ilmiöstä etukäteen tiedetään (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 75). Valmistelin haastattelurungon aineistonkeruuta varten paitsi teoreettisen viitekehyksen pohjalta, myös tutkimuskysymystä tarkentavien haastatteluiden kautta saadun tiedon valossa. Koska aihe käsittelee hyvin perustavanlaatuisia ja alituisesti läsnä olevaa seikkaa ihmisen elämässä – vuorovaikutusta – oli haastattelurunko apuna erityisesti keskustelun rakentamisessa hiljalleen vuorovaikutuksen puitteista kohti varsinaista vuorovaikutuksen laatua. Ennen kysymykseen vastaamista haastateltu pyrkii jonkinlaiseen käsitykseen siitä, mitä tutkimus käsittelee, mitkä seikat ovat sen kannalta oleellisia ja mihin kysymyksillä pyritään (Alasuutari 2011, 149). Suunnittelin haastattelurungon (liite 1) viiteen osioon aloittaen mekaanisemmasta, edeten neuvottelun vuorovaikutuksen kautta luottamukseen ja lopettaen yleisiin päätöksentekoa ja vuorovaikutuksen tuloksellisuutta käsitteleviin kysymyksiin. Haastattelurungossa ja haastattelutilanteessa pyrin tuomaan päätöksentekojärjestelmän rakennetta niukasti esille, sillä halusin antaa haastatellulle tilaa kuvailla omin sanoin järjestelmän rakennetta. Tätä kautta pystyisin myös havainnoimaan, mihin seikkoihin haastatellut päätöksentekojärjestelmien rakenteissa erityisesti kiinnittävät huomiota. Ensimmäisen osion tarkoituksena oli täten tarkastella sitä, minkälaisena toimintaympäristönä kukin osapuoli päätöksenteon kokee. Toinen, neuvottelukulttuuria käsittelevä osio havainnoi haastatellun kokemuksia keskustelusta ja neuvottelutyöskentelystä päätöksenteossa. Kolmas, osapuolten intressejä käsittelevä osio etsi vastauksia siihen, miten haastateltu kokee intressien yhteensovittamisen prosessina päätöksentekojärjestelmässä. Luottamusta käsittelevässä osiossa puolestaan tarkasteltiin järjestelmän tarjoamia edellytyksiä luottamuksellisten suhteiden luomiselle ja sitä, miten ne näyttäytyvät kullekin osapuolelle. Lopuksi haastattelun yhteenvetona tarkastellaan konsensuksen muotoutumista metsäsertifiointin päätöksenteossa ja peilataan konsensushakuisuutta siihen, minkälaiseksi kukin osapuoli tässä yhteydessä kokee demokraattisen päätöksentekojärjestelmän.

Aineiston litterointi valmistaa tutkijan materiaaliin tutustumisen lisäksi myös koodauksen rakentamiseen (Nikander 2010, 435). Aineistonkeruu ja litterointi sijoittuivat vaiheina tässä tutkimuksessa hieman päällekkäin. Koska aineistonkeruuni ajoittui kokonaisuudessaan noin kuukauden ajalle ja tein 2-3 teemahaastattelua viikossa, ehdin haastattelujen välillä litteroida ison osan aineistosta. Kyseinen on tutkimuksen kannalta mainittavaa erityisesti siksi, että nauhoitteiden järjestäminen litteroinneiksi limittäin aineistonkeruun kanssa väistämättä vaikuttaa seuraavien haastattelujen tekemiseen. Vaikka haastattelurunko pitäytyi jokaiselle haastattelulle samana, muokkaantui keskustelu sitä mukaa, minkälaisia lisäkysymyksiä osasi esittää ja minkä verran aiheesta tiesi. Litterointien tekeminen aineistonkeruvaiheessa korosti tätä, sillä haastattelun anti järjestäytyi tutkimuksen tekijälle paremmin ja kysymyksenasetteluja pohti yhä uudestaan litterointia suorittaessa. Päätin litteroida materiaalin hieman karkeatyylisesti jättäen suurimman osan nonverbaalisista vuorovaikutusta kuvaavista tekijöistä tekstistä pois. Sellaiset seikat, joiden katsoin selkeästi vaikuttavan argumentointiin, kuten pidemmät miettimistauot, sisällytin litterointiin. Vaikka tutkimukseni käsittelee vuorovaikutusta, sen eri laadullisia tekijöitä ja puolestaan vuorovaikutuksen vaikutusta päätöksenteon etenemiseen, katsoin, että haastatteluissa on hedelmällisempää keskittyä puhtaasti sanottuun asiaan. Kyseisen päätöksen tärkeimpänä perusteluna pidän haastattelujen laatua; jokainen haastatteluista oli henkilökohtainen haastattelun kanssa, eikä keskustelussa ollut läsnä muita osapuolia. Litteroinnin tarkkuus pitää suhteuttaa itse haastattelutilanteeseen; mikäli olisin tehnyt osallistuvan haastattelun tai seurannut keskusteluja, olisi tarkemmalle litteroinnille ollut jo selkeä funktio. Keskeistä on käyttää sellaista aineiston purkutapaa, jonka avulla tulkintatapojen monipuolisuus ja näkökulmien omaksumisen mahdollisuus säilyy (ibid.).

4.2 Aineiston analyysimenetelmät

4.2.1 Hermeneuttis-fenomenografinen tutkimusote

Yhteiskuntatieteellinen tutkimus on ihmistieteellistä, ja sen lähtökohtana on tutkia ilmiöitä ja sitä, kuinka maailma näyttäytyy merkityksinä ihmiselle. Ihmistieteiden tutkimuskohteet ovat täten inhimillisten arvojen sävyttämiä. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 31-32.) Tutkija päättää tutkimusasetelmastaan ymmärryksensä mukaan, eikä puhtaasti objektiivista tutkimustietoa ole olemassa (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 20).

Sovellan hermeneuttista ja fenomenografista tutkimusperinnettä aineistoni teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. Esittelen seuraavassa lyhyesti hermeneutiikkaa ja fenomenografiaa yhdistävää tutkimusotetta ja perustelen yhdistelmän funktion analyysin kannalta.

Hermeneutiikka voidaan määritellä tulkitsemiseksi (Kakkori ja Huttunen 2010, 5) tai teoriaksi ymmärtämisestä ja tulkinnasta (Laine 2010, 31). Hermeneuttisen tulkinnan kohteena olevat ihmisten ilmaisut kantavat merkityksiä, joita lähestytään vain ymmärtämällä ja tulkitsemalla (ibid.). Hermeneutiikan sääntö on kehämäinen; kokonaisuuden ymmärtäminen yksittäisestä ja yksittäisen kokonaisuudesta. Ajatus hermeneuttisesta kehästä sekä osien ja kokonaisuuden yhtälöstä sisältää merkitysodotuksia, joita muutetaan ja mahdollisesti oikaistaan siten, että aineisto muotoutuu yhtenäisemmäksi. Onnistuneen ymmärtämisen kriteeri on yksittäisseikkojen yhteensopivuus kokonaisuuden kanssa. (Gadamer 1986, 1987.) Hermeneuttisen kehän ajatuksena on, että tutkimusaineistoa ei tule käsitellä haltuun saatuna tietovarastona, vaan tutkijan on käytävä ”tutkimuksellista dialogia tutkimusaineiston kanssa” (Laine 2010, 36).

Fenomenografiassa puolestaan tutkitaan, millä tavoin ihminen ymmärtää, kuvaa ja käsitteellistää jotakin ilmiötä. Fenomenaalisuuden tutkiminen on fenomenografiassa keskeinen; mikä riippuvuussuhde käsitysten ja ns. elämismaailman välillä vallitsee. (Kakkori ja Huttunen 2010, 8-10). Fenomenografinen tutkimus on kuvailevaa; sen tarkoituksena on kuvailla erilaisia näkemyksiä tutkittavasta ilmiöstä. Tärkeä tutkimussuuntauksen luonteenpiirre onkin juuri erilaisten näkemyksien kuvaaminen niiden omista lähtökohdista, eikä vastauksen löytäminen sille, miksi ihmisillä on tietynlainen näkemys ilmiöstä. Ilmiö näyttäytyy ihmisille erilaisena riippuen siitä, miten he ilmiön ymmärtävät. (Häkkinen 1996, 13-14.) Ihminen tunnistaa ensimmäisenä ilmiön ja rajaa sen jälkeen sisällön tarkasteltavaksi. Mitä epäselvempi ilmiön sisältö on, sitä aktiivisemman roolin ihminen ottaa tulkinnassa. Fenomenografisessa ajattelussa vallitsee niin kutsuttu ensimmäisen ja toisen asteen näkökulma käsitysten kuvaamisessa. Ensimmäisen asteen näkökulmassa keskitytään todellisuuteen sellaisenaan, eli miten asiat ovat. Fenomenografinen tutkimus pyrkii puolestaan kuvaamaan todellisuutta toisen asteen näkökulmasta, eli ymmärtämään ilmiöitä siitä näkökulmasta, miten niiden käsitetään olevan. (Häkkinen 1996, 27, 30-32.) Fenomenografista analyysia voidaan kuvata jatkuvaksi reflektoinnin kehäksi, jossa etsitään olennaisia piirteitä aineistosta. Aineistosta nostetaan kategorioiden avulla esiin eroja, jotka ”selventävät yksilön suhdetta tutkittavaan ilmiöön”. (Häkkinen 1996, 41.)

Tutkimukseni aineistonkeruussa pyrin antamaan tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman vähän virikkeitä haastatellulle, jotta vaikuttaisin mahdollisimman vähän tämän kuvaukseen ilmiöstä käsitellyistä asioista. Luottamus- ja vuorovaikutusproblematiikkaa käsittelevä aihe voi olla jopa tutkittavassa ilmiössä aktiivisesti toimivalle henkilölle haasteellinen hahmottaa, joten osa problematiikkaa on juuri se, minkälaisia seikkoja haastateltu itse nostaa teoreettisesti muotoillusta kysymyksenasettelusta esille. Fenomenografiseen otteeseen aiheessani kuuluukin tilan antaminen ilmiön, eli metsäsertifioinnin päätöksentekojärjestelmän vuorovaikutuksen ja luottamuksen tarkastelemisen, mahdollisimman oma-aloitteiseen kuvaamiseen haastatellun puolelta.

4.2.2 Teoriasidonnainen sisällönanalyysi

Valinta aineiston analyysimenetelmälle jäi kahden vaihtoehdon äärelle, sillä tämän tutkielman lähtökohdat huomioiden voisi käyttää niin teorialähtöistä kuin teoriaohjaavaa/-sidonnaista sisällönanalyysia. Olen päätenyt näistä jälkimmäisen, josta tulen tästä eteenpäin käyttämään nimikettä teoriasidonnainen analyysi.

Teoriaohjaavassa analyysissa käsitteet tuodaan analyysiin ilmiöstä jo tiedettyinä seikkoina, ja aineistopohjaisessa ne luodaan aineistonkeruun pohjalta (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 112-113). Teoriasidonnainen malli puolestaan ei koostu yhdestä suuresta teoriasta, vaan voi olla kokoelma aiheeseen liittyviä käsitteitä tai aiempia tutkimustuloksia. Haasteena teoriasidonnaisessa mallissa erityisesti laadullisessa tutkimuksessa on se, että teorian ja empirian väliin voi muodostua kuilu eikä niitä saa tutkimuksessa onnistuneesti yhteispeliin. (ibid.) Avainlähtökohta teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissa onkin, että teoriaa hyödynnetään aineistossa aktiivisesti, mutta teorian ja aineiston yhteyttä ei myöskään ylitulkita (Eskola 2010, 186). Käsitteistön operationalisointia sekä sen ja aineiston yhteispeliä pohdin tarkemmin kappaleessa 4.3.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustulokset ovat sidoksissa havaintomenetelmään ja käyttäjään, eikä puhtaasti objektiivista tietoa voi tuottaa. Subjektiivisuus on läsnä tutkimuksessa jo siksi, että tutkija muodostaa tutkimusasettelun oman ymmärryksensä varassa. Ydinseikka tutkimuksen perusteluissa on havaintojen teoriapitoisuus; tutkittavalle ilmiölle annettavat merkitykset ja tutkijan käsitys ilmiöstä vaikuttavat tutkimustuloksiin. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 20.) Teoreettisen viitekehyksen ja

analyysimenetelmän valitseminen ovat laadullisessa tutkimuksessa sikäli haasteellisia, että laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu ilmiöiden tarkasteleminen eri suunnista ja itsestään selvienkin näkökulmien problematisoiminen. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä onkin aineistonkeruu, joka mahdollistaa aiheen monipuolisen tarkastelun ja näkökulman vaihtamisen. (Alasuutari 2011, 83-84.) Tämän tutkielman kysymyksenasettelu kehittyi aineistonkeruun ja aineiston analyysin myötä asteittain tarkempaan suuntaan. Teoreettinen viitekehys keskittyi vuorovaikutuksen laatua ohjaaviin tekijöihin, ja aineistonkeruussa pyrin kartoittamaan niiden ilmenemistä tutkimuskohteessa yleisesti ja pitämään kysymyksenasettelun avoinna myös tekijöille, jotka eivät ole vuorovaikutuslähtöisiä, mutta voivat välillisesti vaikuttaa vuorovaikutukseen. Tällaisia olivat esimerkiksi näkemykset päätöksenteon rakenteen vaikutuksesta päätöksenteon tehokkuuteen ja keskustelu metsäsertifioinnista ympäristöohjauskeinona. Vaikkei aineiston analyysissä käsiteltäisi vuorovaikutukseen välillisesti vaikuttavia seikkoja, auttaa niiden käsitteleminen ymmärtämään sidosryhmien tarkoitusperiä syvemmin. Hajanaisesta tiedosta pyritään analyysin avuin luomaan yhtenäistä kokonaisuutta, jolla tietoarvoa tutkittavasta ilmiöstä lisätään (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 108).

Aineiston perusteella tutkimuskysymykseni muodostavat tietynlaisen jatkumon. Tutkimuskysymyksissä edetään osallistujien intressien ja järjestelmän rakenteen vaikutuksista vuoropuheluun ja vuorovaikutuksen laatua ohjaavista tekijöistä siihen, miten konsensuspohjainen päätös lopulta saadaan aikaiseksi ja miten se rakentuu. Kyseiset seikat esiintyvät aineistossa välillä päällekkäisinä ja niiden suhde toisiinsa voi paikoin olla monimutkainen johdonmukaistaa. Aineiston käsittelyn aloitin värikoodauksella, jonka tarkoituksena oli helpottaa aineiston jatkokäsittelyä. Värikoodasin aineiston siten, että osaisin jatkossa poimia järjestelmän puitteisiin jaotellut vuorovaikutuskysymykset, intressierojen ja vallankäytön pohjalta käsitellyt aihepiirit sekä vuorovaikutuksen laatua määrittävät tekijät omiin kokonaisuuksiinsa. Muodostin koodauksen pohjalta erillisen taulukon, jossa pilkoin koodatut kategoriat omiin ongelmanasetteluihinsa. Näiden tarkennusten pohjalta analyysi ja johtopäätökset lopulta rakentuvat.

Kun sisällönanalyysi muodostetaan teorialähtöisesti tai -ohjaavasti, aineiston luokittelu pohjautuu joko teoriaan tai käsitejärjestelmään. Teoriaan pohjautuva tai sitä kautta ohjautuva analyysi aloitetaan analyysirungon muodostamisesta. Analyysirunkoon muodostetaan kategorioita tai luokituksia teoreettisen viitekehysten pohjalta. Aineistosta poimitut ilmaisut voi muotoilla pelkistetymin ja

pelkistyksistä voidaan luoda alaluokkia. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 113-118.) Tämän tutkielman sisällönanalyysissä aineiston havaintoja sijoitetaan yhä teoretisoivammalle tasolle luokittelemalla havaintoja teoreettisempaan kontekstiin. Teorialähtöinen analyysi alkaa teoriasta ja palaa siihen empirian jälkeen, kun puolestaan teoriasidonnainen tai teoriaohjaava analyysi ei suoraan pohjaudu teoriaan, mutta sisältää kytkentöjä siihen (Eskola 2010, 182-183). Osa tämän tutkielman tutkimuskysymyksistä, kuten luottamuksen ja epäluottamuksen rinnakkaisuuden näyttäytyminen aineistossa, täyttävät teorialähtöisyyden tunnusmerkit. Tutkimuskysymykset eivät kuitenkaan kokonaisuutena ilmene teorialähtöisesti. Erityisesti kysymyskokonaisuuden alku ja loppu, eli vuorovaikutuksen puitteet järjestelmissä ja konsensuksen määrittäminen niissä, ilmenevät teoriasidonnaisesti eivätkä teorialähtöisesti. Tutkielmassani muodostin teoriasidonnaisuuden sisällönanalyysiin siten, että luokittelin aineiston teoreettiseen viitekehykseeni sisältyvien käsitteiden mukaan ja tutkimuskysymyksiin jaotellen. Muodostin lisäksi pääkäsitteiden alle tarkempia luokituksia aineiston käsitte pohjaisen tulkinnan perusteella. Luokittelut kokosin seuraavasti:

Luottamus vuorovaikutuksessa

Luottamusta vahvistavat tekijät / Luottamusta murentavat tekijät / Intressierojen vaikutus luottamukseen / Epävarmuuden esiintyminen / Epäluottamuksen esiintyminen

Intressit vuorovaikutuksessa

Intressit sertifiointijärjestelmään / Eriävien intressien vaikutus neuvotteluun / Yhteisten intressien vaikutus neuvotteluun /

Valta vuorovaikutuksessa

Vuoropuhelussa esiintyvä vallankäyttö yleisellä tasolla / Myönteiseksi luokiteltava vallankäyttö / Negatiiviseksi luokiteltava vallankäyttö

Konsensuksen rakentaminen

Konsensuksen prosessi / Neuvottelun tuloksellisuus / Konsensuksen määritelmä metsäsertifiointijärjestelmässä

Käsitteiden pohjalta tehtävässä sisällönanalyysissä on otettava huomioon se, että aineistosta poimittavat havainnot saattavat sopia myös useaan luokitukseen. Teorian ja empirian yhteispelin johdonmukaisuuden ja tiedon riittävän monipuolisen tarkastelun tasapainossa pitäminen on haaste, joka on tiedostettava läpi koko analysointiprosessin. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 116 ja 118.) Aineiston luokittelussa oli jätettävä tilaa aineistossa esiintyville, valmiisiin kategorioihin sopimattomille havainnoille. Konsensuksen merkityksiä käsiteltäessä aineistossa nousi esille pohdintaa järjestelmien demokraattisista piirteistä, eli äänestämisen rakenteista ja siitä, minkälainen päätöksenteko on oikeudenmukaista. Tämän johdosta demokraattiset piirteet järjestelmissä nousivat konsensuksen rakentamista koskevassa osiossa omaksi luokitukselleen, mikä on esimerkki sivulta nousseesta havaintokokonaisuudesta, joka päättyi merkittäväksi näkökulmaksi aineiston analyysiin ja tulosten tarkasteluun. Sosiaalisen pääoman käsitteistö osa-alueineen hahmottui yllä mainittujen luokitusten yhteisvaikutuksesta. Tästä syystä sosiaalista pääomaa voidaan myös pitää havaintokokonaisuutena, jonka merkitys vahvistui aineistonkeruun kautta ja erityisesti siinä vaiheessa, kun aineistoa alettiin tarkastella teorian kanssa rinnakkain.

4.3 Aineiston ohjautuminen käsitteiden kautta

Tutkielman teoreettinen viitekehys alkoi alun perin muotoutua luottamuksen sävyistä metsäsertifiointinnissa. Tarkastelin luottamuksen merkityksiä ikään kuin metsäsertifiointijärjestelmien ulkopuolelta, jolloin luottamuksen sävyt havainnollistivat esimerkiksi järjestelmän uskottavuutta ja hyväksyttävyyttä. Luottamuksen tarkasteleminen sosiaalisen pääoman kanssa ja vuorovaikutuksen laatua ohjaavana tekijänä metsäsertifiointijärjestelmän sisäpuolella toi uuden ulottuvuuden järjestelmän konsensus-päätöksenteon tuloksellisuuteen. Konsensuksen tarkastelu metsäsertifiointin päätöksenteossa pohjautuu tässä tutkielmassa juuri teoriaan vuorovaikutusta ohjaavista tekijöistä.

Koska metsäsertifiointin kaltainen päätöksentekoverkosto koostuu monenlaisista sidosryhmistä, ovat vuorovaikutussuhteet myös monipuoliset. Verkostomaisessa päätöksenteossa osa sidosryhmistä osallistuu päätöksentekoon aktiivisemmin kuin toiset, ja joillakin on vuoropuheluyhteys tai kokemuksia päätöksentekoon osallistuvista sidosryhmistä jo entuudestaan. Yksittäisten sidosryhmien vuorovaikutussuhteet vaikuttavat myös koko ryhmän keskinäiseen neuvotteluyhteyteen. Aineistoa analysoidessa on käsitteiden ohjautumisen kannalta tärkeää muistaa, kuinka monentyyppisiä

vuorovaikutussuhteita yksi sidosryhmä voi päätöksentekoverkostossa yhtä aikaa ylläpitää. Vuorovaikutuksen sosiaalinen pääoma puolestaan ei määräydy pelkästään sidosryhmien välisten suhteiden, vaan myös käsiteltävän asian kautta. Sosiaalisen pääoman määrittelyminen vuorovaikutusverkostossa voi olla haastavaa muun muassa siksi, että tarve sen rakentamiseen vaihtelee päätöksentekoon osallistuvien välillä huomattavasti. Täten tutkimuskysymykseen siitä, minkälaista sosiaalista pääomaa metsäsertifioinnin päätöksenteossa tarvitaan, on sisällytettävä pohdintaa myös siitä, kokevatko kaikki edes tarvitsevansa sosiaalista pääomaa ja sen kautta luottamusta.

Teoriaohjautuvassa sisällönanalyysissä on muistettava kyseenalaistaa se, kuinka absoluuttisesti ja tärkeässä asemassa teoreettisesti tarkastellut käsitteet lopulta tutkimuskohteessa näyttäytyvät. Aineiston koodauksen ja luokitteluksen jälkeen teoreettiset käsitteet ikään kuin jäsenyivät uudelleen. Luottamuksen ja epäluottamuksen tarkasteleminen rinnakkain osoittautui aineistoa koodatessa ja luokitellessa edellytykseksi sen ymmärtämiselle, mitä luottamus vuorovaikutuksessa tarkoittaa. Teoreettisessa viitekehysessäni olen käsitellyt luottamusta ja epäluottamusta osin erillisinä ja osin rinnakkaisina käsitteinä. Aineistoa analysoidessa huomasin, kuinka tärkeää on tarkastella käsitteitä rinnakkain silloin, kun käsitteitä tarkastelee juuri vuorovaikutusta ohjaavina tekijöinä.

Käsitteistön ja aineiston yhdenmukaisuuden suhteen havaitsin, kuinka paljon mustavalkoisemmin tai absoluuttisemmin käsitteet teoriassa voivat esiintyä. Kun käsitteet kytketään aineistoon, ovat niiden rajat häilyvämmät. Näin tapahtui esimerkiksi 3.2.2 kappaleessa esittelemässäni sovelletussa kuviossa Lewickin ym. (1998, 445) teoretisoinnista luottamuksen ja epäluottamuksen integroimisesta. Luottamus ja epäluottamus, sekä vahvat että heikot muodot niistä, näyttäytyvät taulukon perusteella toisistaan riippuvaisina käsitteinä. Aineistossa kokemukset luottamuksen näyttäytymisestä ja erityisesti sen merkityksestä vuorovaikutusta ohjaavana tekijänä ovat jakautuneita. Tämä herättää kysymyksen siitä, kuinka monella tapaa luottamus ja epäluottamus lopulta, kontekstiin sidottuna, määritellään. ”Mustavalkoisuuden harmaantuminen” käsitteiden kohdatessa aineiston ei välttämättä johdu yksinomaan teorian ja aineiston kuilusta, vaan siitä, miten monella tapaa tutkimuskohteessa voidaan käsite ymmärtää. Sosiaalisen pääoman käsitteistön kolme osa-aluetta, jotka esiteltiin kappaleessa 3.2.3, ovat toinen esimerkki teoretisoinnin harmaantumisesta aineistossa. Sosiaalisen pääoman osa-alueissa kyseinen ilmeni kuitenkin siten, että käsitteitä oli haastavaa sijoittaa omiin kategorioihinsa

4.4 Aineiston käytettävyys

Tutkielman ongelmanasettelu asettaa eräitä rajoitteita kerätyn aineiston käsittelyyn. Koska tutkielmassa käsitellään vuorovaikutusta ohjaavia tekijöitä ja konsensuksen rakentumista verkostomaisessa päätöksenteossa, on huomioitava tutkittavan toimijaverkoston herkkyyys aiheen käsittelylle.

Tutkittaessa verkostoa, jossa toimijat tuntevat toisensa, on ensimmäiseksi kiinnitettävä huomiota aineiston tunnistettavuuteen ja siihen, mikäli tutkimuksessa käsittelee aiheita, joissa haastatellut eivät halua tulla tunnistetuiksi. Osa haastatelluista oli tarkempia anonyymiuden säilymisestä lainauksissa ja kielsi suorien lainauksien käyttämisen analyysitekstissä tai nimen ja edustetun organisaation suoran yhdistämisen yksittäiseen argumenttiin. Osa haastatelluista ei asettanut rajoitteita haastattelumateriaalin käytölle analyysissa. Kyseinen epätasapaino lainausten käyttämisessä analyysia tehdessä on otettava huomioon, ja analyysissa pyrin käyttämään lainauksia sellaisiin kysymyksiin valikoiden, joissa suora lainaus haastattelusta antaa erityistä painoarvoa tulkinnalle ja jossa käsitelty asia havainnollistuu erityisen selkeästi alkuperäisessä muodossaan. Tutkimuskohteiden toimijat tuntevat toistensa argumentointityylit useasta yhteydestä, minkä takia lainausten valikoinnissa tuli kiinnittää huomiota käsiteltävien aiheiden herkkyyteen.

Aineisto rakentuu sekä PEFC:n että FSC:n päätöksentekoon osallistuvista toimijoista, joista osa on pelkästään jommassakummassa järjestelmässä, ja osa mukana molemmissa. Analyysissa onkin tarpeen käsitellä johdonmukaisesti kumpaakin järjestelmää. Käsittelen haastateltujen argumentteja pääosin nimettömästi, mutta osassa kysymyksistä intressiryhmittymät on tulkinnan kannalta oleellista mainita. Analyysiin sisällytettävät lainaukset esitän anonyymeina. Jotkin käsiteltävistä kysymyksistä ovat ryhmädynaamisesti herkkiä, minkä vuoksi katsoin velvollisuudekseni kiinnittää erityistä huomiota anonyymiuden ylläpitämiseen läpi analyysin. Analyysiin valitut lainaukset lähetettiin jokaiselle haastatellulle kommentoitavaksi. Palautekierroksen pohjalta osaa lainauksista leikattiin anonyymiuden varmistamiseksi ja muutama lainauksista poistettiin.

Koska tutkielmassa ei ole tarkoitus verrata kahden sertifiointijärjestelmän paremmuutta keskenään, on aineistoa analysoitaessa kiinnitettävä huomiota siihen, miten toimijoiden käsitykset sertifiointijärjestelmien päätöksenteon vuorovaikutuksesta tuodaan esille. Jotta PEFC- ja FSC-

järjestelmät eivät päätyisi analyysissä keskinäiseen vertailukehykseen, pyrin analyysissä etenemään järjestelmien päätöksentekomekanismien tarkastelun sijaan teemoittain; vuorovaikutuksen ongelmanasettelua rakennetaan hiljalleen kohti neuvottelun päätöstä. Vuorovaikutuksen laatua analysoidaan tuomalla keskiöön luottamuksen eri piirteiden ilmeneminen toimijoiden vuoropuhelussa, ja tämän jälkeen vuorovaikutuksen laatua ilmentävä luottamus viedään neuvottelukulttuurien tuloksellisempaan kysymyksen asetteluun, eli vastaamalla kysymykseen siitä, miten konsensus kussakin järjestelmässä toimijoiden välillä rakentuu. Konsensuksen rakentumista arvioidaan vuorovaikutuksen laatua luottamuksen näkökulmasta tarkastelemalla.

5 Vuorovaikutuksen laatua ohjaavat tekijät Suomen metsäsertifioinnin konsensus-päätöksenteossa

Analyysi etenee temaattisesti vuorovaikutuksen laatua ohjaavista tekijöistä konsensuksen rakentamiseen. Päätöksenteossa näkyvät vuorovaikutuksen tasot on hahmoteltava ensin, jotta vuorovaikutuksen laatua ohjaavat tekijät ja konsensuksen rakentuminen pystytään selkeästi havainnollistamaan. Konsensuksen rakentamisen ympärille muotoutuvat vuorovaikutuksen ”näyttämöt” määritellään, jonka jälkeen pureudutaan vuorovaikutuksen laatua ohjaaviin työkaluihin, luottamukseen ja sosiaalisen pääoman merkityksiin, sekä lopuksi siihen tulokselliseen tilaan, jota koko prosessilla tavoitellaan – konsensukseen. Järjestelmiä käsitellään aineistossa niin rinnakkain, että niiden välille syntyy automaattisesti aiheittain vertailua. Vertailu pidetään analyysissä aihepiiristä saatavaa ymmärrystä syventävänä, eikä järjestelmien ominaisuuksien toimivuutta arvioivana näkökulmana.

5.1 Vuorovaikutusta ohjaavat puitteet

Vuorovaikutuksen laadun tarkastelemista ja konsensus-päätöksenteon kysymyksenasettelua kohti ohjaavat havainnot siitä, minkälaisia puitteita järjestelmät ovat sidosryhmien väliselle vuorovaikutukselle luoneet. Koska FSC:n ja PEFC:n päätöksentekojärjestelmät luovat perustan niissä mukana olevien toimijoiden vuorovaikutukselle, on ymmärrettävä miten toimijat näkevät päätöksentekojärjestelmän ja sen, minkälaiset puitteet ja toimintakehykset neuvottelulle on järjestelmissä rakennettu. Tuon tässä kappaleessa kummankin järjestelmän osalta esille oman,

järjestelmän toimintakulttuuria aineiston perusteella havainnollistavan esimerkkinsä vuorovaikutusta ohjaavista puitteista.

Järjestelmän luomia puitteita tarkastelen ensin yleisellä tasolla tuomalla esille haastateltujen näkemyksiä järjestelmien lähtökohdista, hallintomalleista ja päätöksentekorakenteista. Käsittelen lisäksi kummankin järjestelmän osalta erillistä esimerkkiä, joka esiintyy järjestelmien rakenteiden osalta aineistossa erityisen selkeästi. PEFC:ssä oli aineistonkeruun aikaan ajankohtaisena standardityöryhmä, jonka vuorovaikutuskulttuuria olen päättänyt käsitellä lyhyesti omana esimerkkinään. Standardityöryhmän toimintakulttuurin ilmeneminen aineistossa kuvastaa järjestelmän neuvottelukulttuurista aineiston perusteella saatua ymmärrystä. FSC:n osalta aineistossa näkyivät runsaana vuorovaikutuskysymykset kansallisen ja kansainvälisen tason välillä. Päätin nostaa analyysissä kyseisen esimerkkitapaukseksi, sillä FSC hallintomallina on kansainväliseltä tasolta peräisin ja FSC:n kansainvälisen ja kansallisen päätöksentekotason yhteyttä on järjestelmän toimintakulttuurin ymmärtämisen kannalta käsiteltävä.

5.1.1 Päätöksentekorakenteista

Järjestelmät ovat lähtökohdiltaan ja hallintamalleiltaan hyvin erilaisia, mikä haastatteluiden perusteella vahvistuu. FSC:n hallintomallia kuvataan ylhäältä alaspäin kulkevaksi, kun taas PEFC:n malli määritellään aineistossa vastakkaiseksi, alhaalta ylöspäin liikkuvaksi organisaatioksi. FSC:ssä kansainvälinen ”koneisto tuottaa koko ajan”. PEFC:ssä sertifiointia koskevat aihepiirit puolestaan käsitellään kansallisemmin. PEFC on ollut kansallisesti vahva järjestö alkujuuristaan saakka ja sillä on vakiintunut toimisto Suomessa, kun taas FSC:n toimisto on vakiintunut vasta viimeisen parin vuoden aikana. FSC on Suomessa uudempi, mikä jo itsessään tekee järjestelmien lähtökohdat Suomen tasolla hyvin erilaisiksi.

Kuten sertifiointijärjestelmien esittelyssä havainnollistui, ovat PEFC ja FSC päätöksentekorakenteiltaan hyvin erilaisia. Sertifiointin päätöksentekoa kuvataan paikallisella tasolla, mutta maailmanlaajuisen mallin mukaisesti toteutettavaksi prosessiksi (Palmujoki ja Pattberg 2013, 123-124). Suomelle FSC:n kolmikamarinen hallintorakenne oli Suomen mittakaavassa uutta, sillä Patentti- ja rekisterihallituksen kanssa työstettiin yhdistyksen sääntöjä useampi vuosi ennen kuin

kolmikamarisuusjärjestelmä hyväksyttiin niihin. Kyseisen tilanteen takia kansainvälinen hyväksyntä yhdistykselle viivästyi, sillä päätöksentekokoneisto ei ollut oikeanlainen.

”Se oli niin outo tää, ja sehän innosti meitä vielä enemmän, että hyvänen aika tää taitaakin olla oikein epäsuomalainen systeemi.”

FSC:n kolmikamarisuutta haastatellut kuvailevat monipuolisin argumentein. Ympäristökamarin puolelta kolmikamarisuutta kuvataan koko osallistumisen perustaksi: järjestelmän idea on, että kamarit on huomioitava tasapuolisesti, ja sen takia järjestelmään myös osallistutaan. Sosiaalisen kamarin edustaja kokee myös kolmikamarian onnistuneen siinä, että osapuolet pääsevät kertomaan tasavertaisesti omat kantansa. Taloudellisen kamarin edustaja taas kuvaa kolmikamarisuutta hyväksi, mutta samalla yhteistyön puutetta ruokkivaksi. Lisäksi parannuskohteena kolmikamarisuudessa nähdään taloudellisen kamarin puolelta se, että vaatimukset tulisi kohdistaa jokaiseen osapuoleen eikä pelkästään yhteen, jolloin päätöksenteko olisi tasapainossa. FSC:n rakenteen nähdään hidastavan päätöksenteon etenemistä, sillä mielipiteitä tulee kolmesta kamarista. Prosessia kuvaillaan etenevän vuoroin kuulemisena ja vuoroin muuttamisena, ja näkökulmien hiominen yhteen on hidasta. Taloudellinen kamari näkee lisäksi kokonaisuuden hukkuvan kamariajatteluun: kamarijärjestelmä aiheuttaa sen, että asioita on pakko katsoa tietyistä näkökulmista, kun taas vain omaa tahoaan edustavana voi paremmin katsoa kokonaisuutta.

PEFC:tä kuvataan aineistossa järjestelmäksi, jossa vallitsevat perinteisemmät yhdistyssäännöt päätöksenteon osalta. Toimijoiden roolit päätöksenteon osalta ovat toisistaan riippumattomat, eli standardityöryhmä ja järjestelmän hallinnointi erikseen, mitä pidetään toimivana ratkaisuna. Yksi talouskamarin edustajista kuvaa päätöksentekorakennetta ympäristöksi, jossa kaikki ovat yhdessä, ja jos siellä epäonnistutaan, vaikuttaa se kaikkiin. Hallintajärjestelmän ytimeksi kuvataan konsensuspohjaista päätöksentekoa. Päätöksentekomalli on kuitenkin yksi syy siihen, miksi esimerkiksi ympäristöjärjestöt jättäytyvät PEFC:n ulkopuolelle. Ympäristökamarin edustaja kuvaa PEFC:n mallin olevan intressijakautumisen sijaan ääni/jäsen, ja metsätalouskenttä sekä toimintakulttuuri huomioiden vaikutusmahdollisuudet nähdään niin pieniksi, ettei mukana kannata olla.

5.1.2 Näkökulmia osallistuvuuden ohjautumisesta

Järjestelmät luovat omanlaisiansa puitteita sidosryhmien osallistuvuudelle. Haasteena metsäsertifiointijärjestelmille kuvataan aineistossa olevan se, että järjestelmä saadaan pysymään selkeänä ja ymmärrettävänä, ja että metsänomistaja tietää mihin osallistuu. Hallitusten muodostumista yhdistyksissä kuvataan esimerkiksi seuraavasti:

”Siellä (PEFC) on tavallaan ry-pohjalta lähdetty, eli siellä on aina toimialan edustajaorganisaatio mukana, eikä siellä ole kuin se 12 jäsentä, eikä ainakaan nyt toistaiseksi oo päätetty että tulis enempää. Kun sitten taas, FSC:ssä, jossa on tää kamarijärjestelmä jonka jo tiedät, ni sinne voi tulla vaikka kuinka paljon jäseniä, ja sieltä jäsenten joukosta vain valitaan se hallitus.”

PEFC:ssä oli aineistonkeruun aikaan keväällä 2014 ajankohtaisena standardien tarkistus, joka toteutetaan erillisen standardityöryhmän muodossa. Päätöksenteosta tulee täten erottaa kyseinen joka viides vuosi tapahtuva standardien tarkistus sekä arkipäiväisempi päätöksenteko. Standardityöryhmän puheenjohtajaksi nimetään ulkopuolinen, neutraali taho, joka tehtävänä on ylläpitää avointa, rohkeaa keskusteluympäristöä. Standardityöryhmän toimintatavoista tulee usean haastattelun perusteella esille seuraavia seikkoja:

- Standardityöryhmään lähetetään avoin kutsu, ja kaikki jotka haluavat, saavat siihen osallistua
- Asioita valmistellaan taloudellisten, sosiaalisten ja ekologisten näkökulmien teemoin, ja valmistelu eriytetään siten, että asiat, jotka koskevat vain osaa osallistujista, valmistellaan pienryhmissä, ja kun asia on valmisteltu, tuodaan se yleiseen ryhmään muiden keskusteltavaksi ja hyväksyttäväksi.
- Alatyöryhmien perustamista kuvataan tapahtuvan tarpeen mukaan, eikä käsiteltäville intresseille (taloudellinen, ekologinen, sosiaalinen) ole tarkkaa jaottelua.
- Standardityöryhmä on konsensushakuinen, eikä siellä äänestetä. Haastatellut kokevat, että konsensushakuisuutta on pystytty noudattamaan.
- Ilmapiiriä standardityöryhmässä kuvataan avoimeksi ja keskustelevalle
- Standardityöryhmässä on työskennelty sen eteen, että myös enemmän ulkokehällä olevat tahot olisivat aktiivisesti mukana keskustelussa ja rohkeasti tuomassa omia näkemyksiään esille.

- Itsenäisyys on standardityöryhmälle tärkeä ominaisuus; vaikka molemmissa on samoja jäseniä, ei hallinnosta vastaava PEFC Suomi puutu standardityöryhmän työskentelyyn.

”Joskus, millähän kierroksella se (alatyöryhmä) taidettiin ekaa kertaa perustaa, sehän syntyi tarpeeseen. Eli kun isossa ryhmässä standardityöryhmän kokouksessa joku pienempi porukka rupeaa keskenään jostain kriteeristä kiistelemään, että mitenkähän se nyt pitäisi muotoilla, ni sehän johtaa tilanteeseen, jossa muut turhautuu, jolloin se on järkevää, että tekkää tämä kokouksen ulkopuolella, tuokaa esitys tänne ja tehdään se sit porukalla. Ja ne ketkä on kiistelleet siitä tuo yhteisen esityksen, niin mitä todennäköisimmin muutkin sen hyväksyy, ja on helpompi jo valmiiksi pureksittuun esitykseen vielä jotain täsmennyksiä.”

”Tarpeen mukaan, että väkisin ei muodosteta mitään ryhmiä, mutta käytäntö on osoittanut, että se on hyvä tapa, se toimii.”

PEFC:n standardityöryhmän alatyöryhmiä muodostetaan tarpeen mukaan ja niiden käyttöä tarkastellaan tapauskohtaisesti. Päätöksenteon intressiosapuolet eivät aineiston perusteella lähtökohtaisesti muodosta ryhmittymiä asioiden valmistelemiseksi, vaan lähtökohtana päätöksenteolle on, että konsensus-päätös saadaan aikaiseksi koko osallistuvan joukon voimin. eikä päätösten valmistelemiseksi muodosteta ryhmittymiä kuin vasta silloin, jos päätöksenteon tuloksellisuus hidastuu eivätkä osapuolet pääse konsensuksella muutoin etenemään. Alatyöryhmien käyttö nimenomaan tarpeen mukaan on täten PEFC:n standardityöryhmässä yksi työkalu konsensuksen saavuttamisessa. Intressijakautumiselle ei ole tarkoin määriteltyä rakennetta, ja lähtökohtaisesti standardipäätökset pyritään neuvottelemaan alusta loppuun kaikkien työryhmässä mukana olevien kesken.

Aineistossa kuvattiin standardityöryhmän ja Metsäsertifiointi ry:n hallituksen, eli järjestelmän strategisemman kehittäjän, suhdetta mutkattomasti. Yhdistyksen hallituksen tulee hyväksyä standardityöryhmän aikaansaamat tulokset, mutta käytännössä se ei enää puutu työryhmässä saavutettuihin tuloksiin. Päätöksenteko on rakenteessa jaettu strategisempaan ja sisällöllisempään kehittämiseen, ja aineiston perusteella kyseinen on onnistunut myös näiden kahden toimielinten vuorovaikutuksessa.

”Kyl sekin on otettu aikalailla vakavasti, että standardityöryhmä todellakin on itsenäinen. Kyllähän molemmissa on samoja jäseniä, mutta ei tää PEFC ole tikullakaan koskenut siihen päätöksentekoon, mitä siellä ryhmässä tapahtuu. Kyllä tässä sivussa seurataan, että mitä tapahtuu ja mitä ne saa aikaiseksi. Mut sit tietysti kun työ on valmis, ni sen jälkeen astuu peliin tää virallinen PEFC Suomi tai Metsäsertifiointi ry, joka sitten tekee lopulta päätöksen siitä, että lähetetäänkö, tai se täydentää tietysti sitä standardipakettia, jossa on sekä ne vaatimukset, että 6-7 erilaista standardia mitkä liittyy ihan siihen hallinnointiin ja auditoiden vaatimuksiin jne. PEFC Suomi on tietysti sitten vastuussa niiden päivittämisestä, ja sitten koko paketin päättämisestä ja lähettämisestä kansainväliseen hyväksyntäprosessiin. Mutta ei siinä tähän asti oo kertaakaan, että vaikka se sen virallisesti hyväksyykin, ni eihän se tee siihen standardityöryhmän esitykseen yhtään muutoksia.”

PEFC:n standardityöryhmän toiminta ja hallituksen ja standardityöryhmän suhde näyttävät kerätyn aineiston perusteella heijastavan järjestelmän ”alhaalta ylös” -hallintorakennetta. Vaikka standardityöryhmälle on asetettu kansainvälisen PEFC:n toimesta tiettyjä avoimuuden, osallistuvuuden ja dokumentoinnin edellytyksiä, etenee se tämän tutkielman aineiston perusteella osallistujien ehdoilla.

FSC:n osalta kansainvälisen ja kansallisen tason vuorovaikutus nousee aineistossa runsaana esille. Aineisto kansainvälisen ja kansallisen tason suhteesta kuvaa järjestelmän ylhäältä alas -mallia havainnollistavasti:

- FSC:llä on vahva keskusorganisaatio Bonnissa, mistä ”kaikki käskyt” tulevat. Kyseinen on johtanut usean haastattelun mukaan siihen, että käytännön realismista on kansainvälisellä tasolla ajautettu pois.
- Suomi on kansainvälisessä FSC:ssä pieni toimija (FSC-sertifioituja metsähehtaareja on vähän), mikä heijastuu osallistumiseen ja kansallisen ja kansainvälisen tason suhteisiin.
- Kansainvälinen FSC toivoisi, että kamarit vastaisivat konsultaatioihin yhdessä, mutta Suomessa yksimielistä vastausta on vaikea aikaansaada ja kamarit työstävät omia kommenttejaan.
- FSC tuottaa paljon työtä kansalliselle tasolle. Jäsenistölle tulee kansainväliseltä tasolta jatkuvasti asioita konsultaatiolle, ja kansalliselle tasolle tuleva työmäärä on usein ennakoimatonta. Järjestelmän ylläpidon kuvataan vaativan huomattavasti resursseja.

- Suomalaisen metsänomistajuusrakenteen vieminen kansainvälisen FSC:hen tietoisuuteen on haastavaa ja indikaattoreita on Suomen tasolla vaikea soveltaa, sillä FSC:n indikaattorit kuvastavat suurmetsänomistajuutta ja paikallisyhteisöjä suurten metsäalueiden sisällä, kun taas Suomessa metsänomistajan kuvataan olevan osa paikallisyhteisöä.

Teoriaosuudessa todettiin esimerkiksi sertifiointin standardineuvottelujen toteutettavan kansallisella tasolla mutta maailmanlaajuisen mallin mukaisesti (Palmujoki ja Pattberg 2013, 123-124). Paikallisten erojen metsäsertifiointissa tulevat esille toimijoiden kautta, ja eri konteksteissa käytäntöjä ”kehystetään” eri tavoin. FSC:ssä on haaste saada metsäsertifiointin suomalaiset lähtökohdat kansainväliselle koneistolle selviksi. Lisäksi FSC:ssä vuorovaikutus kansallisen ja kansainvälisen tason välillä on esimerkiksi konsultaatioiden muodossa jatkuvaa. Maailmanlaajuisia malleja kehystetään standardeilla paikallisemmaksi, mutta samalla olemassa olevia, maailmanlaajuisia edellytyksiä jää edelleen paikalliselle tasolle elämään. Kuvailisin kyseistä ilmiötä mallin ja kehyksen rinnakkaiseloksi, jossa kehystys on prosessina hämärtyy sillä kansallinen ja kansainvälinen taso kehittävät sitä rinnakkain. Täten voidaan todeta, etteivät prosessit kopioidu FSC:n esimerkissä ”ylhäältä alas”, vaan maailmanlaajuinen malli muokkautuu paikallisesti Palmujoen ja Pattbergin väitteen mukaisesti.

5.2 Luottamuksen asema ja sosiaalisen pääoman merkitykset vuorovaikutuksessa

5.2.2 Luottamuksen, epävarmuuden ja epäluottamuksen rinnakkaisuus

Luottamuksen ja epäluottamuksen käsitteistön tarkastelussa pyrin purkamaan näiden kahden vastakkainasettelua ja tuomaan esiin teoretisointeja, joissa luottamus ja epäluottamus nähdään rinnakkaisina ilmiöinä. Näihin kuuluvat luottamuksen ja epäluottamuksen heikot ja vahvemmat sävyt, tarkoituksellinen ja tarkoitukseton epäluottamus, epävarmuus sekä epäluottamuksen ja luottamuksen välinen tila ”mistrust”.

Käsittelin haastateltujen kanssa intressierojen vaikutusta osapuolten väliseen luottamukseen. Osa haastatelluista ei koe intressierojen vaikuttavan luottamukseen päätöksenteossa. PEFC:ssä toimivien haastateltujen mukaan intressieroista syntyvää mahdollista epäluottamusta tai epävarmuutta voi kuvata inhimilliseksi ja luonnolliseksi, ja osa on sitä mieltä, että kun kompromissi on löydetty, ei

intressieroilla ole enää asemaa päätöksenteossa. PEFC:ssä standardityöryhmän työskentelyä kuvataan sellaiseksi, että kun standardeista on sovittu ja päätös on saatu tehtyä, ei siitä tarvitse neuvotella viiteen vuoteen, eli ennen seuraava standardityöryhmää. Yhteisymmärryksen ylläpitäminen onnistuu täten mutkattomasti, eikä luottamuksellisuutta tarvitse päätöksen jälkeen kyseenalaistaa. Mahdollisen epäluottamuksen jotakin osapuolta kohtaan kuvaillaan myös liittyvän järjestelmän ulkopuolisiin seikkoihin:

”Jollei joihinkin tahoihin, jotka tässä on mukana, luota, niin se ei johdu siitä, että ollaan tässä järjestelmässä, vaan se johtuu monesta muusta asiasta. Vois sanoa näin, että ei mekään luoteta metsäteollisuuteen kaikissa asioissa ollenkaan, mutta ei se tarkoita sitä, että me pidettäis heitä jotenkin erityisen epäluotettavina.”

Yllä oleva esimerkki ilmentää luottamuksen ja epäluottamuksen rinnakkaista olemassaoloa päätöksenteossa Lewickin ym. (1998, 445) ja 3.2.2 kappaleessa sovelletun kuvion mukaisesti tulkiten. Luottamus jotakin osapuolta kohtaan voi olla heikkoa (*low trust*), mutta suhdetta ei kuitenkaan kuvailla epäluottamukselliseksi. Vuorovaikutus voi tässä tapauksessa heijastaa heikon luottamuksen ja heikon epäluottamuksen (*low distrust*) mukaista mallia, johon kuuluu muun muassa rajallinen riippuvuus toista osapuolta kohtaan, ammatillisella tasolla pysyvä huomiointi sekä satunnaiselle tasolle jäävä tuttuus. Mikäli joissain asioissa ei luota johonkin päätöksenteossa mukana olevaan osapuoleen, ei se tarkoita sitä, että vuorovaikutuksen näiden kanssa näkisi epäluotettavana.

Luottamuksen ja epäluottamuksen rinnakkaissävyt nousevat esille aineistossa erityisesti FSC:n kamarijärjestelmää kuvaavissa esimerkeissä. FSC:n selkeämpi jakautuneisuus intressikategorioihin (ekologinen, sosiaalinen, taloudellinen) tuo aineiston perusteella luottamuksen ja epäluottamuksen suhteita selkeämmin esille. FSC:n kohdalla intressierojen vaikutus luottamukseen näkyy haastatelluilla vaihtelevammin. Koska eroavat intressit tiedostetaan, tiedostetaan myös ennen neuvottelutapaamisia mitä seikkoja toinen osapuoli tulee tietystä kysymyksestä esittämään. Tästä syystä intressieroja ei lähtökohtaisesti nähdä luottamuskysymyksenä. Osapuolen ajama intressi voi kuitenkin vaikuttaa siihen, kuinka keskeisenä tekijänä luottamus metsäsertifioinnin päätöksenteossa nähdään. FSC:ssä eri kamarit määrittelevät järjestelmän edistämisen eri tavoin, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, miten luottamus päätöksenteossa määritellään.

”Ehkä siinä mielessä taloudellinen kamari on kokenut luottamuspulaa tai turhautumista meidän osallistumiseen, että ne haluais että me mainostetaan FSC:tä tai osallistutaan tällaiseen FSC:n edistämiseen siinä mielessä, mutta meidän näkökulmasta toistaiseksi se edistäminen on ollut enemmän sitä, että pitäis sen tasosta huolta. Sit taas sitä kautta, kun me keskitytään näihin asiakysymyksiin tai näihin niinku ennen kaikkea luontovaikutuksiin, mut ylipäättään tavallaan teknisluontoisiin asioihin sertifiointissa, ni sit tavallaan meillä ei oo semmoista luottamusasiaa siinä mukana. Mut ehkä sillä toisella puolella on vähän enemmän ollut havaittavissa semmoista, että he toivois, että me tehtäis enemmän jotain muuta kuin mitä me tehdään.”

Intressierot voivat myös merkitä mahdollisten ennakkoluulojen syntymistä, joiden kuvataan laantuvan mitä enemmän osapuolen kanssa ollaan tekemisissä ja mitä rutinoidumpaa keskustelu on. Henkilötason vuorovaikutus voidaan täten nähdä yhtenä vaikuttimena ennakkoluulojen hälvenemiselle. Toisaalta tuttuus päätöksentekoon osallistuvien välillä aiheuttaa sen, että osapuolet tietävät toistensa ja vastapuolen edustaman organisaation käyttäytymismallit. Tuttuus voi ylläpitää ennakkoluuloja osapuolten välillä, jos tutut käyttäytymismallit tai epäluotettavina nähdyt toimintatavat vuorovaikutuksessa toistuvat. Suoranaista epäluottamusta ei nähty aineistossa juurikaan esiintyvän, mutta luottamuksen voimakkuuden vaihtelu ja epävarmuuden aste näkyi muun muassa siinä, että luottamusta eri sidosryhmiin kuvattiin ”erilaiseksi”. Lisäksi FSC:n kamarijärjestelmän kuvattiin ruokkivan ”luottamuspulaa”. Osa näkee luottamuspulan negatiivisena seikkana päätöksenteon kannalta, mutta asetelmaa kuvataan myös järjestelmän intressejä yhdistävään tavoitteeseen nähden luonnollisena. Aineistossa kuvataan esimerkiksi taloudellisen ja ympäristökamarin välillä vallitsevan ”avointa epäluottamusta”, mikä kuvastaa järjestelmän avointa neuvottelukulttuuria siten, että myös epäluottamus toiseen osapuoleen voidaan tuoda avoimesti vuorovaikutuksessa esille. PEFC:ssä puolestaan koetaan ryhmän jakamattomuuden lisäävään luottamuksellisia lähtökohtia päätöksenteossa. Luottamuksen vahvojen lähtökohtien kuvataan näkyvän muun muassa yhteisessä tavoitteellisuudessa. Luottamuksen hengestä tuodaan kuitenkin myös esiin kääntöpuoli, jonka mukaan luottamus perustuu PEFC:ssä siihen, että vahvoja intressejä ei kyseenalaisteta liian vahvasti.

Osa haastatelluista totesi luottamuksen metsäsertifioinnin päätöksenteossa olevan asiakohtaista, ja osalle luottamus on täysin henkilökemioihin sidoksissa oleva seikka. Asiakohtaisuudella eräs haastateltu tarkoitti sitä, että sama henkilö, joka yhdessä asiassa nauttii luottamusta, ei herätä sitä toisessa tilanteessa, jossa hän ei esimerkiksi ole asiantuntija. Asiakohtaisen luottamuksen voidaan tulkita olevan esimerkki tahattomasta epäluottamuksesta, mikä aiheutuu esimerkiksi asioiden eriävistä tulkinnoista (Harisalo & Miettinen 2010, 47–49.). Henkilökemiaa painottavan haastatellun näkökulmasta taas luottamuksellinen ja suora keskustelu aikaansaadaan kasvokkain saavutettavalla kemialla, ja joidenkin kanssa se toimii paremmin kuin toisten kanssa. Lisäksi henkilökemian vaikutuksesta todettiin, että merkki luottamuksesta keskinäiseen toimintaan on se, että kokouksen jälkeen voidaan keskustella muista asioista. Yhdelle eri intressiä järjestelmässä edustavalle henkilölle jaetaan enemmän asioita, ja toisen kanssa keskustellaan varovaisemmin. Kyseinen ilmiö näyttäytyy sovelletun epäluottamuksen ja luottamuksen rinnakkaiskuvion (Lewicki ym. 1998, 445) perusteella siten, että korkean luottamuksen ja matalan epäluottamuksen yhdistelmässä uusia aloitteita tehdään enemmän, keskinäistä riippuvuutta kannatetaan ja mahdollisuuksia otetaan vastaan. Vuorovaikutus on jo teorian perusteella kyseisessä yhdistelmässä välittömämpää ja ilmapiiri avoimempi. Aineiston perusteella taustasyy välittömälle vuorovaikutussuhteelle ja avoimelle ilmapiirille voi kuitenkin osapuolesta riippuen olla niin henkilökemioista kuin asiakohtaisuudesta riippuvaa.

Aineistossa on tapauksia, jotka sopivat teoriaan tarkoituksellisesta ja tarkoituksettomasta epäluottamuksesta (Harisalo & Miettinen 2010, 47–49). FSC:n osalta todetaan esimerkiksi, että kamareiden välillä voidaan puhua suhteellisen avoimesti tiettyyn rajaan saakka, mutta asiasta riippuen avoimuuden aste on valikoitava. Asioita, jotka voidaan viedä julkisuuteen ja ainakin teoriassa käyttää osapuolta vastaan, ei jaeta niin avoimesti kuin esimerkiksi metsäsertifiointijärjestelmän kehittämiseen liittyviä seikkoja. Jonkin asian julkisuuteen tuominen siitä huolimatta, että se aiheuttaisi haittaa toiselle sidosryhmälle, voi tulkita merkitsevän tarkoituksellista epäluottamusta, sillä teossa asetetaan toiminnalta saadut hyödyt etusijalle epäluottamuksesta piittaamatta (ibid.).

Luottamuksen ja epäluottamuksen suhde näkyy aineistossa muun muassa siten, että FSC:n päätöksenteossa kuvataan luottamusta olevan, muttei loppuun saakka. Luottamus ei ole kehittynyt niin vahvaksi, että keskustelu olisi täysin avointa. Kyseinen luottamuksen ja epäluottamuksen yhdistävä tila sopii osittain Sztompkan (2000, 27) ”Mistrust” -käsitteeseen, joka on luottamuksen ja epäluottamuksen

välivaihe. Luottamusta ja epäluottamusta esiintyy aineiston perusteella samanaikaisesti päätöksenteossa, ja aineiston perusteella yhtä sidosryhmää kohtaan voidaan samanaikaisesti kokea sekä luottamusta että epäluottamusta. Tilanteissa, joissa luottamus on johonkin osapuoleen murentunut, ei välttämättä tarvitse rakentaa luottamusta takaisin. Tämän osalta ”mistrust” –käsite ei sovi tapaukseen, sillä sen kuvaillaan olevan välivaihe, joka kääntyy ajan myötä joko luottamuksen tai epäluottamuksen suuntaan. Epäluottamuksen sijaan useassa yhteydessä käytettiin terminä luottamuspulaa, minkä voi tulkita osuvan lähelle ”mistrust” -käsitettä siten, ettei luottamus tai epäluottamus sovi kaikkien vuorovaikutussuhteiden kuvaamiseen, ja niiden luonteen havainnollistamiseksi tarvitaan käsite, joka kuvastaa kumpaakin ja sijoittuu näiden väliin.

Epäluottamuksen sijaan aineistossa kuvaillaan enemmän päätöksenteon vuorovaikutuksessa esiintyvää epävarmuutta. Epävarmuus kasvaa mitä monimutkaisempi luonne suhteella on, ja organisatoriset asetelmat ovat epäluottamuksen ja luottamuksen samanaikaiselle esiintymiselle erityisen alttiita, sillä osapuolten välillä on todennäköisemmin epävarmuutta ja rooliristiriitoja (Lewicki ym. 1998, 449-454). Epävarmuutta määritellään kuitenkin aineistossa epäluottamuksesta erilliseksi, eikä epäluottamusta koeta välttämättä vuorovaikutuksessa esiintyvän vaikka epävarmuutta ilmenisikin.

”Se (epävarmuus) liittyy mm. siihen tietoon, että onko kyseessä mielipide, näkemys vai faktaan perustuva. Totta kai se sitten luo jonkin näkemyksen epävarmuutta, mutta se ei tarkoita että se on epäluottamusta.”

Yllä olevan lainauksen perusteella epävarmuus päätöksenteon vuorovaikutuksessa voi liittyä esimerkiksi siihen, onko sidosryhmällä asiantuntijuutta jostakin kysymyksestä, vai onko kyseessä subjektiivinen näkemys. Aineistossa esiintyvät epävarmuuden kokemukset sopivat Lewickin ym. (1998, 445) kuvioon vahvan luottamuksen ja vahvan epäluottamuksen yhdistämisestä, jossa uusia mahdollisuuksia yhdessä tavoitellaan, mutta samalla riskejä tarkkaillaan jatkuvasti. Vahvan epäluottamuksen ja luottamuksen yhdistelmässä vuorovaikutukseen on luottamusta, mutta samalla on tarve varmentaa sitä. Esimerkiksi PEFC:ssä uusien mahdollisuuksien tavoitteleva ilmenee haastateltujen myönteisissä kokemuksissa standardityöryhmän vuorovaikutuksen toimivuudesta. Lewickin teoretisoinnissa vahvan luottamuksen ja vahvan epäluottamuksen piiriin kuuluvat

vuorovaikutuksen ominaisuudet näyttäytyvät aineistossa epävarmuutena, eikä epäluottamusta koeta epävarmuudesta huolimatta juurikaan esiintyvän.

5.2.3 Sosiaalisen pääoman merkitykset

Seuraavassa tarkastelen sosiaalisen pääoman merkityksiä aineistossa ja sitä, minkälaista sosiaalista pääomaa metsäsertifioinnin päätöksenteossa Suomessa koetaan tarvittavan. Tarkastelen sosiaalista pääomaa Ilmosen (2000, 10-14) määrittelemien kolmen osa-alueen näkökulmasta: sosiaaliset verkostot ja niiden organisoitumisen tavat, luottamus sekä normatiiviset säännöt ja vastavuoroiset odotukset. Luottamus saa tässä pääomallisen näkökulman ja on yksi osa sosiaalista pääomaa. Sosiaalisen pääoman kolme osa-aluetta näyttäytyvät aineistossa selkeästi päällekkäisinä, ja niitä on siksi tarkasteltava myös analyysissa osittain päällekkäin. Luottamuspääomaa sisältyy sekä sosiaalisten verkostojen ja niiden organisoitumisen tapoihin että normatiivisiin sääntöihin ja vastavuoroisuuden odotuksiin. Myös kahden viimeksi mainitun osa-alueen välillä oli päällekkäisyyksiä, sillä haastateltujen kokemuksia on erityisesti sosiaalisen pääoman merkityksiä tarkastellessa haastavaa jaotella vain yhteen osa-alueeseen kuuluviksi.

Luottamuspääoma

Luottamuspääoma voidaan nähdä toimivan vuorovaikutuksen peruslähtökohtana, ja kun osapuolten välillä on luottamusta, on kokemuksia ja ideoita helpompi jakaa (Harisalo ja Miettinen 2010, 39-45.). PEFC:n osalta luottamuspääomaa kuvataan aineistossa esimerkiksi seuraavalla tavalla:

”Tietysti aika paljon luottamuspääomaa on olemassa jo etukäteen juuri sen takia, että monia tahoja, jos ei ihan välttämättä henkilöitä, mutta kuitenkin ne organisaatiot tunnetaan ja niiden kanssa on tehty ehkä jo yhteistyötä muissa prosesseissa, että sitä luottamuspääomaa on olemassa etukäteen. Sen prosessin aikana se tulee siitä, että kuinka kokee, että saanko ääneni kuuluviin? Voinko tehdä aloitteita? Arvostetaanko mun mielipiteitä? Kuinka avoin se prosessi on?”

Eri intressejä yhteen tuovan järjestelmän perustan voidaan nähdä olevan siinä, että onnistutaan luomaan ympäristö, jossa eri osapuolet pääsevät yhteisymmärrykseen ja ottavat toisensa huomioon. Konsensuksen muotoutuminen eri intressiosapuolia saman pöydän ääreen tuovassa järjestelmässä edellyttää tiettyjä työkaluja, joita aineistossa pyritään luottamuksen näkökulmasta selvittämään. Avoin ja suora keskusteluilmapiiri on yksi luottamusta vahvistava tekijä päätöksentekoon osallistuvien välillä. Neuvottelun lähtökohtia on pyritty luomaan yhteisymmärryksen saavuttamiselle suopeiksi muun muassa tuomalla ulkopuolinen, neutraali taho esittämään aihepiiriin liittyvää alustusta tai luomalla hyvää tunnelmaa kokouksen alkuun.

Neuvotteluilmapiiriin vaikuttaminen ennalta sopii luottamuspääomaa osana olevan *tulkinnallisen pääoman* ajatteluun, jonka tavoitteena on edellytyksien luominen ihmisten keskinäiselle vuorovaikutukselle. Tulkinnallinen pääoma kannustaa ajattelemaan asioita muiden osapuolten näkökulmasta (Harisalo ja Miettinen 2010, 57–60). Muiden osapuolten näkökulmasta ajatteleminen on metsäsertifiointijärjestelmässä haaste sikäli, että jokaisen päätöksenteossa mukana olevan tehtävänä on ensisijaisesti tuoda edustamansa organisaation näkemys keskusteluun. Hyvin erityyppisiä intressejä yhdistävässä järjestelmässä tulkinnallisen pääoman käyttäminen nojaakin enemmän puheenjohtajan ja järjestelmän luomien puitteiden toimivuuteen.

”(...)Että jokainen miettisi mikä on muidenkin kannalta järkevä kokonaisuus, en tiedä ollaanko me niin pitkälle päästy, että jokainen istuu siinä palkanmaksajansa mandaatilla, ja katsoo sitä järjestelmää aika viileästi oman taustansa kautta. Sillä tavoin sinne sitten tulee eri näkemykset pöytään, ja totta kai siinä vaiheessa aletaan katsoa miten ne saatais sovitettua yhteen. Tietysti vois olla, en tiedä onko se optimismia, että ois enemmän semmoista, että osattais asettua toisen saappaisiin jo etukäteen, että hei me ollaan tätä mieltä, mitä se tarkoittaa noille ja noille. Että aika harvoin argumentoidaan omia vaatimuksia, että mitä tää tarkoittaa teille minun mielestäni. Sehän kertoisi tavallaan, että toinen on ainakin miettinyt tuota minun kannaltani. Että nyt se esitti tuommoisen vaatimuksen ja esitti siihen vielä miksi se olisi myös meille hyvä. Tai voi se olla huonokin ja hän ois sen miettinyt.”

Avoin keskusteluilmapiiri ja luottamus päätöksenteossa muotoutuvat osapuolten kokemusten perusteella erilaisin painottein ja tavoin, ja osa näkee luottamuksen merkityksen kyseisessä

ympäristössä jopa vähäisenä, sillä järjestelmät on strukturoitu siten, ettei yhtäkään osapuolta jyrätä. Harisalon ja Miettisen (2010, 118-119) mukaan luottamuspääoma kasvattaa oikeudenmukaisuuden tunnetta ja saa ihmiset edistämään sosiaalista pääomaa. Metsäsertifioinnin päätöksentekoon voi liittää kyseisen teoretisoinnin siten, että mikäli järjestelmä pitää huolen luottamuspääomasta, voi sosiaalisen pääoman toteutuminen olla toimijakeskeisempää. Kyseinen näkökulma vaihtelee kunkin haastatellun kokemuksen mukaan. Järjestelmäpainotteinen näkemys luottamuksesta on esimerkiksi seuraavanlainen:

”Kyllähän tää järjestelmä jo luo luottamusta, että kaikki saa samat tiedot, kaikilla on mahdollisuus tuoda omat näkökulmansa esiin, kaikkia kohdellaan tasapuolisesti, ni sehän sitä luottamusta luo. Niin kauan kuin näin tehdään, niin siinä on ainakin riittävä luottamus.”

Tasapuolinen tiedonjako, kuuleminen ja kohtelu luovat yllä olevan mukaisesti luottamusta. ”Riittävä luottamus”, kuten vuorovaikutuksen laatua yllä kuvataan, mahdollistaa järjestelmässä päätöksenteon. Luottamuksen ei tarvitse olla järjestelmässä läpäisevää ja kaikkeen ulottuvaa, mutta sitä on oltava riittävästi konsensuksen rakentamiseen. Luottamuksen kuvataan aineistossa useassa yhteydessä rakentamisena. Luottamus muodostuu muun muassa ”yhteisen tekemisen”, lupauksien pitämisen, asiantuntijuuden ja suoran puheen myötä. Avoimuuden taso keskustelussa on aineiston perusteella määrittäjä sille, mikä luottamuksen tarve päätöksenteossa on. Toimijakeskeisempi näkökulma luottamuksen rakentumiselle määrittää esimerkiksi seuraavasti:

”Mun mielestä se luottamus rakentuu yhteisen tekemisen kautta, ja siinä, että pidetäänkö me lupauksemme, ja siinä, että onko meillä oikeasti neuvottelu, vai onko meillä näennäinen prosessi jossa muka neuvotellaan. Ja näistä asioista + FSC:n ulkopuolisesta toiminnasta syntyy tai on syntymättä se luottamus. Ja pääosin ollaan mun mielestä siinä tilanteessa, että puolin ja toisin on luottamus olemassa. Kamareiden välillä voidaan puhua suhteellisen avoimesti tiettyyn rajaan asti.”

Luottamuspääoma järjestelmissä näyttäytyy aineistossa sekä henkilötason että järjestelmätason tekijänä. Luottamuspääoma määritetään aineistossa henkilötason vuorovaikutuksessa avoimella keskustelulla, kuulemisella ja kunnioittamisella sekä yhdessä tekemisenä. Avoimuus, vastavuoroisuus ja kokemukset luottamuksellisesta toiminnasta toistuivat läpi aineiston. Osa koki luottamuksen aseman

metsäsertifiointin päätöksenteossa kuitenkin myös järjestelmän puitteisiin painottuvana seikkana. Metsäsertifiointin päätöksentekorakenne ja siihen liittyvät vaatimukset järjestelmän tasolta luovat luottamuspääomaa kummassakin järjestelmässä, ja kokousten puheenjohtajilla ja muilla neuvottelua ylläpitävillä neutraaleilla tahoilla on vastuu kaikkien osapuolten huomioimisesta. Luottamuspääoman järjestelmässä on oltava riittävää, jotta päätöksenteko etenee.

Sosiaaliset verkostot ja niiden organisoitumisen tavat

Vuorovaikutukselle luotuja puitteita metsäsertifiointin päätöksenteossa ja järjestelmän puolelta tulevia lähtökohtia sille on aineiston pohjalta analysoitu kappaleessa 5.1. Sosiaalisen pääoman näkökulmasta on kuitenkin paikallaan arvioida, miten päätöksenteon jäsenten organisoituminen vaikuttaa sosiaalisen pääoman muotoutumiseen järjestelmässä.

Avoimen keskustelukulttuurin ja sosiaalisen verkoston laadun muotoutumiseen vaikuttavat useat tekijät osapuolten välillä, eivätkä ne tekijät välttämättä aina liity metsäsertifiointiin. Yksittäisten sidosryhmien välit voivat metsäsertifiointissa vaihdella paljonkin. FSC:n osalta aineistossa todetaan muun muassa, että yksittäisten sidosryhmien vuorovaikutussuhteet eri kamareiden välillä voivat poiketa huomattavasti toisistaan. Eräs haastateltu totesi, että eri kamareiden välillä luottamus yhteen jäsenen voi olla suurempi kuin toiseen johtuen organisaatioiden toisistaan poikkeavista toimintatavoista. Jokaisella sidosryhmällä on oma verkostonsa, ja metsäsertifiointissa, jossa intressit eri sidosryhmien välillä voivat olla jopa vastakkaiset, myös sidosryhmien toimintatavat poikkeavat toisistaan. Koska sidosryhmillä on erityyppiset intressit metsäsertifiointia kohtaan, käyttävät he myös erilaisia keinoja intressiensä toteutumiseksi. Aineistossa tulee esille esimerkiksi tapauksia, joissa yksi sidosryhmä käyttää julkisuutta jonkin asian eteenpäinviemiseksi, mikä ei toisen sidosryhmän mielestä ole hyväksyttävä menettelytapa vapaaehtoisen järjestelmän puitteissa, jossa pyritään konsensus-päätöksentekoon.

Sosiaalisia verkostoja ja niiden organisoitumisen tapoja kuvaa aineistossa FSC:n osalta se, kuinka saman edustajan osallistuminen useaan toimielimeen sertifioinnin päätöksenteossa vaikuttaa vuoropuheluun. Hallitus- ja asiantuntijatason työskentely tulisi konsensus-päätöksenteon tehokkaan etenemisen nimissä eriyttää. Jokainen FSC:n päätöksenteossa mukana oleva taho totesi kansallisen

tason neuvotteluja hankaloittavan tällä hetkellä se, että erinäisissä yksittäisiä kysymyksiä käsittelevissä työryhmissä ja hallitustoiminnassa istuvat samat henkilöt, eikä keskustelua saada hallituksessa strategisemmalle tasolle ja päätösten tekeminen vaikeutuu. Tilannetta kuvataan muun muassa sujuvana, mutta vaikeana:

Haastattelija: ”Kun tullaan hallitustyöskentelyyn, niin minkälainen se on työympäristönä? Minkälaista argumentointia siellä on?”

Haastateltu: ”Ihan asiallista se on, ja silleen sujuvaa, mutta on se vaikeaa. Sitä vaikeuttaa se, että siellä on samat ihmiset jotka työryhmissä vääntää yksityiskohdista ja erimielisyyksistä. Samojen ihmisten kanssa sit sitä hallitustyötä tehdään. Ja sitten tää resurssipula vaivaa kaikkia tahoja tässä, että kenelläkään ei ole oikein aikaa käyttää riittävästi.

(...)

Haastattelija: ”Kun hallituksessa on samat ihmiset kuin työryhmissä keskustelemassa, niin voiko se olla helpottava tekijä vai hankaloittaako se keskustelua?”

Haastateltu: ”No tietysti kaikki tietää missä mennään, se on hyvä, mutta tavallaan puuttuu se ulkopuolinen näkemys silloin, että kaikki on korviaan myöten siinä samassa liemessä. Se hallitus ei tarjoa silloin mitään apua esim. työryhmätyöskentelyyn, kun siellä on samat ihmiset.”

Sosiaalisten verkostojen organisoiminen siten, että eri edustajat toimivat eri toimielimissä, helpottaisi yllä olevan esimerkin perusteella konsensuksen rakentamista. Objektiivisen näkökulman löytäminen hallitustoiminnassa olisi helpompaa, mikäli toimielimessä olisi jäseninä sidosryhmäedustajia, jotka eivät samalla joutuisi erillisessä työryhmässä käsittelemään substanssiasioista, kuten esimerkiksi kontrolloidun puun riskiluokituksia. Tämän perusteella henkilökohtaisella vuorovaikutuksella on järjestelmän luomista puitteista huolimatta vaikutuksensa konsensukseen. Mikäli edustajat ovat jokaisessa päätöksentekokoelimesta samat, ei hallitus yllämainitun mukaan ”tarjoa apua” yksittäisiä kysymyksiä käsitteleviin toimielimiin. Seuraavan esimerkin mukaan hallituksen strateginen näkemys FSC:ssä kaipaasi vahvistusta, ja kyseinen edellyttäisi juuri sidosryhmäedustajien uudelleenorganisointumista siten, että hallituksessa pystyttäisiin linjaamaan metsäsertifiointijärjestelmän yleiseen kehittämiseen liittyviä seikkoja. Riittävän korkealta taholta tulevat sidosryhmäedustajat kustakin organisaatiosta mahdollistaisivat hallituksen strategisemman yleisnäkemyksen.

”Se muutos, mitä me ollaan hakemassa, on se, että me saataisiin niitä henkilöitä jotka toimii siinä järjestössä tai yrityksessä korkeammalla tasolla, jolloin me päästäisiin siihen strategiseen lähestymiseen FSC-hallituksessa. Ja toinen on se, että silloin kun käydään näitä työryhmiä, nyt vaikka kontrolloidun puun riskiluokitusryhmä, ni he olis eri ihmisiä, ja kun tulee ongelma missä ei päästä eteenpäin, niin hallitus olisi se, joka pystyisi linjaamaan sen asian. Nyt käy niin, että kun sama porukka miettii sitä riskiluokitusta ja istuu hallituksessa, niin me ei pystytää linjaamaan sitä asiaa sen takia, että me ollaan kädet savessa siinä työryhmässä tehty ja keskusteltu siitä. Sen takia, että ne olis eri ihmiset ja ne tulis riittävän korkealta taholta, ni ne pystyis linjaamaan mihin suuntaan Suomen FSC menee, ja se ois nyt se toivottava muutos joka tässä sitten syntyy.”

FSC:ssä nimetään Suomen tasolla yhdeksi haasteeksi sosiaalisen kamarin vähäisen jäsenmäärän ja kamarin vahvistamisen. Sosiaalisen kamarin sidosryhmäosallistumista kuvataan järjestelmän uskottavuutta lisäävänä tekijänä, mutta osallistujien vähäinen määrä asettaa kamarijaottelun epätasapainoiseen asemaan. Osa sidosryhmäedustajista totesi myös, että kamarijaottelu asettaa päätöksentekoverkoston yhteistyölle sikäli epätasapainoisia lähtökohtia, että on sitouduttava tietyn intressin edistämiseen. PEFC:ssä toiminta koetaan eheäksi sikäli, ettei kategorisointia ole järjestelmään rakennettu ja päätökset tehdään vahvemmin yhdessä, kuin jakautuneessa mallissa.

Konsensuksen saavuttaminen ja tuloksellinen päätöksenteko edellyttävät metsäsertifioinnin kaltaisessa verkostoympäristössä toiminnalle sopivaa sosiaalista organisoitumista. Päätöksentekoa helpottava tekijä on sidosryhmäedustajien organisoiminen sellaisiin tehtäviin ja asemiin, jotka huomioivat sekä järjestelmän strategisen että asiantuntijatason. Oikea organisoituminen lisää sosiaalista pääomaa siten, että vuorovaikutus pysyy sille asetettujen puitteiden rajoissa ja päätöksenteko etenee. Organisaatioiden toimintakulttuuriset erot asettavat haasteita yhteistyölle metsäsertifioinnin kaltaisessa intressejä yhdistävässä ympäristössä, ja sosiaalisen pääoman lähtökohdat joidenkin tiettyjen sidosryhmien yhteistyölle metsäsertifioinnin puitteissa ovat saattaneet muotoutua jo muista yhteyksistä. FSC:n intressikamarijako nähdään aineistossa sekä positiivisena että negatiivisena seikkana vuorovaikutuksen suhteen. Sen koetaan yhtäältä mahdollistavan jokaisen äänen kuulumisen, mutta toisaalta intresseihin kategorisoiminen nähdään yhteistä näkemystä rajoittavana tekijänä.

Normatiiviset säännöt ja vastavuoroiset odotukset

Aineistossa normatiiviset säännöt ja vastavuoroiset odotukset yhdistyvät luottamuspääoman rakentamiseen, mikä tekee näiden kahden sosiaalisen pääoman osa-alueen erottamisesta haastavaa. Neuvottelun organisoitumisen näkökulmasta yhteisen linjan löytyminen ilmenee paitsi sosiaalisen pääoman vastavuoroisuuden, mutta myös aiemmin kuvatun sosiaalisten verkostojen ja niiden organisoitumisen kautta. Koska FSC:ssä koetaan aineiston perusteella samojen sidosryhmäedustajien osallistuminen eri toimielimiin yhteistyötä hankaloittavana tekijänä, tulkitsemme sen näyttäytyvän erityisesti sosiaalisten verkostojen organisoitumisen tapoina. PEFC:ssä toimielinten organisoitumisessa ei koeta merkittäviä haasteita yhteistyön etenemisen kannalta, vaan toimielinten koetaan pikemminkin edistävän tehokasta päätöksentekoa riittävällä eriytymisellä toisistaan.

Metsäsertifioinnissa luottamus- ja sosiaalisen pääoman rakentaminen normatiivisten sääntöjen ja vastavuoroisten odotuksien näkökulmasta näyttäytyy eri sidosryhmien rakentamana, yhteisenä tavoitteellisuutena. Vahvan luottamuspääoman indikaattoreiksi määritetään esimerkiksi motivaatio yhteisiin tavoitteisiin (Harisalo ja Miettinen 2010, 39-45). Motivaatio yhteisiin tavoitteisiin kuvaa metsäsertifioinnin päätöksenteossa vastavuoroisuutta ja normatiivisia sääntöjä intressinäkökulmasta. Sertifioinnin neuvotteluprosessin onnistumiseksi yhteisten intressien on oltava olemassa, ja omien intressien tasapainottamiseksi toimijoiden on löydettävä vastavuoroisuutta. Vastavuoroisuutta kuvaa näkökulma neuvottelusta Metsäsertifiointi ry:n hallituksessa:

”Jos esimerkiksi otetaan Metsäsertifiointi ry, niin kyllä jokainen meistä, vaikka meillä on se taustatahomme, niin tunnistaa sen, että tässä pöydässä meidän tehtävä on kehittää nimenomaan tätä PEFC-metsäsertifiointia. Sinne ei tuoda kaikkea tällaista muuta politikointia. Vaikka, jos meillä on jostain muusta asiasta, tai jonkun toisen sidosryhmän kanssa intressiristiriita, niin sitä ei tuoda sinne sertifiointipöytään jos se ei sinne kuulu.”

Vastavuoroisuus ilmenee aineistossa yhteisen linjan löytymisessä siitä, miten sertifiointijärjestelmää päätöksenteossa hallitaan ja miten neuvottelu organisoidaan. Luottamuspääomaa kuvataan sertifioinnin päätöksenteossa tilaksi, joka saavutetaan ja rakennetaan yhdessä. Luottamuksen rakentaminen kuvastaa myös vastavuoroisuuden odotuksia. Epäluottamusta voi päätöksenteossa esiintyä prosessissa, muttei

välttämättä lopullisessa päätöksentekovaiheessa. Seuraava esimerkki kuvastaa sitä, miten luottamuksen rakentamista voidaan pitää pohjana onnistuneelle vuorovaikutukselle ja sosiaalisen pääoman rakentumiselle metsäsertifioinnin päätöksentekoverkostossa:

”Haastattelija: Onks syntyny esimerkiksi epäluottamusta päätöksenteossa?

Haastateltu: On varmaan, mutta ihan siinä lopullisessa päätöksenteossa mun mielestä, sitä on niin kauan jauhettu, että se on saatu siitä pois. Musta se on semmoista rakentamista se luottamuksen saaminen.(...) Jos tosiaan on niin, että epäluottamus säilyy loppuun saakka kun mennään sinne päätöstä tekemään, niin silloin täytyy mennä äänestykseen. Ja sitten kirjoitellaan luottamus-/epäluottamuslauseita ja eriäviä mielipiteitä, ja siitä ei aina hyvää seuraa, joskus se voi olla, mut meil ei tässä FSC:ssä mun mielestä oo sitä tapahtunut.”

Kyseisen perusteella konsensuksen saavuttaminen edellyttää luottamuksen rakentamista, ja aito konsensus saavutetaan juuri riittävä luottamustaso löytämällä. Luottamuksen rakentamisen merkitys konsensuksen saavuttamisessa toimii yhdistävänä aasinsiltana seuraavaan alakappaleeseen, jossa käsitellään haastateltujen näkemyksiä konsensuksen saavuttamisesta ja sen määrittämisestä metsäsertifiointijärjestelmiin sopivaksi.

5.3 Konsensuksen rakentaminen ja yhteisymmärryksen tasot

5.3.1 Mitä konsensus tarkoittaa metsäsertifioinnin päätöksenteossa?

Konsensuksen muotoutumista kuvaillaan aineistossa sekä yleisenä kysymyksenä yhteisymmärryksen ja yhteisen päätöksen saavuttamisesta, että kohdistettuna metsäsertifioinnin päätöksentekoverkoston. Konsensuksen saavuttamiselle nimetään sekä PEFC:n että FSC:n puolelta samoja edellytyksiä toimijoiden osalta. Kokemus siitä, minkälainen demokraattinen päätöksentekorakenne on, kuitenkin vaihtelee haastateltujen kesken. Tässä yhteydessä tarkoitan demokraattisella järjestelmällä sitä, minkälaiset säännöt metsäsertifiointijärjestelmien Suomen yhdistyksissä on äänestämislle. Neuvottelun lähtökohdat ovat järjestelmissä päätöksentekorakenteiden takia erilaiset, ja se vaikuttaa myös konsensuksen rakentamiseen.

”Riippuu vähän porukasta minkä kanssa ollaan tekemisissä, miten se parhaiten saavutetaan, mutta jos ollaan yleisellä tasolla, niin se liittyy tähän avoimuuteen ja tiedon saatavuuteen ja kaikkien osapuolten kuulemiseen. Ja riittävään vuorovaikutukseen niin, että ymmärretään, mitä toinen osapuoli tarkoittaa. Koska hyvin usein ollaan ennakkoluulojen ja väärinymmärrysten varassa, että sitten kun saadaan ennakkoluulot pois ja väärinymmärrykset pois niin ollaan jo aika pitkällä. Ja sitten se, että ihmiset haluaa ratkaisun, aina ei edes haluta ratkaisua.”

Konsensus-päätöksenteolla pyritään mahdollisimman laajaan yhteisymmärrykseen ja se pyrkii tekemään päätöksenteon mahdollisimman hyväksyttäväksi jokaisen mukana olevan tahon osalta. Aineistossa konsensus ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa esiinny yhteisymmärryksenä, vaan kompromissina. Metsäsertifioinnin kansallisen päätöksenteon konsensusta määritellään FSC:n puolella kompromissiksi, johon ei välttämättä olla tyytyväisiä, mutta jonka jokainen osapuoli voi hyväksyä.

”Pakollahan se sit yleensä saavutetaan, että ei oo muuta ulospääsyä tilanteesta, kuin se, että johonkin kompromissiin päädytään. Se on ainakin ehdoton edellytys, että on pakko syntyä se päätös. Totta kai jotain joustoa pitää olla mieluiten molemmilla, jonkin verran jokainen joutuu tinkimään tavoitteestaan jos konsensusta haetaan. Mut se on sit vaikeampi kysymys, että missä se raja on ja kenen pitäis tinkiä mistäkin.”

”Ei sitä yhteistä tahtoa tai tavoitetta tässä synny yleensä, vaan se on sitä, että tehdään kompromisseja. Tässä yhteydessä se konsensus tarkoittaa yleensä sitä, että molemmat voi hyväksyä.”

Aineistossa korostettiin vuoropuhelun tärkeyttä konsensuksen rakentamisessa, ja osa painotti sitä, että konsensuksen saavuttaminen on myös metsäsertifioinnin tapaisessa, strukturoidussa päätöksenteossa ihmisestä riippuvaa. Puheenjohtajan rooli aidon vuorovaikutuksen ylläpitämisessä ja tarpeen mukaan neuvottelun pätkittämisessä useaan kokoukseen nousee tekijäksi hankalammissa kysymyksissä, joissa on vaikeampi saavuttaa päätöstä. Vuoropuhelun laadussa korostettiin avoimuutta, kaikkien osapuolten kunnioittamista ja kaikkien kuulemista. Mainitut seikat toistuvat läpi aineiston niin vuorovaikutuksen laatua, luottamusta kuin konsensuksen saavuttamista käsittelevissä kysymyksissä. Konsensuksen

saavuttamisen ja luottamuksen suhde näkyi aineistossa muun muassa yhteiseen tekemiseen sitoutumisen osalta.

Haastattelija: ”Miten konsensus saavutetaan parhaiten?”

Haastateltu: ”Luottamuksen pitää olla kunnossa. Ja se, että jos saavutetaan konsensus, niin tiedetään, että kaikki voi siihen sitoutua. Toivottavasti näin tapahtuu myös todellisuudessa, että kaikki sitoutuu saavutettuihin ratkaisuihin. Konsensuksen saavuttaminen on FSC:ssä hyvin vaikeaa sen takia, että tää kamarimalli luo sen, että sun pitää ajaa tiettyä etua. Ei tietenkään kategorisesti aina näin. Jos ja kun konsensukseen päästään, niin se tarkoittaa FSC:ssä usein hyvin pitkiä neuvotteluja, joissa tehdään kompromisseja, ja se, että kaikki pystyy tekemään kompromisseja.”

Intressierojen vaikutuksia konsensuksen rakentamiseen käsitellään tarkemmin seuraavassa alakappaleessa, mutta konsensuksen määrittäminen metsäsertifioinnin päätöksenteossa on myös riippuvainen intressierojen työstämisestä, minkä takia intressit vaikuttavat myös siihen, miten konsensus metsäsertifioinnin päätöksenteossa määritellään. Konsensuksen rajallisuus ja sen tarve määrittyvät aihepiiriin ja päätöksentekoon osallistuvien intressieroista, mikä näkyy FSC:ssä kolmikamarijärjestelmän johdosta erityisen selkeästi. PEFC:ssä erimielisyyksien ratkominen nousi esille mekaanisempana kysymyksenä, jonka anti rajoittui siihen, että ratkaisu on tehtävä konfliktiosapuolten kesken ja sen jälkeen nostettava keskusteluun muiden kanssa. Haastatteluaineiston perusteella konsensus saavutetaan PEFC:ssä systemaattisesti sen mukaan, mistä kysymyksestä tulee saada aikaan yhtenäinen näkemys. FSC:ssä intressierot näkyvät alituisena neuvottelua hidastavana ja monimutkaistavana tekijänä.

”Konsensuksen saavuttaminen on FSC:ssä aika haasteellista. (...) intressiristiriidat on niin suuret, niin konsensuksen hakeminen vaatii (...) kasvotusten keskusteluja, tosi paljon. Että siihen ei oikeastaan muuten päästä, kuin sillä henkilökohtaisella vääntämisellä vaan.”

Kaikissa asioissa ei tarvita konsensusta, mutta joissain se on saavutettava jopa määräajan kuluessa. Aineistosta nousevana esimerkkinä mainittakoon FSC:n kontrolloidun puun kansallinen riskinarviointi. Jokaisen jäsenmaan on tehtävä kansainväliselle tasolle vietävä kansallinen

riskinarviointi, ja kyseisessä konsensukseen olisi hyvä päästä vuoden 2014 loppuun mennessä, jotta maa ei jäisi heikompaan asemaan sen takia, ettei yhtenäistä näkemystä toimijoiden joukosta saada muodostettua. Intressierot vaikeuttavat konsensuksen saavuttamista, mikä puolestaan tekee päätöksenteosta raskaampaa. Kansainvälisen FSC:n pyytämässä konsultaatioissa konsensusta ei välttämättä saavuteta, vaan jokainen kamari lähettää oman vastauksensa eteenpäin. Kyseinen kuvastaa konsensuksen puutteen ja intressierojen aiheuttaman neuvotteluasetelman alituista jatkumista. Yhteisenä tekijänä konsensuksen rakentamiselle järjestelmissä näkyy aineiston perusteella se, että tuloksen saavuttaminen edellyttää aikaa ja kasvokkain keskustelua.

5.3.2 Intressierojen vaikutukset konsensuksen rakentamiseen

Metsäsertifiointijärjestelmien päätöksenteko on luotu eri sidosryhmien yhteistyön pelikentäksi, jossa erillisistä näkemyksistä ja lähtökohdista saadaan yhteinen tavoitteellisuus aikaan. Edellisessä kappaleessa todettiin, että metsäsertifiointijärjestelmien konsensushakuinen päätöksenteko perustuu mukana olevien sidosryhmien intressien yhdistämiseen siten, että osapuolet päätyvät näkemykseen, jonka kaikki voivat hyväksyä. Hyväksyminen voi tarkoittaa kompromissia, eikä välttämättä osoita yhteisen näkemyksen muodostanutta yhteisymmärrystä. Aineistossa käsiteltiin intressien vaikutusta vallankäyttöön ja sitä kautta konsensuksen rakentamiseen metsäsertifioinnin päätöksenteossa.

Vallankäytön ja intressien edistämisen vaikutusta neuvotteluun käsitellään päätöksenteon legitimitetin sekä vallan myönteisten ja kielteisten tarkoituksien näkökulmista. Päätösten legitimitetillä viitataan siihen, kuinka hyväksyttävänä sidosryhmät pitävät päätöksiä. Päätösten legitimitettiä tarkasteltaessa sertifiointijärjestelmien päätöksentekorakenteet esiintyvät näkyvämmässä roolissa. Vallankäytön myönteisten ja kielteisten tarkoituksien yhteydessä tarkastellaan Harisalon ja Miettisen (2010, 78-79) esittämiä ehtoja vallankäytöstä, joka edistää vuorovaikutusta. Ehdot ovat seuraavat:

- Vallankäyttö keinona tavoitteen sijaan ja sitä kautta yhteisön runsaampi osallistuvuus
- Osapuolten hyötyminen panoksestaan ja hyötyjenjaon oikeudenmukaisena pitäminen
- Osallistumisen konkreettinen vaikutus kehittämistyöhön
- Menestymisen yhdessä tuottaminen, mikä motivoi panostamaan vuorovaikutukseen.

Aineistossa vastataan kysymyksiin siitä, miten osapuolten intressit vaikuttavat neuvotteluun ja minkälaista valtaa päätöksenteon vuorovaikutuksessa intressierojen pohjalta esiintyy. Näiden kysymysasettelujen pohjalta tarkastelen yllämainittujen ehtojen ilmenemistä aineistossa.

Päätösten legitimitetti

Päätösten legitimitetti eli se, kuinka hyväksyttävänä sidosryhmät päätöksiä pitävät, on keskeinen tekijä vuorovaikutuksen laadun tarkastelemisessa. Päätösten hyväksyttävyys on mittari luottamukselle osapuolten välillä sekä sille, onko mahdollinen vallankäyttö järjestelmässä myönteistä (Harisalo ja Miettinen, 77-81). Aineiston perusteella vallankäytön myönteisyys näkyy erityisesti vuoropuhelussa. Suullinen, myönteinen vallankäyttö näkyy muun muassa osallistumisen aktiivisuutena, suorana puheena sekä neuvottelijan tietotaitona tai asiantuntijavaltana. Kun vallankäyttö argumentoinnissa on näkyvää ja se ilmenee osallistujan aktiivisuutena, on se myönteistä. Aktiivinen osallistuja voi olla vuoropuhelussa dominoiva, jolloin vuoropuhelutaidot voivat näyttäytyä myös vallankäyttönä. Kysymykseen siitä, minkälaisena vallankäyttö argumentoinnissa esiintyy, vastattiin esimerkiksi seuraavalla tavalla:

”Kun käyttää valtaa, täytyy ensinäkin olla ajan tasalla ja selvillä asioista, ja ajoissa liikkeellä, ja puhua ulos. Eikä se ole negatiivista vallankäyttöä. Negatiivinen vallankäyttö on selkään puukottaminen ja salassa toimiminen. Että niin kauan, kuin käytetään valtaa avoimesti ja tuodaan se esiin noin suusanallisesti. Suusanallinen vallankäyttö. Mutta se liittyy tähän demokraattiseen päätöksentekoon, että niin kauan kuin on avoin järjestelmä, kaikkia kuullaan ja kaikille on sama tieto, niin se vallankäyttökin on tätä viestinnällistä, ja mitä nyt moderni vallankäyttö tänä päivänä on. Tiedollista ja viestinnällistä, aktiivisuuden astetta. Jos sä olet passiivinen, et välitä tai laiska, niin et sä hirveästi vaikuta. Vallankäyttö on aika modernia tuossa. En oo ainakaan itse huomannut, että olisi takanapäin toimimista, että hyvin suoraan sanotaan kaikki, jolloin se vallankäyttökin on näkyvää.”

Haastatteluissa toistuu näkökulma siitä, että vallankäyttö ja konsensushakuisuus eivät istu yhden järjestelmän alle, mutta vallankäyttöä kuitenkin tilanteittain esiintyy. Lisäksi osa haastatteluista pitää vallankäyttöä sertifiointijärjestelmään liian voimakkaana sanavalintana ja määrittelee sen erilailla. Osa

näkee esimerkiksi vuoropuhelussa esiintyvän dominoivuuden vallankäytön sijaan yksinkertaisesti keinona, jolla pyritään edistämään oman sidosryhmän intressejä. Vuoropuhelussa käytettävät keinot määritellään täten tahosta ja aiheesta riippuen erilailla ja eri vahvuuksin. Vallankäytön esiintymisestä huolimatta konsensushakuisuuden sekä erityisesti eri intressiryhmittymien muodostamisen päätöksenteossa voidaan tulkita parantavan päätösten hyväksyttävyyttä. FSC:ssä intressit jaotellaan kategorioihin, joiden kautta näkemykset kanavoidaan neuvotteluun. Aineistossa usea näkee toisten näkemysten yli jyräämisen mahdottomana järjestelmään rakennetun, intressijaotteluin rakennettavan konsensushakuisuuden takia. Jyräämisestä voi seurata tyytymättömyyttä järjestelmän päätöksentekoon, mikä puolestaan vaikeuttaisi konsensuksen rakentamista. FSC:n hallituksessa todetaan ristiriitojen olevan avoimesti esillä ja niiden yhteensovittaminen näkyy selkeänä tavoitteena toiminnassa.

PEFC:ssä, jossa konsensus-päätöksenteon ympärille rakennettu struktuuri on löysempi kuin FSC:ssä ja intressikohtaista näkemysten tasaamista ei ole päätöksentekorakenteessa taattu, konsensushakuisuuden voidaan katsoa edellyttävän entistä laadukkaampaa vuorovaikutusta sidosryhmien välillä. Osa kuvailee PEFC:n hallituksessa toimivien sidosryhmien intressejä niin yhteneväisiksi, tai vastaavasti intressien kohdistuvan niin erityyppisiin asioihin, ettei päätöksenteossa herkästi synny ristiriitaisuuksia. Päätöksentekoa hallituksessa kuvataan kuitenkin myös niin vahvasti konsensushakuiseksi, että sidosryhmien odotetaan olevan mielipiteissään yhteneväisiä ja intressiristiriitoja saatetaan pitää piilossa. PEFC:n toiminnasta todetaan myös, että järjestelmän päätöksenteossa tavoitteena näyttäytyy taloudellisten intressien maksimoiminen, ja muut intressit eivät ole yhtä vahvasti päätöksenteossa läsnä. Toisaalta todetaan myös, että tiettyjen sidosryhmien intressien painottaminen osassa kysymyksistä ei välttämättä ole negatiivista, sillä intressit sidosryhmien välillä eivät herkästi törmää eikä ristiriitoja siksi aiheudu niin helposti. Mikäli joidenkin sidosryhmien intressejä näytetään painottavan järjestelmän päätöksenteossa enemmän, voidaan nostaa kysymys siitä, kuinka vaikuttavaksi muut osapuolet kokevat osallistumisensa olevan ja kuinka paljon hyötyä he kokevat toiminnasta saatavan. Vahva konsensushakuisuus yhdistettynä järjestelmään, jossa eri intressien edustusta ei ole taattu, voi täten aiheuttaa sen, että intressiristiriitoja ei nosteta yhtä avoimesti pöydälle. Mikäli sidosryhmät ovat erikokoisia ja niillä on vaihtelevasti resursseja päätöksenteossa käytettävissään, voi intressiristiriitojen esiin nostaminen olla osalle vaikeampaa kuin toisille. Vahvat intressit voivat tarkoittaa suurempia voimavaroja järjestelmän kehittämiseen, mikä neuvottelussa voi näkyä sidosryhmän valta-asetelman vahvistumisena. Toisaalta, jos intressit eivät niin herkästi törmää

tai aiheuta ristiriitoja, voidaan päätöksenteko kokea hyväksyttäväksi siitä huolimatta, että tiettyjä intressejä painotetaan.

Dominoivuuden ja vallankäytön ilmenemistä päätöksenteossa voidaan kuvata osin samalla kaavalla kuin epäluottamuksen esiintymistä konsensushakuisessa päätöksenteossa. Vallankäyttöä voi esiintyä päätöksentekoprosessissa, mutta mikäli konsensus saavutetaan, on sen työstäminen häivyttänyt vallankäytön ja epäluottamuksen pois. Onnistuneessa konsensuksessa, jossa jokainen osapuoli hyväksyy lopputuloksen eli päätös on legitiimi, dominoivuutta tai luottamuspuolaa ei esiinny.

Vallan myönteiset ja kielteiset merkitykset vuorovaikutuksessa

Vallan myönteisen ja kielteisen merkityksen erottaa se, mikäli vallankäytöllä edistetään yhteisön osallistuvuutta ja vuorovaikutusta, vai ei (Harisalo ja Miettinen, 77-81). PEFC:n neuvottelussa ilmeneviä intressieroja ja niiden kautta mahdollisesti harjoitettavaa vallankäyttöä tarkastellaan haastatteluissa yksioikoisemmin, eikä varsinaisia ongelmakohtia vuoropuhelussa toimijoiden välillä koeta. Yksi haastateltu toteaa esimerkiksi, ettei näe PEFC:n päätöksenteon argumentoinnissa vallankäyttöä, koska tunnelma eri toimijoiden välillä on niin välitön ja erimielisyydet nostetaan avoimesti keskusteluun. FSC:ssä karkeampien näkemyserojen, kuten standardien eriävien tulkintatapojen, todetaan aiheuttavan neuvottelussa enemmän työtä. FSC:n päätöksenteon keskustelutapaa kuvaavana seikkana todettiin, että tiedon antaminen viime tingassa voi olla vallankäyttöä argumentoinnissa. Suora keskustelukulttuuri on yhdelle viite siitä, ettei vallankäyttöä ilmene, kun taas toiselle haastatellulle aktiivinen ja suora argumentointi on aiemmin tässä kappaleessa kuvaillun mukaisesti osoitus vallankäytöstä päätöksenteossa. Haastatellut määrittelevät vallankäytön kyseisessä yhteydessä erilailla. Vallankäytön määrittäminen argumentoinnissa voi riippua myös käsiteltävästä asiasta. Mikäli se vallankäytöksi määritellään, voi suoran argumentoinnin nähdä molempien näkökulmien perusteella myönteisenä, osallistuvuutta edistävänä tekijänä päätöksenteossa, ja epäsuoran argumentoinnin, jota voi ilmetä esimerkiksi tiedon panttaamisen muodossa, kielteisenä vallankäytön keinona.

”Asioista pitäisi pystyä aina puhumaan asioina. Eli jos me puhutaan säästöpuiden monimuotoisuusvaikutuksista ni meidän ei pitäis perustella niitä taloudellisilla argumenteilla.

Ja silloinhan me ollaan siinä yksilökyvykkydessä keskustella niistä asioista. Toisaalta sitten, jos säästöpuiden määrä perustellaan vaikka vain niillä ekologisilla argumenteilla, niin me voidaan unohtaa se taloudellinen kestävyys siinä. Me voidaan ajatella niin, että hyvä, että optimaalinen tilanne talousmetsissä on, että lahoppuuta on yhtä paljon kuin luonnonmetsissä. Se on optimaalinen tilanne, mutta silloin taloudellinen pohja tippuu kokonaan pois sieltä. Jokainen asiahan on kompromissi joidenkin asioiden välillä. Siellä joudutaan puhumaan pelkästään taloudellisen kestävyuden näkökulmasta joistakin asioista, tai ei pelkästään, mutta se on yksi iso osa. Sit siellä tulee nää ympäristövaateet, ja sit siellä tulee myöskin tällöinen painostaminen esimerkiksi kampanjoimalla yrityksiä vastaan, tai luodaan tällöinen paine negatiiviselle valolle julkisuudessa, joka on onneks hyvin harvoin, mutta tällöisiäkin lausahduksia siellä välillä kuulee, että mennään asiakkaiden luo kertomaan tai jotain muuta.”

Vallankäytön ja intressien yhdistävä ongelmakohta metsäsertifioinnin päätöksenteossa ei niinkään ole intressien vastakkaisuus, vaan erot niiden voimakkuudessa. Aineistossa vuorovaikutuksen kannalta ongelmallisena näyttäytyy se, kuinka vahvat intressit kullakin sidosryhmällä on itse järjestelmään ja sen kehittämiseen. Kyseinen ilmiö näyttäytyy aineistossa selkeänä kahden, useassa haastattelussa toistuneen esimerkin kautta. Esimerkit liittyvät FSC:n päätöksentekojärjestelmän kamarijaotteluun, jonka kautta intressien ajaminen ja vallankäyttö näkyvät PEFC-järjestelmää tarkemmin. Kaikilla sidosryhmillä ei ole jokaiseen käsiteltävään asiaan yhtä vahvaa intressiä, ja osapuoli voi olla passiivisempi sellaisen kysymyksen suhteen, jonka osalta intressi ei ole yhtä vahva. Sosiaalinen kamari nimettiin usean haastattelun perusteella intresseissään hajanaisemmaksi verrattuna muihin kamareihin. Todettiin, että kamarin intressi sosiaalisissa kysymyksissä on vahva, mutta muissa kysymyksissä ei, ja sen takia kamarin työskentely nähdään ennakoimattomampana. Kyseinen voisi muodostua ongelmaksi, mikäli jouduttaisiin äänestämään, jolloin ratkaiseva osapuoli voisi olla sellainen, jonka intressi päätettävään asiaan on heikompi.

Konsensus-päätöksenteossa osapuoli, jolla on heikommat intressit, voi vaikuttaa siihen, minkälainen paine aiheen ympärille syntyy. Toisaalta aineistossa kuvataan myös vaikutusvaltaa ilmenevän enemmän tahoilla, joilla on yleisesti vahvemmat intressit metsäsertifiointiin. Vaikutusvalta näkyy esimerkiksi metsäsertifioinnin päätöksentekoon käytettynä henkilötyöaikana. Intressien vahvuuserot ja vallankäyttö näkyvät myös siinä, minkälaista vastuuta eri sidosryhmät kantavat järjestelmästä ja sen

ylläpidosta. FSC:ssä ympäristökamari keskittyy standardien laadun parantamiseen, ja on mukana järjestelmässä kamarijaottelun suomien vaikutusmahdollisuuksien takia. Ympäristökamarin prioriteettina ei ole markkinoida FSC:tä. Taloudellisessa kamarissa sidosryhmien intresseissä on puolestaan lisätä FSC:n pinta-alaa Suomessa, jotta sertifioitua puuta olisi markkinoilla yhä enemmän. Taloudellisia intressejä edustavilla sidosryhmillä on järjestelmässä suurin taloudellinen vastuu, mikä myös vaikuttaa päätöksenteon neuvotteluasetelmaan.

Kun intressit järjestelmään ovat erilaiset ja vahvuuksiltaan eritasoiset, näkevät eri sidosryhmät myös järjestelmän menestymisen eri tavalla, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, miten järjestelmässä argumentoidaan ja mitä painotetaan. Vallankäyttöä argumentoinnissa tarkastellaan aineistossa niin neuvottelutaitojen, asiantuntijuuden kuin konfliktisidonnaisuuden tai julkisen painostamisen näkökulmasta. Useita intressejä yhdistävässä järjestelmässä, jossa jokaisen päätöksentekoon osallistuvan argumentointi on sidottu tiettyyn sidosryhmään ja erityisesti FSC:n tapauksessa kategorisoitu tiettyä intressiä painottavaan kamariin, vallankäyttöä voikin olla vaikea kovin rajatusti määritellä.

”FSC:n päätöksenteossa ongelmallista on se, mikä vallankäyttöönkin tulee, että kenellä on se FSC-sertifikaatti, no se on yrityksillä, ja yritykset vastaa että sitä sertifikaattia noudatetaan ja kansainvälisen FSC:n ja Suomen FSC:n vaatimuksia noudatetaan, ja niitä on hirveen iso pino. Sit meillä on vaikkapa ympäristöjärjestöt, joilla ei ole mitään velvoitteita FSC:n suuntaan, he voivat periaatteessa toimia täysin haluamallansa tavalla.”

Aineistossa on vain yksittäisiä esimerkkejä vallankäytöstä kontrolloivassa tai tavoitteellisessa merkityksessä, ja pääosin vallankäyttö argumentoinnissa tulkitaan hyväksyttäväksi, konsensusta rakentavaksi keinoksi. Seuraava esimerkki havainnollistaa kuitenkin monipuolisesti kielteisen ja myönteisen vallankäytön eroja ja niiden näkymistä sertifioinnin päätöksenteossa, minkä takia haluan sen analyysiin sisällyttää. Harisalon ja Miettisen (2010, 78-79) näkökulman mukaisesti vallankäyttö heikentää vuorovaikutusta mikäli se nähdään tavoitteena, eikä keinona yhteisen tavoitteen nimissä. Valta voi olla kielteistä, jos sillä tavoitellaan voimaa tai kontrollia, ja neutraali työkalu, jos sillä tavoitellaan yhteisen edun kehittämistä (Fairholm 2009, XIV-XVI). Painostus nimettiin yhtenä kielteisenä vallankäytön keinona aineistossa. Verkostomaisessa ja vapaaehtoisessa järjestelmässä

julkisuutta voidaan käyttää hyväksi paineen ja negatiivisen valon luomiselle asioissa, joista päätöksenteossa ei päästä yhteisymmärrykseen tai kompromissiin. Kyseisen asetelman hyväksikäyttäminen liittyy myös vastuuseen järjestelmästä. Osalla sidosryhmistä on järjestelmässä ”enemmän pelissä”, ja hyvän julkisuuskuvan ylläpitäminen on sertifioitujen tuotteen myymisen ja sertifiointin ylläpitämisen kannalta olennaista. Toisille sidosryhmille järjestelmä on vaikuttamistyökalu kestävämmän metsätalouden kehittämiseksi, ja yhteistä päämäärää lähestytään osallistumisen ja vaikutusmahdollisuuksien, ei niinkään järjestelmän kasvattamisen näkökulmasta.

Negatiivisen valon luominen julkisuuteen on vallan tavoitteellista käyttöä siinä mielessä, että pyritään saamaan dominoivampi asema kiristämällä jotakin toista osapuolta. Tällä tavoin vaatimukset kohdistuvat enemmän tiettyyn sidosryhmään, ja hyötyjenjako - minkä tasavertaisuus Harisalon ja Miettisenkin mukaan on edellytys vuorovaikutusta edistävälle vallankäytölle - voidaan nähdä epätasaisena. Kyseisenlainen asetelma heikentää luottamuspääomaa ja vaikeuttaa vuorovaikutusta osapuolten välillä, minkä johdosta yhteistä tavoitteellisuutta on vaikeampi löytää.

5.3.3 Demokraattiset piirteet konsensus-päätöksenteossa

Haastateltuja pyydettiin konsensuksen rakentamisen rinnalla kuvailemaan metsäsertifiointijärjestelmien demokraattisia ominaisuuksia äänestämiskulttuurin ja oikeudenmukaiseksi koetun lopputuloksen nimissä. Demokraattiset piirteet näkyvät kummassakin järjestelmässä siten, että niissä on mahdollisuus ratkaista käsiteltävä asia äänestämällä, FSC:ssä kamareittain ja PEFC:ssä sidosryhmäedustuksen mukaan jakautunein äänin. Järjestelmissä noudatetaan käytännössä konsensus-päätöksentekoa eikä äänestämisestä ole kummassakaan kokemusta. Rakenteellisesti äänestysdemokratia kuitenkin mahdollistuisi kummassakin järjestelmässä Suomen tasolla.

”Tietysti yksinkertaisuudessaan demokraattinen päätöksentekojärjestelmä on enemmistön mukaan menemistä. Siinä mielessä tämäkään ei ole puhtaasti demokraattinen, koska täällä enemmän tai vähemmän korostuu, että pyritään siihen konsensukseen.”

Oikeudenmukaisuuden kannalta konsensus-päätöksenteon kuvataan ylittävän demokraattisen äänestämisen, sillä se ottaa parhaimmillaan jokaisen osapuolen näkemyksen tasavertaisesti huomioon.

Konsensuksen oikeudenmukaisuus perustuu siihen, ettei ole voittajia tai häviäjiä, vaan äänestyksessä vähemmistöön jäävän näkemys otetaan entistä paremmin huomioon. Konsensuksen oikeudenmukaisuus perustuu kuitenkin siihen, että jokainen osapuoli on kokenut siihen johtavan prosessin oikeudenmukaiseksi ja vuorovaikutuksen laadukkaaksi. FSC:ssä koetaan jokaisella kamarilla olevan vuoropuhelussa oma asemansa ja jokaisen kamarin kannat pyritään myös ottamaan huomioon. Konsensuksen prosessia kuvataan aineistossa PEFC:n osalta esimerkiksi siten, että jonkin tahon vahva näkökulma nousee muita sitkeämmin esille ja voittaa. PEFC:ssä todetaan lisäksi vahvojen sidosryhmien, kuten metsänomistajanomistajien ja teollisuuden, olevan keskeisessä asemassa neuvotteluissa, ja asioiden eteenpäin vieminen edellyttää muilta sidosryhmiltä tavallista suurempaa aloitteellisuutta.

”Konsensus on vähän semmoinen, että se voi olla hyvinkin demokraattinen, ja sitten se voi olla, että se jopa tässä tapauksessa ylittää demokratian, että se ottaa entistä enemmän huomioon sen vähemmistöönkin jäävän näkemyksen. Mut joskus se voi tietysti olla, en sitä sen tarkemmin ole analysoinut, mut joskushan konsensus saavutetaan kun ollaan vaan tarpeeksi sitkeitä, ja sit kuitenkin ehkä siellä rupeaa voittamaan se jonkun vahvan tahon näkemys.”

FSC:n näkökulma demokraattisuudesta perustuu tiettyyn määrään ääniä/intressi, ja PEFC noudattaa ”yksi ääni osallistujaa kohden” -rakennetta. Vaikka äänestystilannetta vältetään molemmissa järjestelmissä, on se kummankin yhdistyksen sääntöjen mukaan mahdollinen. Haastateltujen näkemykset oikeudenmukaisesta äänestysrakenteesta jakautuvat selkeästi kahteen leiriin. Osa kokee metsäsertifioinnin kaltaisen järjestelmän äänestysrakenteen olevan epädemokraattinen, mikäli jokainen mukana oleva sidosryhmä ei saa omaa, itsenäistä ääntään konsensus-päätöksenteon lailla myös mahdollisessa äänestystilanteessa esille. Osa puolestaan kokee, että demokraattisuus äänestysrakenteessa merkitsee sitä, että kaikki kolme metsäsertifioinnin ympärille määriteltyä intressi-osa-aluetta saavat tasaisen äänioikeuden ja huomioidaan osallistuvien sidosryhmien määrästä huolimatta tasapuolisesti. Tasavertainen intressijako edustaa metsäsertifioinnin tavoitteellista tasapainoa ympäristö-, sosiaalisten ja taloudellisten intressien välillä.

”Demokratia on sitä, että yksi mies, yksi ääni. PEFC:ssä se toimii, siel on 40 tahoja jotka osallistuu standardin tekemiseen, ja siinä on tilanne missä on yksi mies, yksi ääni. Ensin pitää

käydä neuvotteluja, pitää saada kaikki näkökulmat, pitää pystyä keskustelemaan, kaikkien pitää olla valmiita tekemään kompromisseja. Jos tulee asioita jotka siihen vaikuttaa, vaikkapa vaatimuksiin, ja voidaan loppupeleissä tehdä yksi mies/yksi ääni. FSC ei ole sen takia demokraattinen mun mielestä, että siinä on vain kolme osapuolta. Siel on taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristökamari, ja kaikilla 1/3 äänistä. Ja sitten se, että vaatimukset kohdentuvat pelkästään yhteen kamariin, kun taas PEFC:llä, toki siellä on organisaatioita joihin ne vaatimukset eivät kohdistu, että osittain sama ongelma, mutta siellä on myöskin esimerkiksi maanomistajat edustettuina, siellä on teollisuus edustettuna, siellä on virkistyskäyttäjät edustettuina, että siellä on myöskin sellaisia tahoja, joihin se kohdentuu, lopputulos tulee näkymään. Osittain sama ongelma, mutta siellä kun niitä jäseniä niin paljon enemmän kuin se kolme, niin se tuottaa loppupeleissä sen demokraattisen päätöksenteon sitten siellä. Ja niiden tahojen intressi ei ole vain ympäristö, sosiaalinen tai taloudellinen. Monella on kuitenkin laajempi kuin yhden kamarin näkemys. FSC:ssä, kun se tulee kamareittain, niin on pakko myöskin miettiä mikä on kamarin näkökulma tähän asiaan eikä vain se oma, kun PEFC:ssä sä edustat organisaatiota ja organisaatiolla on näkemys, ja kun niitä on riittävän paljon, syntyy demokraattinen päätöksenteko.”

Koska metsäsertifiointijärjestelmien päätöksentekorakenteissa korostetaan joko sidosryhmäkohtaista tai intressikohtaista edustusta, nähdään vastuunkanto metsäsertifioinnista myös kahdella eri tavalla. Äänioikeuden jakaminen intressiryhmittymiin voidaan kokea aineiston perusteella näkökulmia rajoittavana tekijänä. PEFC:ssä sidosryhmä edustaa itseään, mikä voi myös tarkoittaa yhdistelmää useasta intressistä. Kolmijakoisen intressinäkökulman kannalta tasapuolinen lopputulos olisi se, että kaikki määritellyt intressit olisivat järjestelmän päätöksenteossa edustettuina tasavertaisin äänimäärin. Yksi näkökulma on, että koska PEFC:hen saa tulla jäseneksi mikä sidosryhmä tahansa ja standardityöryhmä on eriytetty muusta päätöksenteosta ja täten mahdollistaa myös jäsenistöä laajemman osallistumisen, on tasavertaisen edustuksellisuuden ylläpitämiseksi tehty se, mitä on voitu. Lisäksi todetaan, että päätöksentekoon osallistuva kantaa omalta osaltaan vastuuta päätöksenteon oikeudenmukaisuudesta ja siitä, että tuo esiin oman näkökulmansa ja ylläpitää avointa vuoropuheluyhteyttä tasavertaisen päätöksen mahdollistamiseksi. Tämä puolestaan edellyttää tasavertaisia neuvottelulle rakennettuja puitteita päätöksenteossa. Säännöstelemättömissä puitteissa on vaikeampaa varmistaa, että neuvottelu todella on tasavertaista. PEFC:n osalta todetaan, ettei

järjestelmän vahva konsensushakuisuus, joka näyttäytyy vuorovaikutuksessa vahvempana kuin FSC:ssä, jätä demokratialle paljoa tilaa. Kyseinen näkyy hallituksessa vahvemmin kuin standardityöryhmässä, jossa todetaan demokratian toteutuvan paremmin. PEFC:n puolella todetaan tarvittavan enemmän aloitteellisuutta ja aggressiivisempaa otetta näkemyksien huomioimiseksi neuvotteluissa.

”Yritysmailmassahan demokratia on ääni per euro, niinku jossain yhtiökokouksessa äänestetään suoraan osakkeiden määrällä. Sit taas tässä on ihan toisinpäin, niinku pitääkin olla mun mielestä, koska tää ei kumminkaan oo mikään yritys, vaan tää on järjestelmä jonka tavoitteena on edistää tätä tasapainoa näiden intressien välillä.”

Näkemyks siitä, miten äänestys tulee toteuttaa ja sidosryhmäedustus rakentaa, kuvastaa metsäsertifiointijärjestelmien eriäviä ajatusmalleja demokraattisesta päätöksenteosta oikeudenmukaisen äänen jakautumisen ja päätöksenteon suhteen. Konsensus-päätöksenteon lähtökohdat ovat väistämättä erilaiset kahdessa järjestelmässä, joissa päätöksenteon puitteet on rakennettu eri ajatusmalleista. Yhdessä intressieroja korostetaan, mutta toisaalta intressien tasavertainen edustus varmistetaan, ja toisessa intressijakautumista vältetään ja yhteinen näkemys on lähtökohtana, mutta edustuksellisuus jää yksittäisten sidosryhmien varaan.

6 Johtopäätökset

6.1 Hallintamalleina säännöstelty ja säännöstelemättömämpi

FSC ja PEFC ovat päätöksentekorakenteiltaan hyvin erilaisia ja niitä hallinnoidaan ikään kuin eri suunnista. PEFC:n ”alhaalta ylöspäin” –ajattelulla liikkuva hallintamalli ja FSC:n päinvastainen ”ylhäältä alas” –ajattelu näkyvät aineiston perusteella selkeästi myös päätöksenteon vuorovaikutuksessa. Järjestelmien toisistaan poikkeavat hallintamallit heijastuvat aineiston perusteella myös neuvottelukulttuuriin, mikä vaikuttaa siihen, miten päätökset loppujen lopuksi rakennetaan.

FSC:ssä kansainvälinen taso tuottaa kansallisella tasolla järjestelmää edistävälle yhdistykselle huomattavasti töitä pyytämällä palautetta toiminnastaan ja kommentteja tehtävistä ratkaisuksista. Sidosryhmillä on rajatusti aikaa ja resursseja reagoimiseen. Osa haastatelluista kokee kansainvälisten standardien yhteensovittamisen Suomeen FSC:ssä haasteeksi, sillä Suomen metsänomistusrakenne on monesta muusta jäsenmaasta poikkeava eikä standardeja pysty välttämättä sellaisenaan soveltamaan. Jatkuva työmäärä vaikuttaa sidosryhmien asenteisiin järjestelmää kohtaan, ja siihen, mikä lopulta koetaan merkitykselliseksi työksi metsäsertifiointin kehittämisen kannalta. FSC:n epäsuomalaisuutta korostavat myös haasteet järjestelmän kolmikamarisuuden soveltamisessa suomalaiseen yhdistyskulttuuriin. FSC:ssä jäsenten toimintaa säännöstellään yksityiskohtaisemmin muun muassa tarkan päätöksentekorakenteen muodossa, kun puolestaan PEFC:ssä tarkempaa säännöstelyä päätöksenteossa pyritään Suomen tasolla välttämään. PEFC:n lähtökohdat ovat kansallisissa metsäsertifiointijärjestelmissä, jotka on tuotu yhteisen, kansainvälisen kattojärjestelmän alle. Kansainvälinen järjestelmä vaikuttaa kuitenkin myös PEFC:n säännöstelyyn esimerkiksi sikäli, että päätöksenteon dokumentointiin on tullut kansainväliseltä tasolta tarkempia vaatimuksia.

PEFC:n säännöstelemättömämpi malli ja FSC:n säännöstellympi malli näkyvät aineiston perusteella selkeästi paitsi päätöksentekorakenteiden huomattavissa eroissa, myös sidosryhmien välisessä vuorovaikutuksessa. PEFC:ssä päätöksiin ei palata eivätkä ne ”pysy pöydällä” samalla tavalla kuin FSC:ssä, jossa keskustelu aihepiireistä on jatkuvampaa. FSC:ssä strateginen työ ja standardien kehittämistyö eivät jakaudu yhtä selkeästi omiin keskustelufoorumeihinsa, kuten ne PEFC:ssä jakautuvat. PEFC:ssä arkisempi päätöksenteko ja standardien kehittämiseen liittyvä päätöksenteko

jakautuvat FSC:n lailla omiin toimielimiinsä. PEFC:ssä kyseinen näkyy kuitenkin myös varsinaisessa vuorovaikutuksessa siten, että tiettyyn toimielimeen kuuluvat aiheet saadaan pidettyä sen sisällä, eikä keskusteluun oteta sellaista, mikä ei toimielimeen kuulu. FSC:ssä keskustelu polveilee usean haastatellun kokemuksen mukaan aiheisiin, jotka eivät tietyn päätöksentekoelementin toimenkuvaan, kuten yhdistyksen hallitukselle, kuulu. Strategisempi kehittäminen käy tämän johdosta kansallisella tasolla haastavammaksi. FSC:ssä yksi syy keskustelun polveilemiseen on intressierojen värikkyyys, mikä osaltaan vaikuttaa päätöksenteon tuloksellisuuteen. FSC:ssä päätöksentekorakenne turvaa tasapuolisen intressien huomioimisen, kun PEFC:ssä huomioiduksi tuleminen edellyttää päätöksentekorakenteen johdosta vuorovaikutukselta enemmän.

Vaikka neuvottelukulttuuri kussakin metsäsertifiointijärjestelmässä on päätöksentekorakenteiden kautta osittain sisäänrakennettu, voi se sidosryhmämuutosten kautta muokkautua. Kansallisesta FSC:stä puuttuvat pienmetsänomistajat, ja sosiaalinen kamari on intresseiltään hajautunut. Sosiaalisen kamarin vahvistuminen muokkaisi ainakin kamarin sisäistä keskustelua, mutta saattaisi vahvistaa kamarin intressejä joitakin muitakin kysymyksiä kohtaan, ja pienmetsänomistajien mukaantulo muuttaisi puolestaan taloudellisen kamarin dynamiikkaa. Ympäristöjärjestöjen osallistuminen PEFC:iin toisi kirjavuutta intresseihin, mikä luonnollisesti vaikuttaisi konsensuksen rakentamiseen. Mielenkiintoinen kysymys onkin, miten tällä hetkellä epätodennäköisen sidosryhmän liittyminen järjestelmään lopulta vaikuttaisi päätöksentekorakenteisiin ja konsensus-päätöksenteon pitämiseen nykyisessä muodossaan.

6.2 Sosiaalisen pääoman rakentaminen sidoksissa intressien vahvuuteen

Luottamus ja epäluottamus näyttäytyvät tämän tutkielman käsitteellisessä tarkastelussa aineiston lailla rinnakkain. Käsitteinä ne ilmenevät kuitenkin mustavalkoisempina ja eritellympinä vuorovaikutuksen ominaisuuksina. Metsäsertifioinnin päätöksenteossa luottamus ja epäluottamus ”harmaantuvat” käsitteinä, sillä niiden ilmenemiseen vaikuttavat esimerkiksi vaihtelevat taustat eri sidosryhmien ja niiden edustajien välillä sekä sidosryhmien suhteet metsäsertifioinnin ulkopuolella. Luottamus ja epäluottamus eivät myöskään näyttäydy niin selkeinä - tai mustavalkoisina - aineistossa. Osa kokee järjestelmien pitävän huolen siitä, että epäluottamusta tai luottamusta ei päätöksenteossa esiinny ollenkaan, ja osa kuvailee kyseisten hälvenevän neuvotteluprosessin edetessä, jotta konsensus saadaan muodostettua.

Erityisesti FSC:tä koskevassa aineistossa näkyi lisäksi se, että päätöksenteon osapuolille luottamus on kokemuksena vaihteleva. Tarve luottamukseen on sidoksissa siihen, kuinka voimakkaasti sidosryhmä haluaa sertifiointiin osallistua ja kuinka riippuvainen itse sidosryhmä sertifiointin menestymisestä on. Vahvat intressit muodostavat riippuvuutta järjestelmään, kuten aineiston perusteella oli tulkittavissa. Aineistossa voi myös havaita kokemuseroja luottamuksessa riippuen siitä, kummassa järjestelmässä on osallisena. Päätöksenteko- ja osallistujarakenteet muokkaavat tarvetta luottamuksen rakentamiselle osapuolten välillä, ja FSC:ssä sosiaalisen pääoman voidaan katsoa lähtökohtaisesti olevan matalammalla tasolla ryhmässä kuin mitä se on PEFC:ssä, jossa yhteisymmärrys löytyy nopeammin ja sovittuja asioita ei tarvitse nostaa keskusteluun päätöksenteon jälkeen.

Henkilötason vuorovaikutuksen voidaan aineiston perusteella tulkita kasvattavan sosiaalista pääomaa sidosryhmien välillä metsäsertifiointin päätöksenteossa. Samalla on kuitenkin todettava, että henkilötason vuorovaikutuksen merkitys vaihtelee haastateltujen välillä huomattavasti. Henkilötason vuorovaikutuksen kuvataan aineistossa hälventävän epävarmuutta ja ennakkoluuloja päätöksentekoon osallistuvien välillä. Epävarmuutta kuvataan päätöksenteon vuorovaikutuksessa esiintyvän myös epäluottamuksesta irrallisena. Epävarmat olosuhteet tai epävarmuus jonkin sidosryhmän tarkoituksista ei aineiston perusteella välttämättä tarkoita sitä, että kyse olisi epäluottamuksesta. Luottamuksen ja epäluottamuksen kokemukset vaihtelevat haastateltujen välillä esimerkiksi siten, että osa kokee luottamuspääoman jotakin tiettyä osapuolta kohtaan olevan pitkälti henkilökemiaan sidoksissa oleva seikka, ja osa kokee sen vaihtelevan käsiteltävien aiheiden mukaan. Osalle henkilökemia näyttäytyy päätöksenteon vuorovaikutuksessa tärkeämpänä tekijänä kuin toisille.

Avoin keskustelu ja yhteiset tavoitteet havainnollistavat luottamuspääoman ja sitä kautta sosiaalisen pääoman määrittelyä metsäsertifiointin päätöksenteossa. Sosiaalisen pääoman ja luottamuspääoman rakentaminen perustuu siihen, minkälainen tarve todelliselle vuorovaikutukselle ja luottamukselle päätöksentekoon osallistuvilla on. Luottamuspääomaa havainnollistavana seikkana näkyi keskustelun avoimuus. Luottamuspääoman rakentamista ilmentävänä seikkana voidaan mitata kunkin sidosryhmän tarve avoimeen keskusteluun ja intressiä järjestelmään yleensä. Luottamuspääomaa koettiin tarvittavan päätöksenteon etenemiseksi ja sitä koettiin myös rakennettavan läpi päätöksentekoprosessin. Keskustelussa luottamuspääomaa koettiin olevan, mutta kaikissa tilanteissa sitä ei voida pitää vahvana.

Keskustelu osapuolten välillä koetaan avoimeksi, mutta luottamus osapuolten välillä ei ole niin vahvaa, että keskustelu olisi täysin avointa. Aineiston perusteella on havaittavissa, että avointa keskustelua ja luottamusta tarvitaan konsensuksen työstämiseen ja sen saavuttamiseen, mutta konsensuksen saavuttamiseksi luottamusta ei välttämättä tarvitse tietoisesti johonkin tiettyyn osapuoleen erikseen rakentaa.

6.3 Konsensus kompromissina ja yhteisymmärryksenä

Luottamus- ja sosiaalista pääomaa kasvattavina tekijöinä ovat myös yhteiset tavoitteet ja intressit järjestelmässä. Yhteisen vision avulla konsensus saavutetaan vaivattomammin, ja järjestelmää on helpompi kehittää yhtenäiseen suuntaan. PEFC:ssä sosiaalista pääomaa näyttää aineiston perusteella olevan toimijoiden välillä entuudestaan enemmän, sillä neuvottelut ovat helpompia ja yhteisymmärrys saavutetaan. Aineiston perusteella PEFC:ssä on yhtenäisempi näkemys, ja konsensus on lähempänä yhteisymmärrystä kuin kompromissia. Konsensushakuisuus voidaan toisaalta nähdä PEFC:ssä niin vahvana, että sidosryhmiltä odotetaan yhteneväisyyttä ja ristiriitoja ei nosteta yhtä herkästi keskusteluun kuin FSC:ssä. Koska intressierot ovat FSC:ssä karkeampia, on luonnollista, että konsensuksen saavuttaminen on vaikeampaa. Vaikeammin saavutettavaa konsensusta kuvaa se, että erinäisiin kansainväliselle tasolle tehtäviin konsultaatioihin lähetetään kamareista erilliset kommentit, ja että aineistossa konsensusta kuvataan pikemminkin kompromissina kuin yhteisymmärryksenä. Tärkeä aineistossa noussut näkökulma on myös se, missä tilanteissa metsäsertifiointin päätöksenteossa konsensusta varsinaisesti tarvitaan. FSC:ssä ilmenee konsensuksen saavuttamisen vaikeutta ainoastaan kamareiden välillä, sillä aineiston perusteella kamareiden sisällä yhteisymmärrys on poikkeuksetta vaivatonta saavuttaa.

FSC- ja PEFC-järjestelmät ovat luoneet omanlaisensa neuvottelukulttuurit ja puitteet vuoropuhelulle. PEFC:ssä intressejä ei ole kategorisoitu ja osallistujat edustavat järjestelmän päätöksenteossa yksinomaan organisaatiotaan. FSC:ssä puolestaan edustetaan kamarin sisällä omaa organisaatiota, mutta kamareiden välisessä keskustelussa hallituksen ja standardityöryhmän työskentelyssä myös kamaria kokonaisuutena. Neuvottelupöytä on aina osallistujiensa näköinen, ja koska FSC:ssä on intresseiltään PEFC:tä monenkirjavampia sidosryhmiä mukana, on päätöksenteko hitaampaa ja konsensuksen saavuttaminen vaikeampaa. Kamareihin jakaminen luo asetelman, jossa tiettyyn

intressikategoriaan on asetuttava vaikka taho olisikin kiinnostunut useamman intressin edistämisestä järjestelmässä. Kamareihin jakamisen vaikutusta siihen, ajaako päätöksentekoon osallistuva oman kamarinsa intressien ohella myös toiseen kamariin kuuluvia intressejä, on kuitenkin mitattava tapauskohtaisesti. Aineiston perusteella konsensuksen ylläpitäminen erityisesti ympäristö- ja talouskamarin välillä koetaan FSC:ssä hankalaksi, minkä perusteella kamarijako näyttäisi ryhmittävän intressiosapuolia oikeisiin kohteisiinsa. PEFC:ssä osallistujia ei ole lähtökohtaisesti jaettu ryhmiin intressien perusteella, mutta vastakkain asetellut tilanteet sidosryhmien kesken ratkaistaan organisoimalla keskusteluyhteyttä konfliktiosapuolten välille - kuten esimerkiksi standardityöryhmässä - muodostamalla vaikeammille kysymyksille alatyöryhmiä, joissa kompromissi haetaan valmiiksi ja esitetään sen jälkeen muulle ryhmälle. Kyseisenlaisia työkaluja käytetään myös FSC-järjestelmässä, mutta päätöksentekoon luodun kamarijärjestelmän puitteissa. Koska PEFC:hen osallistuvien sidosryhmien intressiristiriidat eivät ole niin voimakkaita, on konsensuksen saavuttaminen järjestelmässä helpompaa ja kun se jossakin kysymyksessä on saavutettu, ei siihen tarvitse palata. FSC:ssä neuvotteluja yhteisymmärryksestä käydään jatkuvasti, ja konsensuksen ylläpitäminen on karkeammista intressiristiriidoista johtuen haastavampaa.

Aineistossa koettiin intressien erilaisuus sidosryhmien välillä monella tapaa. Riippuen sidosryhmästä intressejä saatettiin kutsua vastakkaisiksi. Useampi taho piti vastakkaisia intressejä myös vääränä sanavalintana kuvaamaan järjestelmässä tapahtuvaa konsensuksen rakentamista. Intressit voidaan nähdä jo lähtökohtaisesti niin erityyppisiin kysymyksiin kohdistuneina, ettei niitä voi asettaa vastakkain, vaan ne pikemminkin täydentävät toisiaan neuvottelupöydässä. Intressi tiettyyn kysymykseen ilmenee kullakin sidosryhmällä eri voimakkuuksin, mutta mikäli intressien voimakkuudet kysymykseen kohtaavat ja tavoitteet käsiteltävään asiaan eroavat toisistaan merkittävästi, kestää konsensuksen rakentaminen kauemmin.

Konsensuksen ja sitä kautta toimijoiden välisen luottamuksen ja onnistuneen vuoropuhelun edellytyksinä toistuivat aineistossa avoimuus, kaikkien osapuolten kunnioittaminen ja kaikkien kuuleminen. Kyseiset nousivat esille sidosryhmästä ja metsäsertifiointijärjestelmästä riippumatta. Lähtökohdat onnistuneelle vuorovaikutukselle päätöksenteossa nähtiin täten lähtökohdista riippumatta samanlaisina, mutta erilaisina nähtiin se, minkälainen päätöksentekorakenne on demokraattinen ja oikeudenmukainen. Koska molemmat järjestelmät perustuvat konsensus-päätöksentekoon, pyritään

äänestämistä välttämään. Aineistossa ei ilmennyt tapausta, jossa äänestämistilanteeseen olisi päädytty, eikä demokraattisuutta äänestämisen muodossa täten ole järjestelmissä Suomen tasolla kokeiltu.

Aineiston perusteella PEFC:n ja FSC:n sidosryhmät näkevät demokratian toteutumisen eri tavoin, josta voi vetää johtopäätöksen, että haastateltujen kokemusten perusteella kaksi eri tavalla rakennettua järjestelmää voi molemmat käsittää demokraattisina. Samalla on muistettava, että molemmat järjestelmät karttavat Suomen kontekstissa äänestämistä ja pitäytyvät ensisijaisesti konsensuspääöksenteossa. Demokraattisen päätöksenteon piirteitä näkyy järjestelmissä äänestysmahdollisuuden kautta, mutta äänestystä ei ole tarvinnut käyttää, sillä konsensushakuinen päätöksenteko on tähän mennessä onnistunut. Järjestelmien päätöksenteossa siis priorisoidaan samoja seikkoja, vaikka rakenteet toisistaan huomattavasti eroavatkin.

7 Lopuksi

Vuorovaikutuksen merkitysten ja sen tuloksellisuuden tutkiminen metsäsertifioinnin päätöksenteossa opetti ennen kaikkea sen, miten järjestelmän rakenteen taakse voi ulkopuolisena katsoa. Kummastakin tarkastellusta metsäsertifiointijärjestelmästä voi saada valtamedian kautta omanlaisensa profiloituneen kuvan, ja se on osattava tutkijana jättää huomiotta.

Kahden metsäsertifiointijärjestelmän päätöksentekokulttuurin näkökulmasta tulkittuna konsensus saa ratkaisuna kahdet kasvot. Konsensus ei olekaan pelkästään neuvottelemalla saavutettavaa, mahdollisimman pitkälle vietyä yhteisymmärrystä, vaan yhteisymmärryksen voimakkuus näyttäytyy ryhmästä riippuen hyvin eri tavoin. Tämän tutkielman perusteella vähemmän säännöstellyssä rakenteessa, jossa ryhmän osapuolia ei ole rakenteellisesti intressien perusteella jaoteltu, konsensus pysyy yllä vaivattomammin. Yhdeksi perusteluksi voidaan tulkita se aineistossakin esiin noussut seikka, että sidosryhmiä ei ole päätöksenteossa lähtökohtaisesti lokeroitu, vaan jokainen voi edustaa puhtaasti itseään ja näin konsensuksen rakentamiselle on asetettu selkeämmät lähtökohdat. On kuitenkin otettava huomioon, että PEFC:ssä intressierot eivät ole yhtä voimakkaat kuin FSC:ssä, ja vahvemman ja kestävämmän konsensuksen rakentaminen on sen takia lähtökohtaisesti helpompaa. Tutkijan on täten aineistoa käsitellessään tulkintansa taustalla muistettava järjestelmien välillä

ilmenevät erot osallistujien intressien suhteen, ja ymmärrettävä, että vuorovaikutuksen lähtökohdat ovat jo siltä pohjalta, riippumatta järjestelmän rakenteesta, hyvin erilaiset.

Tutkielmassa ei ole käsitelty sertifiointistandardien eroavaisuuksia, mikä olisi luonut vertailevampaan lähtökohdan sille, mitä järjestelmät saavat aikaan. Vertailevan näkökulman takia päädyinkin rajaamaan sertifiointisisällön pois tutkielmasta. Näkökulma olisi kuitenkin tuonut lisäulottuvuuden tulokselliseen ajatteluun konsensuksen rakentamisesta. Järjestelmien standardien vahvuuksia ja intressiosa-alueiden toteutumista tarkastelemalla konsensuksen tarve hahmottuisi selkeämmin, ja sidosryhmäedustuksen vaikutus järjestelmissä ilmentyisi tuloksen kautta. On kuitenkin samalla huomioitava, että mikäli sidosryhmä on osallisena järjestelmässä, on oletettavaa, että taho kokee hyötyvänsä järjestelmästä tai saavansa aikaan jotakin merkittävää sen kautta. Kyseistä pidän itse perusteena sille, että tämäntyyppisessä vuorovaikutustutkimuksessa ei välttämättä ole rakentavaa nostaa esille järjestelmien eroja varsinaisten tulosten kautta, sillä vapaaehtoiseen järjestelmään osallistuminen ilmentää sitä, että osallistujat kokevat vaikuttavansa lopputulokseen.

Konsensushakuisesti toteutettavaa päätöksentekoa on tutkittu tässä tutkielmassa esimerkillisestä näkökulmasta, sillä kummassakin metsäsertifiointijärjestelmässä on onnistuttu ylläpitämään konsensuskulttuuria tavalla tai toisella. Konsensuksen ja suoran vuoropuhelun todellinen tarve olisi havainnollistavaa selvittää päinvastaisen kohteen kautta, eli ympäristössä, jossa nojaututaan esimerkiksi äänestämiseen. Konsensus-päätöksenteon potentiaali kulminoituu vapaaehtoiseen järjestelmään, joka on riippuvainen niin laajasta hyväksynnästä järjestelmän ulkopuolella kuin myös monipuolisesta sidosryhmäedustuksesta.

Ympäristöpoliittisten rakenteiden tarkastelu vuorovaikutustutkimuksen kautta avaa mahdollisuuden paitsi syvemmälle ymmärrykselle siitä, mihin rakennetta tarvitaan, mutta myös sille, mitä rakenne ei huomioi. Konsensushakuinen päätöksenteko määrittyy kahdessa metsäsertifiointijärjestelmässä erilailla, ja järjestelmät huomioivat sidosryhmien kannalta erityyppisiä osallistuvuutta monipuolistavia seikkoja.

Lähteet

Kirjallisuus ja verkkolähteet

Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino, Tampere.

Boström, Magnus & Mikael Klintman 2011. Eco-standards, product labelling and green consumerism. Palgrave Macmillan, Lontoo.

Cashore, Benjamin 2002. Legitimacy and the privatization of environmental governance: How non-state market-driven (NSMD) governance systems gain rule-making authority. *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions*. Vol. 15, No. 4, 503-529.

Cashore, Benjamin, Graeme Auld & Deanna Newsom 2004. *Governing through markets – Forest Certification and the emergence of non-state authority*. Yale University Press, New Haven.

Cashore, Benjamin, Elizabeth Egan, Graeme Auld & Deanna Newsom 2007. Revising Theories of Nonstate Market-Driven (NSMD) Governance: Lessons from the Finnish Forest Certification Experience. *Global Environmental Politics*. Vol. 7 No. 1, 1-44.

Eden, Sally 2008. The work of environmental governance networks: Traceability, credibility and certification by the Forest Stewardship Council. *Geoforum* 40/2009, 383-394. Elsevier Ltd.

Eskola, Jari 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat – Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa: Aaltola, Juhani ja Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. S. 179-203. WS-Bookwell Oy, Juva.

Fairholm, Gilbert W. 2009. *Organizational power politics*. ABC-CLIO, Santa Barbara.

- FSC Finland 2014a. [www.fi.fsc.org](http://fi.fsc.org) > Sertifiointi <http://fi.fsc.org/sertifikaattityypit.188.htm> (luettu 22.3.2014)
- FSC Finland 2014b. [www.fi.fsc.org](http://fi.fsc.org) > Tietoa FSC:stä > FSC Suomessa. <http://fi.fsc.org/suomen-fsc.185.htm> (luettu 26.11.2014)
- FSC International 2013. Annual report 2012. <https://ic.fsc.org/annual-reports.341.htm> (luettu 22.3.2014)
- FSC International 2014a. Global FSC certificates: types and distribution – November 2014. <https://ic.fsc.org/facts-figures.19.htm> (luettu 29.12.2014)
- FSC International 2014b. www.fsc.org > About us > Governance. <https://ic.fsc.org/governance.14.htm> (luettu 21.3.2014)
- Gabarro, John J. 1978. Interpersonal behavior: Communication and understanding in relationships. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Gadamer, Hans-Georg 1986, 1987 (alkuperäisartikkelit sisältyvät teoksiin Gesammelte Werke osat 2 ja 4). Hermeneutiikka – ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Suomennos: Vastapaino ja Ismo Nikander 2004. Vastapaino, Tampere 2009.
- Harisalo, Risto & Ensio Miettinen 2010. Luottamus – pääomien pääoma. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere.
- Häkkinen, Kirsti 1996. Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä – Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Jyväskylän yliopistopaino.
- Ilmonen, Kaj 2000. Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa: Ilmonen, Kaj (toim.) 2000. Sosiaalinen pääoma ja luottamus. SoPhi 2000, 9-38. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

- Kakkori, Leena ja Rauno Huttunen 2010. Fenomenologia, hermeneutiikka ja fenomenografinen tutkimus. <http://users.utu.fi/rakahu/fenomenografia2011.pdf> (luettu 15.5.2014)
- Laine, Timo 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: Aaltola, Juhani ja Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, 28-45. WS-Bookwell Oy, Juva.
- Lewicki, Roy J., Daniel J. Mcallister & Robert J. Bies 1998. Trust and distrust: New relationships and realities. *Academy of Management Review* 1998, Vol. 23, No. 3, s. 438-458.
- McDermott, Constance L. 2012. Trust, legitimacy and power in forest certification: A case study of the FSC in British Columbia. *Geoforum* 43:3, 634-644.
- Metsäteollisuus ry 2014. Metsäsertifiointi edistää vastuullista metsätaloutta. <http://www.metsateollisuus.fi/painopisteet/metsat-puuhuolto/metsien-vastuullinen-kaytto/Metsasertifiointi-edistaa-vastuullista-metsataloutta--183.html> (luettu 22.3.2014)
- Metsäntutkimuslaitos 2013. Metsätilastollinen vuosikirja 2013. Vammalan kirjapaino Oy, Sastamala.
- Misztal, Barbara A. 1998. Trust in modern societies. Polity Press, Cambridge.
- Nikander, Pirjo 2010. Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen; Haastattelun analyysi, 432-445. Vastapaino, Tampere.
- Nussbaum, Ruth & Markku Simula 2005. The Forest certification handbook. Earthscan, Lontoo.
- Oberthür, Sebastian & Thomas Gehring 2006. Conceptual foundations of institutional interaction. Teoksessa: Institutional Interaction in Global Environmental Governance: Synergy and Conflict among International and EU Policies, 19-51. MIT Press, Cambridge.

- Palmujoki, Eero & Philipp Pattberg 2013. Paikallisilla vai maailmanlaajuisilla periaatteilla – Metsäsertifiointi hallintamallina Suomessa. *Politiikka* 55/3, 123-138.
- Pappila, Minna 2012. Forest certification and trust – Different roles in different environments. *Forest Policy and Economics* 31/2013, 37-43.
- Pappila, Minna 2008. Metsäsertifiointi – itsesääntelyä vai markkinointia? Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja 2008, 205-261. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- PEFC Finland 2014a. www.pefc.fi > PEFC lyhyesti > PEFC:n esittely. <http://www.pefc.fi/pages/fi/pefcn-esittely/pefc-lyhyesti.php> (luettu 17.3.2014)
- PEFC Finland 2014b. www.pefc.fi > PEFC-merkki > PEFC-merkin käyttäjäryhmät. <http://www.pefc.fi/pages/fi/pefc-merkki/pefc-merkin-kaeyttaejaeryhmaet.php> (luettu 17.3.2014)
- PEFC Finland 2014c. www.pefc.fi > Kriteerityö 2014 > PEFC FI -kriteerien uudistustyö. <http://www.pefc.fi/pages/fi/kriteerityoe-2014/pefc-fi--kriteerien-uudistustyoe.php> (luettu 30.11.2014)
- PEFC International 2011. PEFC – A guide for retailers. PEFC. http://www.pefc.org/images/documents/PEFC_Retail_Brochure_3.pdf (luettu 18.3.2014)
- PEFC International 2014a. www.pefc.org > About PEFC > Governance. <http://www.pefc.org/about-pefc/governance> (luettu 18.3.2014)
- PEFC International 2014b. PEFC Global Statistics: SFM & CoC Certification. http://www.pefc.org/images/documents/PEFC_Global_Certificates_-_November_2014.pdf (luettu 29.12.2014)

PEFC International 2014c. [www.pefc.org >About PEFC > Membership](http://www.pefc.org/About%20PEFC/About%20Membership). <http://www.pefc.org/about-pefc/membership> (luettu 28.3.2014)

PEFC International 2014d. [www.pefc.org > Standards > National standards](http://www.pefc.org/Standards/National%20standards) <http://www.pefc.org/standards/national-standards/guidance> (luettu 30.11.2014)

Ruusuvuori, Johanna, Markku Haakana & Liisa Raevaara, 2001. Institutionaalinen vuorovaikutus – Keskusteluanalyttisia tutkimuksia. Tietolipas 173 SKS. RT-Print Oy, Pieksämäki.

Saarikoski, Heli, Maria Åkerman & Eeva Primmer 2012. The challenge of governance in regional forest planning: An analysis of participatory forest program processes in Finland. *Society & Natural Resources: An International Journal*, 25:7, 667-682.

Siisiäinen, Martti 2003. Yksi käsite, kaksi lähestymistapaa: Putnamin ja Bourdieun sosiaalinen pääoma. *Sociologia* 3/2003.

Suomen metsäsertifiointi ry 2014. Yhdistyksen säännöt.

http://www.pefc.fi/media/Saeannoet/Suomen_Metsaertifiointi_ry_03042014_rekisteroe_idyt_saeannoet.pdf (luettu 30.11.2014)

Sztompka, Piotr 2000. *Trust: A sociological theory*. Cambridge University Press, Cambridge.

Tollefson, Chris, Fred Gale ja David Haley, 2008. *Setting the standard – Certification, governance and the Forest Stewardship Council*. UBC Press, Vancouver.

Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi 2013. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Hansaprint Oy, Vantaa.

Vastuullisen metsänhoidon yhdistys ry 2013. Yhdistyksen säännöt. <http://fi.fsc.org/suomen-fsc.185.htm> (luettu 29.10.2014)

Viitala, Juhani 2003. Metsäsertifiointimme koko kuva. Hakapaino, Helsinki.

Wagner, Cheryl L. & Maria E. Fernandez-Gimenez 2008. Does community-based collaborative resource management increase social capital? Society & Natural Resources: An International Journal 21:4, 324-344.

Haastattelut

Koneyrittäjien liitto ry, Simo Jaakkola, Suomen metsäsertifiointi ry:n varapuheenjohtaja. Haastattelu 7.4.2014.

Maa- ja Metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK, Lea Jylhä. Haastattelu 10.4.2014.

Puu- ja erityisalojen liitto, Sakari Lepola. Haastattelu 23.4.2014.

Kuluttajat-Konsumenterna ry, Maili Mustonen. Haastattelu 23.4.2014.

UPM Metsä, Sami Oksa. Haastattelu 25.4.2014.

Vastuullisen metsänhoidon yhdistyksen puheenjohtaja, Sirkka Hautojärvi. Haastattelu 5.5.2014.

Luonto-Liitto, Lauri Kajander. Haastattelu 6.5.2014.

Sidosryhmäedustaja, joka ei halua nimeään julkaistavan. Haastattelu 9.5.2014.

Lisäksi tarkentavia tietoja saatu sähköpostitse hallitustoiminnassa mukana olleelta, joka ei halua nimeä julkaistavan.

Tutkimuskysymystä tarkentavat haastattelut

Jari Parviainen, Metsäntutkimuslaitos. Haastattelu 13.5.2013.

Panu Kunttu, WWF Suomi. Haastattelu 16.5.2013.

Liitteet

LIITE 1: HAASTATTELURUNKO

Vuorovaikutus metsäsertifiointin päätöksenteossa

Teemahaastattelurunko, kevät 2014

Graduntekijä: Tiina Vikman

Lyhyesti haastateltavan taustasta ja toimenkuvasta

Päätöksenteko järjestelmänä

- Lyhyt kuvaus sertifiointijärjestelmän päätöksenteosta
  - o kansainvälisellä ja kansallisella tasolla
  - o näiden kahden tason välinen suhde
- Mitkä ovat päätöksenteon keskeiset toimijat?
- Minkälainen sertifiointijärjestelmän päätöksenteko on ”työympäristönä”?

Neuvottelukulttuuri

- Miten eri osapuolet keskustelevat toistensa kanssa? Miten keskustelukulttuuri on muuttunut vuosien varrella?
- Kuinka hyvin eri osapuolet tuntevat toisensa päätöksenteossa?
  - o Kuinka tärkeää suhteiden luominen päätöksenteossa on?
- Näkyvätkö osapuolten taustat päätöksentekojärjestelmässä selkeästi?
- Minkälaista vastakkainasettelua osapuolten välillä esiintyy?
- Millä tavalla kansainvälisen tason kanssa neuvotellaan?
- Näkyykö järjestön kansallisella tasolla eroavaisuuksia kansainvälisen tason neuvotteluihin nähden?
- Mitkä ulkopuoliset tekijät vaikuttavat päätöksentekoon?

Osapuolten intressit

- Mikä sertifiointin tavoite on?
  - o Minkälaisia eroavaisuuksia tavoitteissa osapuolten välillä mahdollisesti esiintyy?

- Minkälaisia omia intressejä kullakin edustajalla on sertifiointijärjestelmässä?
- Intressierot:
  - o Miten vastakkaisten intressien ajaminen saadaan päätöksentekojärjestelmässä tasapainoon?
  - o Miten intressierot vaikuttavat luottamukseen osapuolten välillä?
  - o Ajetaanko omia intressejä näkyvästi?
- Minkälaista valtaa päätöksenteossa käytetään omien intressien edistämiseksi?
  - o Missä tapauksissa vallankäyttö on hyväksyttävää/ei ole hyväksyttävää?

Keskinäinen luottamus

- Miten luottamus rakentuu osapuolten välillä?
  - o Millä lailla luottamus eri osapuoliin päätöksenteossa vaihtelee?
- Mitä hyötyjä/haittoja luottamuksesta on päätöksenteossa? Entä epäluottamuksesta?
- Minkälaista vastuuta sertifiointin päätöksenteossa kannetaan?
- Miten mahdolliset ennakkoluulot vaikuttavat toimijoiden väliseen luottamukseen?
- Minkälaista epävarmuutta/minkälaisia riskejä sertifiointiin liittyy?
- Minkälaista on vuorovaikutus kahden sertifiointijärjestelmän välillä? Onko vuorovaikutus muuttunut?

Lopuksi

- Miten konsensus parhaiten saavutetaan?
- Minkälainen on demokraattinen päätöksentekojärjestelmä?